

**ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE MİLLİYETÇİLİK
ANLAYIŞININ DIŞ POLİTİKA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Feyza Nur DEMİREL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Mustafa FİŞNE

Afyonkarahisar, 2019

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE
MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞININ DIŞ POLİTİKA
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Hazırlayan

Feyza Nur DEMİREL

Danışman

Prof. Dr. Mustafa FİŞNE

AFYONKARAHİSAR, 2019

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa FİŞNE
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Hasan KORKUT
: Dr. Öğr. Üyesi Şahin Eray KIRDIM

İmza

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Feyza Nur DEMİREL' in "Çin Halk Cumhuriyet'inde Milliyetçilik Anlayışının Dış Politika Üzerindeki Etkileri" başlıklı tezi, 19/06/2019 günü saat 15:30'da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği' nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Çin Halk Cumhuriyeti’nde Milliyetçilik Anlayışını Dış Politika Üzerine Etkileri” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım

.../.../2019

Feyza N. DEMİREL

ÖZET

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE MİLLİYETÇİLİK ALGISININ DIŞ POLİTİKA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Feyza Nur DEMİREL

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

2019

Danışman: Prof. Dr. Mustafa FİŞNE

Günümüz uluslararası sistemi çok kutuplu yapıya sahip olduğu için, uluslararası olaylarda etkin rol oynayan ülkelerin sayısında da artış görülmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti bu ülkelerden biridir. Özellikle, 1978 yılında Deng Xiaoping önderliğinde oluşturulan reform ve dışa açılma stratejileri, 1990'lı yıllar boyunca uygulanmaya devam edilmiştir. Bunun sonucunda Çin hem ekonomi hem de dış politika alanlarında etkisini arttırmıştır.

Çin Dış Politikasına yön veren birçok araç vardır. Bunlardan bir tanesi de Çin milliyetçiliğidir. Çalışmada, Çin'de milliyetçiliğin doğuşu ve Çin dış politikasını nasıl etkilediği ele alınmıştır. Araştırma dönemi ise, milliyetçiliğin doğduğu 1840'lı yıllardan başlayarak, özellikle 1949-2019 aralığındaki 70 yıllık süreyi kapsamaktadır. Araştırmaya milliyetçilikle ilişkili olarak iç politikada yaşanan gelişmeler fazla dahil edilmemiş, ağırlıklı olarak dış politika olaylarına ve stratejileri incelenmiştir.

Çalışma, Çin milliyetçiliğinin, dış politikayı yönlendiren önemli bir araç olduğunu, milliyetçiliğin etkisinin Çin dış politikasında belirleyici olduğu ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çin Dış Politikası, Çin Milliyetçiliği, Çin Dış Politikası Unsurları

ABSTRACT

THE IMPACT OF NATIONALISM ON FOREIGN POLICY IN THE PEOPLE’S REPUBLIC OF CHINA

Feyza Nur DEMİREL

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

DEPARTMENT OF PUBLIC ADMINISTRATION

2019

Advisor: Prof. Dr. Mustafa FİŞNE

It is highly agreed that there is multi-polar system in contemporary World. Hence, there are many powers that lead the international affairs. People’s Republic of China is one of them. Particularly reform and opening up strategies made by Deng Xiaoping in 1978, have been used in 1990s. Thus, China has gained confidence in economy and foreign affairs fields and has become major power in international relations.

It can be said that there is a lot of instruments leading to China’s foreign policy. Chinese nationalism is one of them. This study investigates that how nationalism has emerged in China and affected on the foreign affairs. The research period starts with the birth of natonalism in 1840s and focuses on the time 70 years line between 1949-2019. The research excludes the events related to nationalism in internal context; but includes those related to foreign affairs and strategies.

The study demonstrates that nationalism is an important tool for Chinese foreign policy and has got a determining role in this field.

Keywords: Chinese Nationalism, Chinese Foreign Policy, Components of the Chinese Foreign Policy

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ...	iii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZET	iii
ABSTRACT	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ÇERÇEVE

1. GENEL ÇİN TARİHİ.....	3
1.1.SHANG HANEDANI DÖNEMİ (M.Ö. 1776- M.Ö. 1045)	5
1.2. ZHOU HANEDANI DÖNEMİ (M.Ö. 1045- M.Ö. 256	6
1.3. QİN HANEDANI DÖNEMİ (MÖ 250- MÖ 210).....	7
1.4. HAN HANEDANI DÖNEMİ (MÖ 206- MS 220).....	9
1.5. BÖLÜNMÜŞLÜK DÖNEMİ (MS 220-581)	10
1.6. SUİ HANEDANLIĞI DÖNEMİ (581-618).....	12
1.7. TANG HANEDANLIĞI DÖNEMİ (618-907)	13
1.8. SONG HANEDANLIĞI DÖNEMİ (690-1279)	13
1.9. YUAN HANEDANLIĞI DÖNEMİ (1271-1368).....	15
1.10. MİNG HANEDANLIĞI DÖNEMİ (1368-1644)	16
1.11. QİNG HANEDANLIĞI DÖNEMİ (1644-1912)	18
1.12. CUMHURİYET DÖNEMİ (1912-1949)	25
2. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ	32

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASI

1. ÇİN HALK CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINA GENEL BAKIŞ	38
1.1. DIŞ POLİTİKA KARAR VERME SÜRECİ.....	40
1.2. ÇİN DIŞ POLİTİKASI OLUŞUMUNDAKİ ETMENLER.....	41

1.3. ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA DEĞİŞİM VE SÜREKLİLİK	41
1.4. ÇİN HALK CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASI DÖNEMLERİ ...	43
1.4.1 Mao Ze Dong Dönemi (1949-1976).....	43
1.4.2.Deng Xiaoping Dönemi (1978-1992)	49
1.4.2. Jiang Zemin Dönemi (1993-2003)	56
1.4.4. Hu Jintao Dönemi Dış Politikası (2003-2013).....	62
1.4.5. Xİ Jinping Dönemi Dış Politikası (2012-)	66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN MİLLİYETÇİLİĞİ

1. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE MİLLİYETÇİLİK VE GELİŞİMİ	69
2. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE MİLLİYETÇİLİĞİN YENİDEN TANIMLANMASI	82
2. ÇİN MİLLİYETÇİLİĞİ VE DIŞ POLİTİKAYA ETKİLERİ.....	84
2.1.Mao Ze Dong Dönemi Milliyetçiliği ve Dış Politika Etkileri (1949-1976)	84
2.2. Deng Xiaoping Dönemi Milliyetçiliği ve Dış Politika Etkileri (1978-1992)	89
2.3. Jiang Zemin Dönemi Milliyetçiliği ve Dış Politika Etkileri (1993-2003)	94
2.4. Hu Jintao Dönemi Milliyetçiliği ve Dış Politikaya Etkisi (2002-2012)	97
2.5. Xi Jinping Dönemi Milliyetçiliği ve Dış Politikaya Etkisi (2012-) ...	98
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	109

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
APEC	: Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği
ASEAN	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Kurulu
BRICS	: Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti
CSCAP	: Asya Pasifik Güvenlik ve İşbirliği Konseyi
ÇDP	: Çin Dış Politikası
ÇKP	: Çin Komünist Partisi
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
GMD	: Çin Milliyetçi Partisi
IMF	: Uluslararası Para Örgütü
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü

GİRİŞ

Köklü ve zengin bir geçmişi bulunan Çin Halk Cumhuriyeti, dünya tarihinde önemli bir yere sahiptir. Ülkeye adını veren Qin Shi Huang, M.Ö.221’de etrafındaki bütün devletleri kendi yönetiminde birleştirerek Çin İmparatorluğunu kurmuştur. Bu İmparatorluğun ortaya koyduğu medeniyetin, barut, pusula, kağıt ve matbaanın icadı ve Çin Seddinin inşası gibi örneklerle insanlık tarihine önemli katkılarının bulunduğu bilinmektedir.

Günümüzde insanların zihninde dünyanın en kalabalık nüfusuna ve en geniş coğrafyasına sahip ülke sıfatıyla yer edinen Çin, uluslararası alanda ekonomik ve siyasi bakımlardan önemli roller oynamaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin beş daimi üyesinden biri olması, ülkeyi uluslararası sorunlarda söz sahibi kılmaktadır. 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü’ne üyeliği ise, ülkenin ekonomik olarak büyümesine, ticaretinin artmasına ve dünya ekonomisinde söz sahibi olmasına yol açmıştır. Bunların dışında, Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Şanghay Örgütü, BRICS, ASEAN gibi bölgesel ölçekteki örgütlere de üye olup, bölgeyi uluslararası alanda daha fazla söz sahibi kılmaya çalışmaktadır. Xi Jinping döneminde (2012-günümüz) temeli atılan “Tek kuşak Tek Yol” projesiyle tarihte önemli bir ticaret yolu olan İpek Yolu’nun yeniden canlandırılması girişimlerinin, jeopolitik ve ekonomik açılardan bu ülkeye çok önemli faydalar sağlayacağı beklenmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti’nde son yirmi yıldır gözlenen muazzam ekonomik ve siyasal dönüşümler, bu ülkeyi sadece yükselen güç olarak uluslararası sistemi etkileyen aktörlerden biri haline getirmekle kalmamış, aynı zamanda milliyetçilik akımının yeniden canlanmasına ve yorumlanmasına yol açmıştır. Bu akımın ilk olarak sömürgeci güçlere karşı verilen mücadele, özellikle Afyon Savaşları (1840-1842), Birinci Çin-Japon savaşı (1894-1895), Boxer ayaklanması (1900) ve Çin Cumhuriyeti’nin kuruluşu (1912) gibi iç ve dış gelişmelerin etkisiyle ortaya çıktığı bilinmektedir.

Bu çalışmanın konusu, Çin milliyetçiliğinin kapsamı ve ülkenin izlediği dış politikaya etkileridir.

Çalışmanın amacı, Çin milliyetçiliğinin gelişimini ve kapsamını ortaya koyarak günümüzün yükselen güçlerinden biri olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin izlediği dış politikaya etkilerini araştırmaktır.

Çin Halk Cumhuriyeti'yle ilgili olarak ülkemizde yapılan akademik çalışmaların çoğu, bu ülkenin geçirdiği ekonomik ve siyasal dönüşümler veya ülkeler ve uluslararası örgütlerle olan ikili, bölgesel ve küresel ilişkilerini analiz etmeye yöneliktir. Milliyetçilikle ilgili yalnızca 2011 yılında "21. Yüzyılda Çin Halk Cumhuriyeti-Japonya İlişkileri ve Milliyetçilik" adlı Yusuf Can Polat tarafından yazılan ve milliyetçiliğin Çin Halk Cumhuriyeti – Japonya ilişkilerinde oynadığı rolü konu alan bir tez bulunmaktadır. Tez incelendiğinde, Çin milliyetçiliğinin dar bir kapsamda ele alındığı görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, Çin milliyetçiliği ve bunun ülkenin dış politikasına etkileri konusunda Türkçe literatürde bir ilk olma niteliği taşımaktadır.

Çalışma, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş yılı olan 1949 yılından itibaren günümüze kadar olan dönemi kapsamaktadır.

Çalışmanın yöntemi nitel olup betimleyici bir özellik taşımaktadır. Bu kapsamda Türkçe ve İngilizce kaynaklardan geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Ayrıca Çince elektronik tabanlı website ve haber sitelerinden de yararlanılmıştır.

Üç ana bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, milliyetçilik ve Çin tarihi ile ilgili kavramsal ve tarihsel çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümde, Çin Halk Cumhuriyeti dış politikası hakkında bilgiler verilmesi amaçlanmıştır. Üçüncü bölümde ise, Çin milliyetçiliğinin ülkenin dış politikasına etkileri ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL ÇERÇEVE

1.GENEL ÇİN TARİHİ

Çin Halk Cumhuriyeti, 21. Yüzyıl dünya politikasına yön veren sayılı devletten biridir. 1980’lerde Deng Şiaoping (*Deng Xiaoping*) önderliğinde geçirilen dönüşüm, Çin’i dünyanın ikinci büyük ekonomisi konumuna getirmiştir. Soğuk Savaşın bitmesi ve kapitalizmin bütün ülkelere yayılması, küreselleşmenin bütün dünyada etkisini göstermesine neden olmuş, Çin’in de birçok alanda adının duyulmasını sağlamıştır. Çin günümüzde daha çok ekonomik ve uluslararası siyaset gibi konularda itibar sahibi olsa da çok eskilere dayanan köklü bir tarihe sahiptir.

Çin medeniyetinin ortaya çıkış tarihiyle ilgili kesin bir zaman dilimi belirlemek güçtür. Fakat Çin medeniyetinin doğuşuyla ilgili genel kabul gören başlangıç tarihi belirlenmiştir. Buna göre, Çin medeniyetinin, geç dönem Taş Devri’nde (Neolitik) ortaya çıkıp MÖ yaklaşık 2000 yılının başlarında çok başarılı bir Bronz Çağı medeniyeti geliştiren ve günümüze kadar hiçbir kesinti yaşamadan dünyadaki varlığını sürdüren en eski medeniyet olduğu görüşü yaygındır (Holcombe, 2010: 19-20).

Birçok hanedanın yönetimde söz sahibi olduğu imparatorluk Çin’inde, bu hanedanların sayılarını tam olarak belirlemek mümkün değildir. Yönetimde kaldıkları zaman dilimi belli olan 11 adet hanedan vardır. Bunlar; Shang Hanedanı (MÖ 1600-1046), Zhou Hanedanı (MÖ 1046-221), Qin Hanedanı (MÖ 221-206), Han Hanedanı (MÖ 202- MS 220), Jin Hanedanı (265-420), Sui Hanedanı (581-618), Tang Hanedanı (618-907), Song Hanedanı (960-1279), Yuan Hanedanı (1271-1368), Ming Hanedanı (1368-1644) ve Qing Hanedanı (1644-1911) dır.

Daha önce de belirtildiği gibi, Çin medeniyeti çok uzun ve köklü bir geçmişe sahip olduğundan ortaya çıkış tarihine dair kesin bir bilgi yoktur. Genel Çin tarihinin Han Hanedanı dönemine kadar olan kısmı belirsizdir. Bu belirsizliklerden biri Xia Hanedanının varlığıdır. MÖ 2100-1600 yılları arasında

yönetimde olduğu tahmin edilen Şia Hanedanlığı, ağırlıklı olarak mistik öğelerden oluşan bilgiler içerdiği için tarih kaynaklarını ikileme düşürmektedir. Bazı kaynaklar genel Çin tarihini Şia Hanedanı'yla başladığını savunurken diğer bazı kaynaklar ise Shang Hanedanı'yla başladığını savunmuştur. Tarihin Shang Hanedanı'yla başladığını savunan kaynaklar Şia Hanedanlığı'na ait bilgilerin çoğunun yazının icat edilmemesinden dolayı sözlü aktarmayla günümüze kadar ulaşmasını dayanak göstermektedirler. Çin tarihinin Shang Hanedanı'yla başladığını savunan tarihçiler de kanıt olarak Shang Hanedanının kurucusu Qin Shi Huangdi'nin MÖ 221 yılında etrafındaki beylikleri kendi yönetiminde toplayıp Çin'i birleştirdiğini ve Huangdi (İlk İmparator) olarak anıldığını gösterirler. Sonuç olarak, eldeki arkeolojik bulgularla Xia Hanedanı'nın varlığı kabul edilmesine rağmen, Çin medeniyetinin ne zaman ve hangi hanedanla ortaya çıktığı kesin olarak bilinmemektedir.

Erken Çin Tarihi dönemi Xia (tahmini MÖ 2070- tahmini MÖ 1600), Shang (tahmini MÖ 1600- tahmini MÖ 1046) ve Zhou (tahmini MÖ 1050- MÖ 256) hanedanlarından oluşur ve İmparatorluk öncesi Üç Hanedan olarak isimlendirilir. Bu dönemi kesin bir zaman dilimine ayırmak mümkün değildir. Çünkü üç hanedan döneminde meydana gelen kültürel gelişmeler birbirinin devamı niteliğinde olup neolitik ve bronz çağı dönemlerini kapsar.

İmparatorluk dönemi üç hanedan döneminden birincisi Xia Hanedanıdır. Bu hanedanın doğduğu yer ve zaman kesin belli olmadığı için, Çin efsanelerine konu olmasından dolayı var olup olmadığı tartışılmaktadır. Bugünkü Shaanxi eyaletinin güneyi ile Henan eyaletinin batısı arasındaki bölgede varlığını sürdürdüğüne inanılır. İmparator Yu tarafından belirtilen tarihlerde yönetilmiştir. Antik Çin araştırmacılarından biri olan Sarah Allan 1984 tarihinde yayımladığı "The Myth of The Xia Dynasty" adlı makalesinde, Şialara ait arkeolojik buluntuların keşfinden önce, Şia ve Şang hanedanının aynı hanedan oldukları inancını benimsendiğini, günümüzde ise radyo karbon tarihleme yöntemiyle Henan bölgesinin Erlitou köyünde bulunan kalıntılar ile Xia Hanedanının hüküm sürdüğü dönemin birbiriyle örtüştüğünü dile getirmiştir (Allan, 1984: 242). Kalıntılar 1959 yılında ortaya çıkarılmış olup en önemli buluntular dini ayinlerde kullanılan bronz kaplardır.

Diğer önemli buluntular ise hayvan kemikleridir. Bu buluntular, MÖ 2. Binyılın ve 1. Binyılın erken dönemlerine ait toplumsal, kültürel ve siyasal tarihin birincil kaynakları olarak görülmektedir (Keay, 2008: 35).

Erlitou kalıntılarının gün yüzüne çıkmasıyla Şia hanedanının varlığına dair inanç giderek artmaktadır. Şia Hanedanının var olmasına ilişkin bulunan diğer bir kanıt Belgeler Kitabı veya Tarih Kayıtları gibi isimlerle adlandırılan “Shang Shu” dur. Shang Shu, erken Çin tarihi döneminde hanedanları yöneten kralların ve yardımcılarının yazdığı günlüklerdir. Shang Shu beş bölümden oluşmaktadır. “Tang Shu”, “Yu Shu”, “Xia Shu”, Shang Shu” ve Zhou Shu” dur. Tang Shu ve Yu Shu, Xia Hanedanından önce var olduğuna inanılan krallara ait günlüklerdir. Xia Shu, Xia Hanedanına ait olan kayıtlardır. Bu kayıtlarda, Xia Hanedanı sülalesinin bütün kuşaklar açık bir şekilde yer almaktadır. (www.turkish.cri.cn , Erişim Tarihi: 21.10.2018). Shang Shu, Shang hanedanına, Zhou Shu ise Zhou Hanedan’ına ait kayıtlardır.

1.1.SHANG HANEDANI DÖNEMİ (M.Ö. 1776- M.Ö. 1045)

Çin Tarihinin kayıtlara geçmiş ilk hanedanlığıdır. Tahmini MÖ 1776-tahmini MÖ 1045 yılları arasında yaşadığı varsayılmaktadır. Henan bölgesinin Anyang şehrinde bu hanedana ait buluntular ortaya çıkarılmıştır. Kazı çalışmaları sonucu ortaya çıkarılan buluntular Shang Hanedanının Erlitou kültürünün devamı olduğunu göstermiştir. Anyang kazılarında erken Çin tarihi açısından en önemli buluntu, kaplumbağa kabuklarının üzerinde bulunan bugünkü Çin yazısının temelini oluşturan çiziklerdir.

Kaplumbağa kabukları üzerindeki yazılardan hareketle Shang hanedanı yönetimi hakkında fikir sahibi olabilmek mümkündür. Öncelikle Shang krallık olarak anılmaktadır. Merkezi bir yönetimden çok bir kişiye bağlı, bölgesel yönetimlerden oluşmaktadır. Bu bağlılık, soydan gelen bağlılık ya da evlilik yoluyla oluşan bir bağlılık olup Shang hanedanının “devletçikler devleti” şeklinde tanımlanmasını mümkün kılmaktadır. Kabuklarda yazılanlara göre, dini ritüellere çok önem veren Shang yönetimi, avlanmak, savaşmak, tarımı ve bağımlıları denetlemek amacıyla dışarı çıkardı. Ayrıca, herhangi bir düşman ya da doğal afet tehlikesi nedeniyle güvensiz olduğunu düşündüklerinde, başkentlerini de taşırlardı

(Keay, 2008: 50). Bu sebeple, Shang Hanedan'ının birçok başkentinin olduğu anlaşılmaktadır.

Çin dili ve bürokratik arşivleme gibi alanlarda önemli katkıları olan rağmen Shang Hanedanı, kuzeyde bulunan ve beylik sistemi ile Shanglara bağlı olan Zhoular tarafından yıkılmıştır. Tarihte Muye Savaşı olarak anılan bu savaş, MÖ 1046 yılında meydana gelmiş ve İmparatorluk öncesi Çin hanedanının sonuncusu olan Zhou Hanedanı döneminin başlamasına sebebiyet vermiştir.

1.2. ZHOU HANEDANI DÖNEMİ (M.Ö. 1045- M.Ö. 256)

Zhou Hanedanı tahmini MÖ 1045- tahmini MÖ 256 yılları arasında hüküm sürmüştür. Zhou Hanedanlığı, Xia ve Shang dönemine göre daha keskin dönüşümlerin meydana geldiği bir dönem olmuştur. Sekiz yüzyıllık Zhou yönetimi süresince otuz dokuz kralın yönetimine şahit olunmuştur. Shanxi bölgesinde Sarı Irmak'ın beslediği Wei vadisinde egemenlik kurdukları bilinen Zhou yönetimi, Tahmini MÖ 918 yılına kadar en güçlü zamanlarını geçirmiştir. MÖ 771 yılında Zhou Hanedan'ına bağlı olanların kralı öldürüp, başkent farklı bir yere taşınmasıyla Doğu ve Batı Zhou olarak (MÖ 772-256) ikiye ayrılmıştır. Babadan oğula geçen bir taht sistemi mevcuttur. Yukarıdaki bölümlerde incelendiği gibi, Shang yönetiminde soydan gelen bağlılık, kardeş, amca vb. tahta geçmek için yeterliydi. Madeni para basımına geçilmesi, savunma duvarlarının yapılmaya başlanması, sulama yapmak ve taşkınları önlemek için su kanallarının inşaa edilmesi, tarımsal faaliyetlerin artması gibi gelişmeler Zhou döneminde meydana gelmiştir. Ayrıca bu dönemde tahta çıkmak dışında önemli devlet işlerinde görev almak için kan bağı şartı kaldırılmıştır (Keay, 2008: 52).

Zhou Hanedanlığı'nın siyasi kimliği incelendiğinde iki önemli kavram göze çarpmaktadır. Bunlar; Tianxia ve Tianming kavramlarıdır. Köklerine ayrıldığında Tian Gök, Xia yer anlamına gelmektedir. Tianxia kavramında doğaüstü ve yer ayrımı vardır. Tian doğaüstü olduğundan hiçbir zaman net olarak tanımlanmayıp “doğa”, “tanrı”, “iklim” ve “mevsim” olarak tanımlanırken, Xia ise dünyevi olduğundan açıkça tanımlanmıştır. Tian, siyasi anlamda iktidarın gücünü aldığı kaynak olarak tanımlanmıştır. Gök, bir hanedanın yerine yenisinin geçmesine karar veren, hükümdarlara tahta çıkmaları konusunda yardımcı olan bir güçtür.

Tianming kavramı ise, Zhou yönetimine danışmanlık yapan düklerin oluşturduğu , “Göğün Buyruğu” anlamına gelen bir kavramdır. Bu fermanla Gök, hangi hükümdarın hanedana hükmetme hakkına sahip olacağını bildirmektedir (Kırilen, 2012: 58-60). Zhou'lara göre Gök, yüce Zhou tanrısıydı ve Zhou kralları , “Gökten gelen Buyruk” ile “Göğün Altını” (Tianxia), yani dünyayı yöneten “Göğün Çocukları” (Tianzi) idi (Holcombe, 2010: 53). Özellikle Tianxia kavramı, Çin Dış Politikasının anlaşılması açısından önemlidir. Temellerini Konfüçyüs öğretilerinden alan bu kavram Zhou Hanedanı döneminde oluşturulmuştur ve Hu Jintao (2002-2012) dönemindeki dış politikanın temel aracı haline gelmiştir. Bu kavrama ilgili bölümde daha ayrıntılı bir biçimde yer verilecektir.

Zhou Hanedanı tarihe iz bırakacak bir sistem geliştirmişlerdir. “Fangcian” Zhou sistemi olarak tanımlanan bu sistem, feodal sisteme benzeyip yerel yönetimlerin miras yoluyla elden ele geçen beyliklere bırakılmasıdır. Kısaca bu sistem, Çin'i eşit büyüklükte ve eşit şekilde karelere (dokuz adet) ayırarak örgütlemiştir. İdari yönetimi, kralın akrabalarına hanedan üyelerine ve kabilelerin başkanlarına vermiştir. Bu sistemdeki amaç, yerleşik tarımın gelişmesine elverişli bir yönetim biçimi oluşturmaktır (Huang, 2005: 19).

MÖ 771 yılında, Zhou yönetimine bağımlı kabilelerden birinin hanedana saldırıp kralı öldürmesiyle ve başkentin başka yere taşınmasıyla Doğu Zhou dönemi başlamıştır. Sonrasında, MÖ 250 yılında Qin Hanedanlığı Zhou yönetimine son vererek yeni bir dönemi başlatmıştır.

1.3. QİN HANEDANLIĞI DÖNEMİ (MÖ 250- MÖ 210)

Qin Hanedanı dönemi tahmini MÖ 250- MÖ 210 yılları arasındadır. Çin tarihi için etrafındaki hanedanları tek bir çatı altında toplayıp merkeziyetçi bir yönetimi benimsemesi ve ilk imparatorluğu kurması bakımından önemi büyüktür.

Shi Huangdi, MÖ 238 yılında tahta geçmiş, MÖ 221 yılında Çin'i imparatorluk haline getirmiştir. Çin'i birleştirip imparatorluk haline getirilmesinin altında önemli bir devlet felsefesi olan Yasacılık kuramının benimsenmesi yatar. Legalistler olarak da anılan bu kuramın savunucusu, Qin Hanedanı için danışmanlık yapan ve önemli bir devlet adamı olan Shang Yang'dır. Yasacılık kuramı,

Konfüçyüsçülük akımının benimsediği fikirlerin tam tersini savunur. Konfüçyüsçülük, insanların doğası gereği iyi olduğunu, devletin görevinin bu iyiliğin ortaya çıkması için ortam hazırlamak olduğunu savunurken Yasacılık kuramı, insanın doğuştan kötü olduğunu, bu kötülüğün yalnızca hükümdarın koyduğu sert kanunlarla denetim altına alınabileceğini savunur ve halkın Konfüçyüsçü anlayışla yönetilemeyeceğine inanır. Bu nedenledir ki Konfüçyüsçü anlayışla yazılan eczacılık, bahçıvanlık ve kehanet kitapları hariç diğer birçok kitabı toplatılıp yakılmıştır.

Qin yönetimi, diğer hanedanlar gibi uzun süreli olmamasına rağmen, Çin'i imparatorluk adı altında birleştirmesi ve yaptığı birçok yasal düzenlemeler ve inşalarla önemli bir yer edinmiştir. Yasacılık kuramının etkisiyle, vergi toplamak, askere almak, köle devşirmek amacıyla her bir haneyi kayda geçirip bunları “sancaklara” ve kendi içlerinde “kazalara” bölmüştür. Feodal yönetim sistemini kaldırıp hüküm sürdüğü toprakları eyaletlere bölmüş ve bu eyaletlerin başına da kendi seçtiği eyalet valilerini görevlendirmiştir. Birliği sağladıktan sonra barış söylemiyle tebaadan silahları toplatıp ülkeyi silahsızlandırmıştır. Silahsızlandırmanın ardından baskı rejimi başlamıştır. Konfüçyüsçülük akımını savunanları, Yasacılığı eleştiren entellektüelleri, rahipleri vb. kişileri öldürtmüştür (Okur, 2010: 83-87).

İlk İmparatorun Çin tarihine ve dünya tarihine kazandırdığı Çin Seddi'nin yapılmasına Qin hanedanı döneminde başlanmıştır. Sanılanın aksine Çin Seddi, hanedanı istilalardan korumak amacıyla değil, İmparatorluğun sınırlarını kuzey ve kuzeybatı istikametinde genişletmek için ileri karakollar inşaa etmek ve buralarda yığmak yapmak içindir. İkinci ve önemli mirası 1970'li yıllarda arkeolojik kazılarda ortaya çıkan Toprak Askerler Ordusudur. 8000 Asker, 130 savaş arabası ve 560'tan fazla attan meydana gelen çömlektan yapılmış olan bu ordunun kazı çalışmaları devam etmektedir (Okur, 2010: 87-88).

Önemli düzenlemelere ve reformlara rağmen, Qin hanedanlığı diğer hanedanlar gibi uzun ömürlü olmamıştır. Shi Huangdi öldükten sonra imparatorluk içinde birçok ayaklanma ve iç savaş meydana gelmiştir. Memuriyetlik görevinde bulunan bir kişi olan Liu Bang'ın köylü ayaklanmalarından birine liderlik ederek

Qin hanedanlığına son vermesiyle Çin tarihi için yeni bir dönem başlamıştır. Qin hanedanlığı yerini Han Hanedanlığına bırakmıştır.

1.4. HAN HANEDANLIĞI DÖNEMİ (MÖ 206- MS 220)

Antik Çin tarihi içerisinde yönetimde yaklaşık dört yüz yıl boyunca söz sahibi olan Han Hanedanı, bugünkü Çin halkı için büyük önem taşımaktadır. Bugünkü Çin Halkı etnik kökenini Han Çinlisi olarak tanımlamaktadır. Han imparatorluğuna ait bilgilere o dönemde yaşamış ünlü tarihçi Sima Qian'in Tarih Kayıtları adlı eserlerinden ulaşılmaktadır ve bu eserler o dönem hakkında önemli bilgiler içermektedir.

Han Hanedanının kurucusu, Liu Bang'dır ve Han Gaozu (Han'ın Yüce Atası) olarak anılmaktadır. Qin Hanedanı döneminde memur olan Liu Bang, Shi Huangdi öldüğünde var olan iç karışıklıktan yararlanarak bölgede kontrol sağlamıştır. Bugünkü adıyla Xi'an olan Chang'an şehrini başkent yaparak Batı Han hanedanlığını kurmuştur. Han Gaozu sadece yedi yıl (M.Ö. 202-195) yaşayabilmiş, bu sürenin çoğunu da ayaklanmaları bastırmak ve saldırıları püskürtmekle geçmiştir (Keay, 2011: 121).

Sonrasında Batı Han İmparatorluğuna birçok imparator hükmetmesine rağmen, gerçek adı Liu Che olan ölümünden sonra Han Wudi olarak anılan imparator, yalnız bu sülalenin en uzun hüküm süren üyesi değil, aynı zamanda arkasında en fazla iz bırakan kişisi olmuştur. Wudi bir imparatorluk ideolojisi ilan eden ilk imparator olmuştur. Konfüçyüs'ün önerdiği nefse hakimiyet, karşılıklı saygı, insanlığa karşı duyarlılık, akrabalarla dayanışma ve törelere uyma ilkeleri bütün devlet memurları için davranış kuralları olarak kabul ve ilan edilirken, yiyecek üretimini kazanç gayesinin üstünde tutmak, tuz ve demir gibi önemli maddeler üzerinde devlet tekelinin gerekliliği gibi yasacı ilkeler de Wudi'nin resmi ideolojisinin bir parçası haline gelmiştir. (Huang, 2007: 47) .

Han Bürokrasi de Han toprakları gibi büyük gelişme göstermiştir. Bürokratlar için ise, zorunlu eğitim ve geliştirme merkezleri vardı ve kamu hizmetlerinde olduğu gibi burda da bölümlere ayrılarak hiyerarşik bir düzene oturtulmuştur. Özetle Han Wudi döneminde Han imparatorluğu birçok yönden

önemli gelişmelere sahne olmuştur. M.S. 1 ve 2. Yıllarında ilk nüfus sayımı yapılmıştır ve bu sayıma göre Qin hanedanında olduğu gibi toplum birbirine karşılıklı sorumluluk bağlarıyla bağlı beşerlik ya da onarlık birimlere ayrılmaktadır. Aile grupları, birer başkanları olan mezralar mezralar da birer şefleri olan komünler şeklinde örgütlenmektedir.

1.5. BÖLÜNMÜŞLÜK DÖNEMİ (MS 220-581)

Genel Çin tarihiyle ilgili okunan kitaplarda bu dönem uzun bir hanedan boşluğuna sahne olduğu için “bölünmüşlük dönemi” olarak adlandırılmaktadır. Uzun bir zaman dilimini kapsadığı için birçok olay meydana gelmiştir. Konu bütünlüğünün bozulmaması ve çalışmanın odak noktasından sapmamak için söz konusu Üç Krallık Dönemi, Beş Hu ve Onaltı Krallık Dönemi, Kuzey-Güney Hanedanlıkları dönemi gibi alt dönemleri ayrı başlık altında incelenmeyecektir.

MS 220-280 yıllarını kapsayan bu dönem, “Üç Krallık Dönemi” olarak adlandırılır. Atçılık ve süvari birlikleri konusundan uzman olan Wei krallığı Kuzeyde hakimiyet sağlarken, ikinci krallık olan Wu Krallığı (MS 222-280) güneydoğu’da başkenti Nanjing olan bölgeye hükmediyordu. Yangzi Nehrinin aşağı bölgesinde hakimiyet sağladığı için su kaynakları bakımından bol bir krallıktı ve önemli bir donanmaya sahipti. Üçüncü krallık olan Şu-Han Krallığı (MS 221-263) güneybatı’da başkenti Sichuan olan bölgeye hakimdi. Şu-Han uzun bir savunma savaşı için yeterli insan gücüne ve doğal kaynaklara sahipti (Huang, 2007: 79). Bu üç krallık da kendi bölgelerinde yerel imparatorluk olarak hüküm sürdüler ve gerçek anlamda imparatorluk olabilmek için birbirleriyle savaşmışlardır. Wei Krallığı 263 yılında Şu-Han’ı topraklarına katarak 265 yılında Jin Hanedanlığını kurmuştur. Jin Hanedanlığı, Üç krallığı kısa süre içinde bir çatı altından birleştirmeyi başardı. Fakat bu birleşme kısa sürmüş ve Jin kralı ölünce prensler arasında başlayan taht kavgası kısa sürede bütün ülkede yayılmış ve bir iç savaş halini almıştır.

304-439 yılları arası Çin tarihi’nde Beş Hu ile On Altı Krallık Dönemi olarak adlandırılır. Genel Çin tarihçilerinin “Beş Barbarlar” diye adlandırdığı bu kabileler, Tibetliler ile içlerinde Moğolların ataları ve Türk savaşçı kabilelerinin bulunduğu Altay dilleri konuşan kabilelerdir (Huang, 2007: 78). Hu olarak da

adlandırılan bu kabileler, Çince isimleriyle Xiongnu, Xianbei, Di, Qina ve Jie halklarındandır. 4. yüzyıldan 6. yüzyıla kadar Hu süvarileri kuzey Çin'e hükmetmiştir.

Beş Hu ve On Altı Krallık dönemi uzun sürmemiştir yerini Doğu Jin Hanedanlığı kurulmasına bırakmış, Güney Hanedanlıkları Dönemini de başlatmıştır. 317 yılında bir prensin beş güney hanedanlığının içinde meşru Çin emperyal silsilesini temsil ettiğini öne sürmesiyle Doğu Jin hanedanlığı kurulmuş, güney hanedanlıkları dönemi de başlamıştır. Doğu Jin dönemi savaş ortamına rağmen, istikrar ve refahı şaşırtıcı derecede uzun süre sağlamıştır. Doğu Jin'in beklenmeyen başarısının sırrı uzlaşma, arabulucuk ve nispeten dirençli bir güç dengesi sağlamasıdır. Bu dönemde, kültür, sanat ve eğitim yönünden önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Çin'in ilk meşhur ressamı Gu Kaizhi (341-402) bütün zamanların en büyük kaligrafi dehası Wang Xizhi (303-379), başarılı şairlerden biri olan Tao Qian (365-427) gibi isimler bu dönemde yetişmiştir. Eğitim alanında ise, hem özel hem emperyal kütüphanelerdeki kitaplara erişimin artması ve yazım araçları olan ipek, bambu ve odun gibi eşyaların yerini kağıdın alması mümkün olmuştur. Ekonominin ticarete dayalı olması ve uluslararası deniz ticaretinin artış göstermesi de para akışının toplumun her seviyesine nüfuz etmesine ve Güney Hanedanlığı ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamıştır. İlk Güney Hanedanlığı olan Doğu Jin bir süre istikrar ve meşruiyeti sağlamışsa da 420'de askeri darbeye dağılmış olup takip eden güney hanedanlıkları uzun ömürlü olmamıştır (Holcombe, 2016: 89).

Bölünmüşlük Dönemi'nin önemli olaylardan birisi de Budizmin yayılmasıdır. Budizm Çin'e öncelikle Orta Asya'dan gelen ticaret yolları vasıtasıyla, daha sonra da Güneydoğu Asya'daki deniz ticareti ile yayılmıştır. Budizm Çin'e ilk yüzyılın başlarında gelmiştir, fakat çok fazla ilgi görmemiştir. Budizm, sefaletle dolu dünyadan el etek çekmeye dayalıyken Konfüçyüsçülük ise aile, topluma ve devlete hizmeti teşvik etmesi bakımından Budizmin tam tersi bir düşünce yapısına sahip olmuştur. 4. yüzyılda da Kuzey Çin'de emperyal yönetimin çöküşünden ve büyük çaplı bir etnokültürel akışın başlamasından sonra Budizm kendine daha anlayışlı bir kitle bulmuştur. Budizm Hint kökenli olmasına rağmen,

Çin’de Çin’e özgü değerleri içeren bir inanç sistemi halini almıştır (Holcombe, 2016: 98-103).

1.6. SUI HANEDANLIĞI DÖNEMİ (581-618)

Bölünmüşük dönemine son verip kuzey ve güney bölgelerini birleştiren hanedanlık Sui Hanedanlığı’dır. Başkenti Chang’andır. Bu şehir günümüzde Xi’an olarak bilinmektedir. Sui Hanedanlığı yönetimde kalma süresi uzun olmamasına rağmen Büyük Kanal inşa ederek özellikle ekonomik alanda ülkeyi birleştirici rol oynamıştır. Bu dönemde yapılan ve günümüzde hala kullanılan Büyük Kanal 611 yılında inşa edilmiştir. Büyük Kanal, Kuzeybatı’da Yangzi deltasının güneyinden Sarı Irmak’a kadar ve oradan da Pekin’in bulunduğu Kuzeydoğu’ya kadar uzanmaktadır. Aslında Kuzey ile Güneyi, Doğu ile merkezi birbirine bağlamaktadır (Keay, 2011: 229). Büyük Kanalin inşası ile ülkenin iç kısımlarına kıydan gemilerle taşımacılık mümkün hale gelmiştir. Bu sayede, açlık tehdidi altında olan bölgelere tarımsal ürün taşınması ve depolanması, erzak sıkıntısı çekilmemesine imkan sağlamıştır.

Sui Hanedanlığı topraklarını genişletmek için 612 yılında Kuzey Kore ve Güney Mançurya’daki krallık olan Koguryo Krallığı’na saldırmıştır. Kuzey Kore’yi ele geçiren Sui orduları yeterli tedariki sağlayamayınca geri çekilmek zorunda kalmışlardır. 613-614 yıllarında tekrar saldırıya geçen Sui güçleri, istediği başarıyı elde edememişlerdir. 614-624 yılları arasında meydana gelen isyanlar birçok askeri birliği ve eyaletleri etkileyip hanedanlığın dağılma sürecini kolaylaştırmıştır. 615 yılında Sui İmparatoru Türkler tarafından esir alınmıştır. İmparator, yönetime kendini kanıtlamış, güvenini elde etmiş olan Tang Dükü Li Yuan tarafından kurtarılmıştır. Tang Dükü, evlilik yoluyla akraba olan, karışık etnik kültüre sahip sınır komutanıydı. 617 yılında İmparator emekliye ayrılınca İmparatorluk bölünmüştür. Tang Dükü Li Yuan yandaşlarını topladı ve imparatorluğa karşı ayaklanmıştır. 618 yılında kendini imparator ilan edip Tang Hanedanlığı’nı kurdu.

1.7. TANG HANEDANLIĞI DÖNEMİ (618-907)

618-907 yılları arasında yaklaşık 289 yıl yönetimde kalan Tang Hanedanlığı'nın kurucusu Sui Hanedanlığı döneminde sınırda asker olan Li Yuan'dir. Ölümünden sonra Tang Gaozu (Büyük Ata) olarak anılmaktadır. Başkentleri, Chang'an (Xian), Luoyang'dır. Tang Taizong, Wu Zetian, Xuanzong Tang Hanedanlığı süresince başa gelen hükümdarlardır. Wu Zetian, Çin Tarihi'nin tek kadın imparatoriçesi olduğundan önemli bir yere sahiptir. Hanedanlık en iyi dönemini Yüce Ata olarak anılan Tang Gaozu'nun oğlu, Tai Taizong zamanında yaşamıştır.

Tang hanedanının bürokrasisi ve hukuk sistemi o zamanın en mükemmeli haline gelmiştir. Tang Devleti'nin merkez örgütünde altı bakanlık vardı. Bunlar; Personel, Vergiler, Ayinler, Savunma, Adalet ve Bayındırlık bakanlıkları idi. Bu bürokrasi içerisinde işbölümü hakimdi. Hukuk sistemi de gelişmiş olup dört kısma ayrılmıştı. Bunlar; Ceza Hukuku, İdare Hukuku, Usul Hukuku ve Uygulama Yönetmelikleri şeklindeydi (Huang, 2007: 117).

Tang Hanedanlığının son dönemlerinde, Çin milli kimliği ve ekonominin pazar merkezli olmaya başlaması gibi gelişmeler gerçekleştirmiştir. Fakat An Lushan isyanından sonra meydana gelen isyanlar, devletin gücünü daha da zayıflatmıştır. Hanedanın son dönemlerine denk gelen Huang Chao isyanı sırasında Zhao Wen adlı kişi Tang Hanedanı imparatorunu tahttan indirip kendini imparator ilan etmiştir. Bu da Tang Hanedanının sonu olmuştur. 907 yılında meydana gelen bu önce 907-960 yılları arasında Beş (Kuzey) Hanedan ve On Krallık Dönemine, ardından Song İmparatorluğu (690-1279) dönemini izlemiştir.

1.8. SONG HANEDANLIĞI DÖNEMİ (690-1279)

960-1279 yılları arasında hüküm süren Song İmparatorluğu, 5 hanedanlıktan biri olan Geç Zhou Hanedanı'nın komutanı olan Zhao Kuangyin tarafından kurulmuştur. Zhao Kuangyin, "*Song Taizu*" olarak bilinmektedir. Yaklaşık 319 yıl yönetimde kalan imparatorluk, 1127-1279 yıllarında Güney Song olarak yönetime devam etmiştir. Song Hanedanlığı'nın oluşum süreci, Çin

Tarihi’nde yine Bölünmüşlük Dönemlerinden sayılan “5 (Kuzey) Hanedanlığı ve 10 Krallık Dönemiyle bağlantılıdır.

Kuzey’de 907-959 yılları arasında, Geç Liang, Geç Tang, Geç Jin, Geç Han ve Geç Zhou adında beş hanedanlık kurulmuştur. Bunlardan başka; Kuzeydeki sınırlarda Kuzeydoğudaki Kitanların yönettiği Liao Krallığı ve Kuzeybatıda Tibet halkına ait Tankutların yönettiği Xi Xia Krallıkları mevcuttu. On Krallık ise, Tang İmparatorluğu döneminden kalan sınırların içerisindeki bölgelerin krallıklarını ilan etmesinden oluşan bölgesel yönetimlerdir.

Song Hanedanlığı’nda meydana gelen gelişmelerden biri de Song Taizong döneminde oluşturulan “Majör Reformları” ya da “Yeni Politikaları” adıyla anılır. Wang Anshi tarafından oluşturulan bu politikalar çiftçiye hasat zamanına kadar vade tanıyan düşük faizli kredi sistemi, yeni sulama sistemleri ve kanalların yapılması, milis sistemi gibi reformlardır. Kaifeng valisi Fan Zhongyan tarafından önerilen “Minör Reformlar” ise, memur alımlarında sınavlardaki başarı yerine, sorun çözme becerisinin önem kazanması, yerel hükümetlerin maaşlarının iyi tutulması tarım destekli bölgesel proje yatırımlarına öncelik verilmesi gibi maddeler içeriyordu. Her iki reform uygulaması da kısa vadede imparatorluk içerisinde iyileştirme sağlasa da, uzun vadede çözüm olamamıştır (Keay, 2011: 313-314).

Bu dönemde siyasi istikrarsızlık olmasına rağmen kültürel ve ekonomik gelişmeler yaşanmıştır. Örneğin; Konfüçyüs klasiklerinin tam basılı metinleri bu dönemde görülmüştür. Neo-konfüçyüsçülük akımı bu dönemde ortaya çıktı. Neo-Konfüçyüsçülük kısaca, Budizm, Taoizm akımlarından etkilenen düşünce sistemidir (Holcombe, 2016: 137). Kağıt paranın basımı ve banknotun ortaya çıkışı yine bu dönemde olmuştur. Başkent’in Kaifeng olması bu dönemde ticaretin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Kaifeng, Büyük Kanal ve Sarı Irmak’ın kesiştiği noktada yer almaktadır. Bu da stratejik açıdan Kaifeng’i önemli kılmaktadır. Bu sayede; hem Yangzi boyunca hem de Güneydeki büyük limanlara (Kanton ve Guangzhou gibi) erişim sayesinde şehirleşme artmıştır. 10. Yüzyılda deniz ticareti ilk defa kara ticaretini geçmiştir. Çin gemileri, anakaradan Güneydoğu Asya’ya, Endonezya takımadalarına ve Sri Lanka ile Güney

Hindistan'a düzenli seferler yapmaya başlamıştır. Barut, alev makinesi, deniz pusulası, dokuma, porselen, biber, pirinç, matbaa'nın kullanılması, gemi yapımı gibi yenilikler ekonominin ve dolayısıyla ticaretin gelişmesine katkı sağladı. Eğitim de matbaanın etkisiyle önemli hale gelmiştir. Memurluğa giriş için var olan yazılı memuriyet sınavı geleneği devam etmiştir.

1.9. YUAN HANEDANLIĞI DÖNEMİ (1271-1368)

Cengiz Han'ın ölümünden sonra halefi Kubilay Han Çin'le ilgilenmeye başlamıştır. Amacı Çin'den hareketle Asya kıtasına hükmetmektir. 1271 yılında Kubilay Han, Yuan devletinin imparator kurucusu olduğunu ilan etmiş 1266 yılında Dadu'da (Bugünkü Pekin) Çin mimarisine uygun bir başkent inşa ettirerek Çin'i Çin tarzında yönetmeye başlamıştır.

Yönetimde olduğu süre boyunca çok fazla ilerleme kaydedilememiştir. Kendisi Çinli olmadığı için, yönetimde her ırktan, etnik kökenden oluşan bir sistem yaratmaya çalışmıştır. Tüm yetkilileri Çinli olmayan Tatar, Arap gibi yabancı kökenli gruplardan seçmiştir. Yaygın olan Çin etkisini kırmak için dünyanın her yanından yetenekli ve donanımlı kimseleri etrafına toplamıştır. İstenilen etkiyi oluşturamamıştır. Kubilay Han imparatorluktaki nüfusu hiyerarşik olarak dört gruba ayırmıştır. En üstte Moğollar olup devlet dairelerinde en üst görevlere getirilmişlerdir. Moğollardan sonra Batı ve Orta Asyalı kişiler, onlardan sonra Kuzey Çinlilerle Jurçenler ve en alt grupta ise Güney Çinliler bulunmaktadır (Holcombe, 2016: 170). Yönetimdeki zorluklardan biri de Moğollar'ın bozkır kültürüne alışkın olup yönetim tarzlarını coğrafi koşullara göre oluşturmuş olmalarından kaynaklanmaktaydı. Çin ise, özellikle Güney Çin Song Hanedanlığı'ndan da bilindiği gibi, gemi yapımının, yerel ve uluslararası deniz ticaretinin yaygın olduğu bölgelerden biriydi. Dolayısıyla yönetim tarzları çatışıyordu.

Bu olumsuzluklara rağmen, Yuan döneminde çeşitli ilerlemeler de meydana gelmiştir. Gemi yapıcılığı en üst düzeyine ulaşmıştır. Pamuk ve çavdar Çin'de Yuan döneminde tanınmıştır. Gerek idari gerekse askeri amaçlarla, ülkeyi bir düzine büyük eyalete bölüp bugünkü eyalet sistemini oluşturan düzenlemeyi

yürürlüğe koymuştur. 1368 yılında Zhu Yuanzhang Kızıl Türbanlılar adlı isyanı yöneterek Ming Hanedanlığı'nı kurmuştur.

1.10. MİNG HANEDANLIĞI DÖNEMİ (1368-1644)

Yuan Hanedanlığı'nın son zamanlarında meydana gelen birçok olay sırasında Zu Yuanzhang (1328-1398) adlı çocuk Budist tapınağına yerleşmiştir. Kırmızı Türbanlılar adlı isyana katılıp, önemli bir askeri başarı elde ederek, kısa süre içinde rütbe edindi. 1368 yılında Pekin'i işgal ederek, Ming Hanedanlığı'nı dönemini başlatmıştır. Ming, parlak, ılık saçan anlamındadır. Ming Taizu olarak bilinmektedir.

Zhu Yuanzhang Nanjing şehrini de alarak, Çin tarihi'nde Çin'i güneyden yöneten ilk hükümdar olarak bilinir. Zhu Yuanzhang iktidarı boyunca, monarşi yönetimini güçlendirmek, iktidarı merkezileştirmek için sert önlemler almaktan çekinmemiştir.

1398 yılında Ming Taizu öldüğünde yerine dördüncü oğlu Zhu Di başa geçmiştir. Yongle (Sonsuz Mutluluk) adıyla da anılmaktadır. Saltanat süresince (1403-1424) Yongle, Büyük Kanal'ın onarımı ve kapasitesini artırmak için büyük masraflar yapmıştır. Moğolistan ve Vietnam'a yapılan seferler kamu harcamalarında büyük yer kaplamıştır. Gemi ticareti yeniden ortaya çıkmıştır. Zheng He adlı Müslüman hadım yedi kez seyahate çıkmış ve çeşitli ülkelerle ticaret yapmıştır. Güney Asya Bölgesi, İran Körfezi'ndeki Hürmüz, Arap Yarımadası'nda Dofar ve Aden, Somali kıyıları seyahate çıktığı bölgelerdir. Çin bu seyahatler sayesinde birçok yeni ürün tanımıştır. Yabancı ürünlerin kişisel ithalatı yasadışı olmasına rağmen, haraç sistemi imparatorluğa bu ürünlerin girişini mümkün kılmıştır. Gelen haraçlar arasında değerli metaller, yeşim, atlar, develer, panterler bulunmaktaydı. Çin ise, ipek, gümüş ve kağıt para vermektedir. Güney bölgelerde daha fazla söz sahibi olmak isteyen Yongle, Malakka, Brunei, gibi güney Asya ülkelerinin yanında Zheng He'nin seyahat ettiği ülkelere de Çin'e bağılıklarını bildirmeleri için birçok elçi göndermiştir. 1407 yılında dış ilişkileri daha iyi geliştirebilmek için ilk Tercüman Okulunu ziyarete gelenleri etkilemek için de Çeviri Okulu'nu kurdurmuştur (Keay, 2011: 377-378)

Ming Hanedanı Dönemi, ipek, seramik ve porselen ihracı başta olmak üzere tccaretin ve dış ilişkilerinin geliştiği, eğitim ve öğretime önem verildiği memur sayısındaki artışla bir asilzade sınıfının oluştuğu, sanatın ve edebiyatın geliştiği - özellikle roman tekniği- çeşitli kitapların ve ansiklopedilerin basıldığı, bir dönem olmuştur. Fakat iç sorunlardan, isyanlardan, Vietnam yenilgisi ve Moğollarla yaşanan 1449 yılındaki Tumu Olayı gibi olumsuzluklardan kurtulamamıştır. Her hanedanda olduğu gibi, Vergi Sistemi Ming Hanedanı için büyük bir çıkmaz oluşturmuştur. İlçelerin, köylerin, bölgelerin vergisi normal arazi vergilerine göre daha fazlaydı. Bu da köylüye çok zorluklar yaşıtıyordu. Bu borçlar giderek ödenmemeye ve vergi borçlarının çoğalmasına neden olmuştur. Beşinci imparator bu vergi sorununu düzeltmeye çalışsa da başarılı olamamıştır. Kağıt paradan bile vergi alındığı için kağıt paranın değeri kalmamıştı. Bunun üzerine “para” kullanımını yasaklayıp gümüş kullanmayı teşvik etmelerine rağmen hükümetin para ve maliye üzerinde bir etkinliği kalmamıştı (Huang, 2007: 218-219).

Devlet içinde bürokrasinin işlemedişinden ötürü memurlar arasında ayaklanmalar başlamıştır. Bunlardan biri 1604 yılında meydana gelen “Dong Lin Hareketi’dir”. 1641 yılında meydana gelen isyanlar neticesinde Hubei ve Sichuan’de diğeri de Shanxi de iki ordu oluşmuştur. Halk arasında “atılan prens” olarak anılan Li Zicheng Shun prensiydi. Düşüncelerinden etkilenen memurların yardımıyla Li Zicheng, Ming Hanedanı aleyhine taraftar toplamaya başlamıştır. İmparatora sadakatinin tam olduğunu, niyetinin onu otoritesini kendini çıkarları için kullanan memur ve yandaşlarından kurtarmak ve onlar yüzünden Çurçen-Mançu tehdidi karşısında düştüğü zayıf durumundan çıkartmak olduğunu söylüyordu. (Keay, 2011: 409). 1644 yılında Li Zicheng Shanxi’den başlayıp, ordularını doğuya çevirerek Pekin ve Datong’a yönlendirmiştir. Pekin’i ele geçirmişken, Ming genereli Wu Sangu’nin Curçen-Mançu güçleriyle asilere karşı birlik olup savaşmak, başkenti geri almak için işbirliği yaptığını öğrenip harekete geçmiştir. Fakat savaş, Mançuların galibiyetiyle sonuçlanıp yönetimi Çin’in son Hanedanlığı olan Qin Hanedanlığı’na bırakmıştır.

1.11. QİNG HANEDANLIĞI DÖNEMİ (1644-1912)

1644 yılında Mançuların Qing Hanedanlığı'nı kurmasıyla Çin, tekrar Çinli olmayan bir millet tarafından yönetilmeye başlamıştır. Kurucusu; Çurçen lideri Nurhaci'dir. Başkent, Pekin'dir. Nurhaci (1616-1626), Çurçen kabilelerini bir sancak altında birleştirerek Mançu Qing Hanedanlığı'nın temelini atmıştır. Ölümünden sonra oğlu Hong Taiji (1626-1643) 1636 yılında Çurçen ve Jin terimlerini kaldırmış, yerine Mançu rejimi ve Qing Hanedanlığı isimlerini koymuştur (Keay, 2011: 415). Hong Taiji'nin ölümünden sonra tahta beş yaşındaki oğlu Shunzi çıkmıştır. (1644-1661) Mançu Rejiminde İmparator Kangxi (1661-1722), İmparator Yongzhen (1722-1735) ve İmparator Qianlong (1736-1795) dönemleri Qing Hanedanlığı'nın altın çağları olarak bilinmektedir. Üç imparator dönemi olarak anılan Kangxi, Yongzhen ve Qianlong dönemleri halkın refah ve barış içinde yaşadığı, ticaretin olduğu, Yeni ülkelerle irtibat kurulduğu, toprak genişlemelerin yaşandığı dönemdir. Yaklaşık 1661-1795 yıllarını kapsar. Bu dönemde, İngilizlerle ve Ruslarla çay ticareti'nin yanı sıra; porselen, ipek ve ham ipek, halı vb ürünlerle ticaret canlandı.

Qing Hanedanlığı dönemine genel olarak bakıldığında; yeni örgütlenme biçimi olarak Mançuların tekniği olan Sancak Sistemi'ni uyguladıkları görülmektedir. Sancak sistemi, askeri birlik olmayıp belli sayıda askeri devlete vermekle yükümlü askeri kolonilerin toplandığı örgütlenme biçimidir. Babadan oğula askerlik görevi olan ve Mançuryalı ailelere verilen bir görevdi (Huang, 2007: 235). Bu dönemde bronz para basılmaya başlamıştır. Gümüş para kullanımı Mançuların kontrolündeki bölgelerde gerçekleşmiştir. Bu şekilde maliyede birtakım iyileştirmeler sağlanmıştır.

Mançu hakimiyeti, Han Çinlilerindeki milliyetçilik ideolojisi üzerinde pek etki yapmamıştır. Mançularla ve Çinliler arasında kesin sosyal kurallar vardı. Birbiriyle evlenemezlerdi. Mançu dili de zorunlu dil değildi. Kullanılan dil çince olup Mançular bunu öğrenmeye çalışıyorlardı. Bürokrasi alanında var olan her bakanlık için iki Çinli iki Mançu olmak üzere dört bakan yardımcısı vardı. İmparator Yongzheng 1729 yılında, üyeleri kendi tarafından seçilen içinde bakanlar, bakan yardımcılar ve müşteşarların olduğu "Büyük Konsey" adında bir

divan kurmuştur. Zamanla Çinliler de vali ve genel vali görevlerine getirilmeye başlanmıştır.

Qing Hanedanlığı döneminde üç önemli gelişme meydana gelmiştir. Bunlar hızla artan nüfus ve yönetimi, İç Asya'ya doğru genişleme, Avrupa'nın Asya'nın ticaretine talepleridir (Holcombe,2016:). İngiltere, bunun bir örneğidir.

1800'lü yıllara gelindiğinde, İmparatorlukta durgunluk yaşamaya başlamıştır. Bunun nedenlerini Ray Huang kısaca şöyle özetlemektedir: Üç İmparatorlar dönemi refah ve barış çağı olarak anılmaktaydı. İmparator Qianlong dönemi sona erdiğinde ülke durgunluk dönemine girmiş, sancak sistemi artık aşınmış duruma gelmişti. Devlet bürokrasisinde vergiler vb. devlet düzeniyle alakalı konularda iyileştirilmeye gidilmesine rağmen; bunu yargıyla, hukukla destekleyecek sistem yoktu. Çin bu yüzden, büyük bir “köyler topluluğu” olarak kalmıştır. Aslında Ming ve Qing devleti'nin değişmez politikalarında biri, çok sayıda küçük çiftçi ailesinin varlığını sürdürmektir. Toprak, tarım ve buna bağlı vergilendirme üzerine birçok yeni politikalar, var olan politikalar üzerinde de iyileştirmeler yapılmıştır. Mançu rejiminin temel görevi çiftçi topluluklarının devamlılığını sağlamaktır. Ray Huang'a göre, imparator Qianlong'un başarıları anlatıldığı kadar parlak değildi. Nedenleri arasında mali durumun sıkıntılı olması, Beyaz Lotus Mezhebinin oluşması ve isyanların imparatorun son yıllarında patlak vermesi, aşırı nüfus artışı ve tarıma yeni açılan toprakların azalması ve verimli toprakların azalması gibi nedenler gösterilebilir. Ray Huang ayrıca, Avrupa'daki meydana gelen gelişmelerle Çin'deki durumu karşılaştırmıştır. 1800-1830 yılında Avrupa'da meydana gelen Sanayi Devriminde yasal altyapının oluşması dışında, toplumsal olarak da değişim meydana gelmiştir. Fakat Çin'in bu dönemleri toplumsal açıdan değişime açık değildi. Avrupa'da meydana gelen değişim hem yasalarla desteklenip hem de toplumsal olarak destek buluyordu. Batı Avrupa ve Japonya'da tüccar sınıfı kendi ülkelerindeki değişimlerde etkin rol oynarken, Çin'de hukuk sisteminin bile gelişmemesi, bu geçiş sürecini zorlaştırmıştır (Huang, 2007: 248-256).

19. yüzyıl, Çin'in değişimi açısından önemli bir zaman dilimidir. 1800'lere kadar altın çağını yaşayan hanedanlık, 1800'lü yıllardan itibaren gücünü

kaybetmeye başlayıp Batılı güçlerin afyon ticaretiyle başlayan etkileşimleri, anlaşmazlığa dönüşerek biri 1840’larda diğeri 1850’lerde başlayan Afyon Savaşları’nın meydana gelmesine ve Çinlilerin kendi deyimleriyle “Utanç Dönemi”nin başlamasına yol açmıştır.

Avrupalıların Doğu Asya kıyılarındaki faaliyetleri 1600’lü yıllarda Portekizle başlamıştır. Sonradan Hollanda ve İngiltere de Güney Çin Denizi kıyılarında varlıklarını sürdürmüşlerdir. İngiltere, Çin ile ticaretini İngiliz Doğu Hindistan Şirketi’yle (*East India Company*) ve Çin’in önemli ticaret merkezi olan Guangzhou şehrinde bulunan Çinli tüccarlar tarafından kurulan yabancı tüccarlarla Çin pazarı arasında iletişim sağlamak amacı taşıyan “Cohong Sistemi” ya da diğer bir deyişle “Kanton Sistemi”yle dolaylı şekilde sürdürmüştür. Cohong’un asıl fonksiyonu ticareti gözetip denetlemek ve Saray’a vergi ödemelerini güvence altına almak olsa da yarı diplomatik bir rolü de vardı ve Çin’in güney sahillerinde Qing İmparatorluk sarayı adına dış ilişkileri yürütüyordu.

İngiltere, Çin ile doğrudan ticaret yapmak istiyordu. Bunun için 1656 ve 1667 yıllarında heyet göndermesine rağmen bir sonuç alamamıştır. Bu diplomatik girişimlerin amacı; Çin yönetimini Avrupalıların makul gördüğü biçimde ticaret yapmaya ikna etmek, haraç sistemi yerine elçilikler kurulmasını sağlamaktır (Dillion, 2016: 47-49).

Çin ile İngiltere arasında ağırlıklı olarak çay ticareti yapılmaktaydı. İngiliz ürünlerini pek fazla ilgi görmediği Çin pazarında İngiltere’ye satılan çay Çin’in gümüş stoklarının artmasına ve İngilizlerin ulusal çıkarlarının zedelenmesine sebep oluyordu. İngilizler Çinlilerle yapılan ticaretten karlı çıkmak için yeni ürünler aramaya başladılar. Böylece Çin’in kaderini değiştirecek “Afyon”u ithal etmeye başladılar. Afyon Çin’de tıbbi amaçlarla çok önceden beri kullanılıyordu. Bağımlılık yaratan kullanımı ise, 17. Yüzyılın başlarından itibaren Tayvan Adası halkının afyon ile tütünü karıştırıp dumanının içmeye başlamasıyla oluşmuştur. Bu alışkanlık buradan Fujian ve Guangdong gibi kıyı bölgelere taşınıp, zamanla Çin’in iç bölgelerine yayılmıştır. Giderek artan afyon bağımlılığı için hanedanlık bir takım önlemler almaya başlamıştır. 1729 yılında hanedanlık ferman yayınlayarak afyon satışını ve kullanımını yasakladığını bildirmiştir (Holcombe, 2016: 234). Fakat,

İngilizler Cohong sistemiyle afyon ticaretine devam etmişlerdir. Bu da İngilizlerin Doğu Asya'nın en büyük uyuşturucu kaçakçıları olarak yaftalanmasını sağlamış ve bir ticaret savaşının başlamasına neden olmuştur (Dillion, 2016: 56).

Qing ve İngiltere arasındaki ilk gerginlik 1834'te İngiltere'nin denetmeni Lord Raiper'ın 1834'te Makao'ya ayak basıp, güney illerindeki Qing valileriyle görüşme isteği Pekin tarafından kabul edilmemesiyle oluşmuştur. Tüccar topluluğunun girişimleriyle Raiper gizlice Makao'ya kaçtı ve orada öldü. İngilizler bunu ulusal bir hakaret olarak görüp tazminat ödenmesini istediler.

Bu uzun süreli gerginlik I. Afyon Savaşlarına yol açmıştır. Savaşın başlamasındaki neden; Komiser Lin'in aşırı baskıcı tutumu, idam söylemleri ve İngiliz tüccarlarına olan sert tutumudur. İngilizler bunu ulusal bir hakaret olarak görüp hanedanlığa karşı savaş açılması gerektiği düşüncesindeydiler. Bu düşünce kısa zamanda bütün İngiliz afyon tüccarları arasında kabul görmüştür. İngiltere 1839 yılında Shaijo Kalesi yakınlarında Çin filosuna ateş açmıştır. Komiser Lin'in ve İmparatorluğun buna cevabı ticareti durdurmak olmuştur. İngilizler ise Guangzhou limanını işgal ederek savaşı başlatmıştır (Dillion, 2016: 65).

Kısa sürede, güneydeki kaleleri Bogue , Zhousan ve Xiamen'i ele geçirip, rotasını bankacılık ve finans merkezi olan Ningbo şehrine çevirmiştir. Kısa sürede Ningbo'yu da ele geçiren İngiliz kuvvetleri, 19 Haziran'da Shanghai şehrini işgal etmiştir. İngilizler bu bölgeyi de ele geçirdikten sonra Yangzi nehri'nin yukarısını ve Büyük Kanalı kontrol altına almıştır. Nanjing ise son anda Çinlilerin görüşme çağrısı üzerine İngilizlerin hakimiyetine geçmemiştir. 1842 yılında imzalanan Nanjing Antlaşmanın amacı; iki ülke arasında yaşanan husumeti sona erdirmektir. Antlaşma onüç maddeden oluşmakta olup, en önemli maddeleri 2. Ve 3. Maddedir. 2. Ve 3. Maddelerde, Guangzhou, Shanghai, Amoy (Xiamen), Ningbo ve Fujian liman şehirleri konsolosluk gözetiminde İngiliz ticaretine açılacak ve Hong Kong 150 yıllığına İngilizlere verilecekti. Ayrıca başlangıçta istenen altı milyon dolar tazminat miktarı yirmibir milyona yükseltilmiştir (Dillion, 2016: 71-75). Nanjing Antlaşması'na ek olarak 1843 yılında İngiltere ve Çin arasında Bogue Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla diğer Batılı devletlerin Çin'de İngilizlerin elde ettiği haklara sahip olması resmileşmiştir. Bu da Çin'in yarı

sömürge haline gelmesine ve “Utanç Dönemi” olarak gördükleri dönemin başlamasına sebep olmuştur.

Qing hükümeti, afyon sorunuyla ve yabancı devletlerle uğraşırken imparatorluk içinde de ülkeyi sarsacak isyanlar meydana gelmiştir. 1850-1884 yılları arasında Taiping, Nian ve Müslüman İsyanları adı verilen üç önemli isyan gerçekleşmiştir. Bu isyanlardan en etkili olanı 1850-1864 yılları arasında yaşanan Taiping Ayaklanmasıdır.

1856 yılında, Qing yönetimi Batılı devletlerle yeniden anlaşmazlığa düşmüş ve çatışma yaşamıştır. Bu çatışma afyon meselesiyle alakalı olmamasına rağmen çoğunlukla ikinci Afyon Savaşı ya da Arrow Savaşı olarak bilinir (Dillion, 2016:118). Arrow, Çin’e ait olup Hong Kong’da tescilli olan ve İngiliz bayrağı taşıyan Batı yapımı geminin adıdır. 1856 yılında, korsanlığa karıştığı düşüncesiyle gemi aranmıştır. İngilizler bunu ulusal hakaret olarak görüp özür beklemiştir. Fakat Çinliler mürettebatı serbest bırakıp özür dilememiştir. Misilleme olarak İngilizler Guangzhou’yu büyük hasar verecek şekilde tahrip etmiştir. İngilizlere destek olmak için Fransızlar ve Amerikalılar da savaşa dahil olmuştur.

1858 yılında bu devletlerDagu Kalesini işgal edip Tianjin şehrini ele geçirmiştir. Çatışmayı bitiren ve birden çok antlaşma içeren Tianjin Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaların içeriğinde Pekin’de elçilik açılması, Tayvan ve Hainan adalar ve yeni limanların yabancıların ticaretine açılması, İngiltere ile afyon ticaretinin yasal hale gelmesi ve İngilizlerle Fransızlara savaş tazminatı ödenmesi gibi maddeler yer alıyordu (Huang, 2007: 264). Fakat, Çin yönetimi anlaşmayı imzalamasına rağmen bu karardan vazgeçmiştir. Bunun üzerine İngilizler ve Fransızlar Pekin’i işgal edip Eski Yazlık Saray’ı tahrip etmişlerdir. 1860 yılında, Çin’in Tianjin Antlaşmasının koşullarına uymayı taahhüt ettiğini gösteren Pekin Antlaşması saray yönetimine zorla kabul ettirilmiştir.Bu utanç verici fiyasko Mançu ve Çinli seçkinler arasında bir krize sebep olmuştur. Çin hükümetini Batı’yla diplomatik ilişkileri yürütmekte kullandığı sistemi gözden geçirmeye sevketmiştir (Dillion, 2016: 119). Böylece 1861 yılında Çin’in ilk dış işleri bakanlığı seviyesinde görev yapan Bütün Ülkelerle Ticaretin ve İlişkilerin Genel İdaresi (*Zhongli Yamen*) kuruldu.

1864-1894 Dönemi, Tongzhi Restorasyonu ve Kendi Kendini Güçlendirme hareketi gerçekleşmiştir. Tongzhi Restorasyonu adını , İmparator Tongzhi' den almaktadır. Önde gelen birçok kişi Çin'in asıl sıkıntısının ruhani ve ahlaki olduğunu düşündüğünden, çözümün geleneksel değerler ile Konfüçyüsçü eğitimi yeniden diriltmekte görmektedir (Holcombe, 2016: 243). Böylece Tongzhi Restorasyonu, Kendi Kendini Güçlendirme hareketiyle birlikte gerçekleştirilmiştir. Bu hareketin bir parçası olarak 1865 yılında Çin ordusunda modernleşmeye gidilerek Çin'in ilk modern gemilerinin yapıldığı tersane inşa edilmiştir. Çinli öğrenciler savunma ve uluslararası ilişkiler konularında bilgi sahibi olmak için ABD'ye gönderilmiştir. Bütün bu reformlar, savunma ve savunmayla ilişkili endüstri alanlarında kararlılıkla sürdürülmüştür (Dillion, 2016: 122-124).

Geç Dönem Qing İmparatorluğunda diğer bir önemli olay, 1894-1895 Sino-Japon Savaşıdır. Kore, Çin'e yüzyıllardan beri haraç veren bir devlettir. Japonya ise, 1876 yılından beri Batıların yaptığı gibi Çin pazarına girmeye çalışıyordu. 1894 yılında Kore'de meydana gelen bir isyan sonucu, Avrupalılar ve Amerikalılar Kore'ye girmenin yolunu bulup Japonya da Batı'nın etkisini azaltmak için Kore ile diplomatik ilişki kurmuştur. Çin, isyanı bastırmak için asker gönderdiğinde Japonya ile Kore topraklarında savaşmıştır. Japon ordusu Kore'yi tamamen işgal etmiş, Çin sınırlarından da içeri girmesinden ötürü Qing hükümeti barış istemiştir. Bunun üzerine, 1895 yılında Shimonseki Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmaya göre, Çin Korenin tamamının bağımsız olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca, Japonya'ya savaş tazminatı talep edip, Japonya'nın en çok gözetilen ulus statüsünde Çin'in limanlarında ticaret yapmasını ve Tayvan Adası'nın Japonlara teslim edilmesini öngörüyordu (Dillion, 2016: 130).

Çin'in Japonya karşısındaki mağlubiyeti ülkede şok etkisi yaratmış ve milliyetçi söylemlerin oluşmasına neden olmuştur. 1890'lı yılların sonunda Çin'in Kuzeydoğu bölgeleri Almanlar, İngilizler, Fransızlar ve Ruslar tarafından kuşatılmaya başlanmıştır. Yabancılar için var olan imtiyazlara rağmen, Batıların Çin'i işgal etmesi, İmparatorluğu telaşa düşürmüştür. Kang Youwei ve Liang Qichao önderliğindeki bir grup, İmparator Guangxu'yu reform yapmaya zorlamıştır. 1898 yılında "Yüz Gün Reformları" olarak bilinen reformların

hedefinde, eğitim sisteminin, tarımın, madenciliğin, ticaretin, ordunun, posta hizmetlerinin modernleşmesi vardı (Dillion, 2010: 132). Yüz Gün Reformları, Dul İmparatoriçe'nin İmparator Guangxu'yu ev hapsine alıp kendisini vekil ilan etmesiyle başarısızlığa uğramıştır (Holcombe, 2016: 246).

Bu dönemdeki bir diğer önemli olay da Boksör Antlaşmasıdır. 1899 yılında Kuzey Çin'de yoğun bir kıtlık yaşanması dini bir grup, Hristiyanlığın Çin'de yayılmasının Tanrıları kızdığını bu nedenle kıtlığın yaşandığını iddia etmeye başlamıştır. Kısa süre içinde birçok destekçi kazanan Boksör Hareketi, Mançulara ve Qing'e karşı olduğu için saray muhafazakarları tarafından da desteklenmiş ve büyük ayaklanmaya dönüşmüştür. 1900 yılında çok uluslu bir ordu Pekin'e doğru harekete geçmiş ve yabancı cemaati buradan kurtarmıştır. Boksörler yenilmiş ve Qing Hanedanlığı'na Boksör Protokolü imzalatılmıştır. Boksör Protokolü niteliği ve içeriği bakımından Mançu devleti için onarılamayacak bir aşağılama olmuştur (Dillion, 2016: 149).

Boksör İsyan'ından sonra Dul İmparatoriçe Cixi'nin konumu iyice zayıflamış, halkın reform ve modernleşme isteklerini kabul etmiştir. 1902'den itibaren başlayan reform ve modernleşme hareketleri, 1908'de dokuz yıllık anayasal reform programı ilan edilmesiyle Sun-Yat Sen dönemine ve 1911 Devrimi'ne zemin hazırlamıştır.

1911 yılı Modern Çin Tarihi için çok önemlidir. Bu yıl, son Qing imparatoru Pu Yi'nin tahttan indirilip, yerine Yuan Şikai'in geçmesiyle Milliyetçi Çin döneminin başladığı zamandır. Bir başka ifadeyle, reformistlerin önderliğinde meydana gelen devrimle İmparatorluğun yıkıldığı dönemdir.

Batı tarzında Çin Milliyetçiliği'nin savunucusu olan Sun Yat-Sen 1894 yılında, Çin Diriliş Örgütü'nü kurarak Qing rejimine meydan okuyabilecek kadar güçlü bir isyancı ordusu kurmaya koyulmuştur. Sun-Yat Sen, ciddi bir değişimin yalnızca radikal eylemlerle mümkün olabileceğini savunuyordu (Dillion, 2010: 135). 1911 yılında istediği radikal eylemi gerçekleştirmiştir. 1911 yılındaki Çin Devrimi, Wuchang şehrinde meydana gelen isyanın şehirlerin ve eyaletlerin mançu hükümetinden bağımsızlıklarını ilan etmesiyle gerçekleşmiştir. Devrim, 10 Ekim 1911 günü Wuchang şehrinin ele geçirilmesiyle başlamış, diğer eyaletlerin de

imparatorluktan bağımsızlıklarını ilan etmesiyle Çin’de Cumhuriyet dönemi başlamıştır.

1.12. CUMHURİYET DÖNEMİ (1912-1949)

Modern Çin Tarihi’nde “Cumhuriyet Dönemi” 1912-1949 yılları arasındaki dönem olarak adlandırılır. Bu dönemde Çin önemli olaylara tanıklık etmiştir. 1919 yılında meydana gelen Dört Mayıs Hareketi, 1921 yılında Çin Komünist Partisinin kurulması, 1934-1935 yıllarında meydana gelen Uzun Yürüyüş, 1937-1945 yılları arasında meydana gelen Japonya-Çin Savaşı ve 1946’dan 1949 yılına kadar sürecek olan milliyetçiler ve komünistler arasındaki iç savaş bu dönemi özetleyen ve Çin Tarihi için büyük önem taşıyan olaylardır.

1912-1919 yıllarında milliyetçilerin ülkede hakimiyet kurma çabaları ön plandadır. Fakat, bitmeyen iç çatışmalar ve çelişkiler, işleyen bir cumhuriyet yaratmak için verilen mücadeleyi zorlaştırmıştır (Dillion, 2010: 164). Bu dönemde parti içinde iktidar mücadelesi ağırlıktadır ve siyasal gruplaşmalar meydana gelmiştir. Yuan Shikai ve Sun-Yat Sen ikilisi arasında yaşananlar iktidar mücadelesini özetlemektedir. Yuan Shikai, Çin Ordusunun önemli isimlerinden biridir. 1894-1895 yıllarında meydana gelen ve Çinlilerin yenilgisiyle sonuçlanan Sino-Japon Savaşı sonrası Çin ordusunun yeniden kurulmasında büyük rol oynayan kişilerden biridir. İmparatoriçe Cixi’nin imparator Guangxu’ya karşı yürüttüğü iktidar mücadelesinde imparatoriçe’ye yardım etmesiyle bilinir. Bu yardımıyla imparatorluk içerisindeki reform yanlılarını karşısına almıştır.

15 Şubat 1912 yılında Başbakan ilan edilen Yuan Shikai, 10 Mart 1912 ‘de görevine başlamıştır. Görevine başlar başlamaz Çin Cumhuriyeti geçici anayasasını onaylamıştır. Anayasa, Cumhuriyet’in sınırlarını, Xinjiang’ı İç ve Dış Moğolistan’ı, Tibet ve Qinghai özerk bölgelerini içine alan yirmi iki asıl Çin eyaleti ile belirliyordu. Bunu dışında anayasada insan haklarına, Ulusal Meclis’in oluşumu ve görevlerine, başkan ve başkan yardımcılarının, devlet bakanlarının ve adalet sisteminin rollerine de yer verilmiştir (Dillion, 2010: 166). Yeni hükümetin ülkeyi birleştirmek için yaptığı reformlardan biri de 1913 yılındaki Eğitim Bakanı Cai Yuanpei önderliğinde sürdürülen “Dil Reformu” olmuştur.

Geçici anayasa ile sınırları belirlenen Çin, birçok bölgeden oluşuyordu. Buna bağlı olarak birçok lehçe mevcut olmasına rağmen ağırlıklı olarak konuşulan memur dili olarak adlandırılan Mandarin Çincesi ile güneyde konuşulan Şangay lehçesi en sık konuşulan lehçelerdi. 1913 yılında, Kuzey-Güney arasındaki kültür farkını azaltmak için *Putonghua* (ortak dil) lehçesi ülkede ulusal dil olarak benimsenmiştir.

Çin’de siyasi parti kavramı bu dönemde ortaya çıkmıştır. Küçük ölçekte birçok muhalefet grubu oluşmuştur. Bunlardan biri de gizli bir devrimci örgüt olan ve sonradan muhalefet partisine dönüşen *Tongmenghui*’dir. *Tongmenghui* “Birleşik Cephe” anlamına gelir ve Japonya’da faaliyet gösteren aralarında Sun Yat-Sen’in kurucusu olduğu “Çin Toplumunun Direnişi” adlı örgüt ve diğer örgütlerin birleşmesinden oluşmuştur. Song Jiaoren partinin önemli liderlerinden biriydi. 1913 yılında yapılan ilk seçimlerde önemli bir başarı elde etmiştir. Fakat Yuan Shikai, bu önemli başarıyı kendisine tehdit olarak gördüğünden Song Jiaoren’e suikast düzenlemiştir. Song Jiaoren’in öldürülmesiyle diğer muhalefet gruplar Yuan Shikai yönetimine karşı harekete geçmişler ve 12 Temmuz 1913 tarihinde ikinci bir darbe girişiminde bulunmuşlardır. “İkinci Devrim” olarak adlandırılan bu olay, Yuan Shikai birliklerinin kontrolü ele geçirmeleriyle 1 Eylül 1913 yılında son bulmuştur. Buna bağlı olarak Yuan Shikai, Guomindang partisini feshettiğini bildirmiş ve Ulusal Meclis’in yerine kendisinin icat ettiği ve bütünüyle kendi kontrolü altındaki yeni bir oluşum olan Siyasal Konferans’ın geçmesi emrini vermiştir. Ayrıca, Geçici Anayasayı feshedip, hükümet mekanizması üzerinde kişisel otoritesinin arttığı yeni bir anayasa getirmiştir. Son olarak, İmparatorluk geleneği olan, Cennet Tapınağı’nda geleneklere uygun olarak bir ritüel gerçekleştirmiştir. Bu olay, Yuan’in fiilen ömür boyu görevde kalacak askeri bir diktatör haline getirmiştir (Dillion, 2010: 170).

Yeniden gücü eline alan Yuan Shikai hükümeti, Çin Tarihi açısından iki önemli olay yaşamıştır. Birincisi, Japonya’nın Pekin Büyükelçisi Hioki Eki’nin yeni hükümete, Japonya adına sunduğu ve tarihte “Yirmi Bir İstek” olarak anılan belgedir. Bu belge ana hatlarıyla, Çin’in Japonya hakimiyetine girmesi amacını taşıyan maddeler içeriyordu. Yuan Shikai yönetimi, bu belgeyi reddetmiştir. Bir

diğer olay ise, monarşinin kısa süreliğine yeniden ortaya çıkmasıdır. Yuan Shikai yönetimi, meydana gelen ayaklanmalar dolayısıyla cumhuriyet rejiminin Çin için uygun olmadığı görüşünü destekliyordu. Bu fikri imparatorluk Çini'nin son üyeleri de savunuyordu. Bütün gücü elinde tutan Yuan Shikai, 1915 yılında “*Hongxian* (Yeni Anayasa)” adıyla yeni bir hanedan kurarak monarşiyi geri getirmiştir. Bu olay Çin Tarihi'nde “Monarşinin Restorasyonu” olarak anılır. Bu vaka'nın sonlanmasının iki nedeni vardır. Birincisi, eyaletlerdeki artan muhalefetinin Yuan Shikai'yi geri adım attırması, ikincisi ise 1916 yılında Yuan Shikai'nin ölümüdür.

1916-1928 yılları, Çin Tarihi'nde “Savaş Ağaları Dönemi” olarak anılmaktadır. 1916 yılında Yuan Shikai'in ölümünü üzerine, başkanlığa Yuan Shika'in halef seçtiği ve 1911 devriminin askerlerinden olan Li Yuanhong geçmişti. Başkan olmasına rağmen, Sun-Yat Sen'in yönetimi devraldığı 1928 yılına kadar, Çin'de etkin bir yönetim olmamıştır. Ülke, eyaletlerde varlığını sürdüren ve yabancıların desteklediği Savaş Ağaları üzerinden yönetilmiştir. Eyaletlerde var olan savaş ağalarının ve birçok yabancı ülkenin çıkarları doğrultusunda Kuzey ve Güney Çin yeniden bölünmüş ve bu bölünme savaşa yol açmıştır. Savaşı bitirmek için, yabancıların arabuluculuğunda 1919 yılında bir barış konferansı düzenlemiştir. Fakat konferans, savaşı bitirmekten çok Batılı güçlerin Çin üzerindeki etkilerini arttırmalarının bir aracına dönüşmüştür (Dillion, 2010: 180). Dolayısıyla bu, barış konferansından bir sonuç alınamamıştır.

Çin milliyetçiliği'nin dönüm noktalarından biri sayılan 4 Mayıs 1919 olaylarının başlamasıyla Savaş Ağaları Dönemi 1928'e kadar sürmüştür. 1928 yılında Nanjing hükümeti kurulana kadar Çin var olan iç karışıklık devam etmiştir. Özellikle, özerk bölgelerden biri olan İç Moğolistan bölgesi, savaş ağalarının yönetimine girerek ülkedeki istikrarsızlığa yol açmıştır. Dış Moğolistan ise, Rusya'nın kontrolü ve etkisi altındaydı. Diğer özerk bölgelerden olan Tibet ve Xinjiang Bölgeleri bu dönem boyunca istikrarsız olmaya devam etmişlerdir.

4 Mayıs 1919 olayları Çin milliyetçiliğinin gelişimi açısından önem taşımaktadır. Çin, I. Dünya Savaşı'nda Müttefiklerin yanında yer almıştı (Holcombe, 2010: 276). Çin'de Almanların işgal ettiği eyaletler mevcuttu. Savaşın sonunda imzalanan Versailles Antlaşması'na göre bu toprakların Çin'e iade

edilmesi gerekirken, Japonlara teslim edilmesi üzerine, Çin'deki birçok üniversite öğrencisi Pekin'de kararı protesto etmiştir. Bu olay, 4 Mayıs hareketinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ülkede geniş çaplı grev ve, protestoların meydana gelmesiyle Çin Versaille Antlaşması'nı imzalamamıştır. Japonya ile aralarında var olan Şandong sorunu Washington Konferansı'yla çözülmüştür. Washington Konferansı, Amerikan dış politika uzmanlarının Doğu Asya'da Batılıları ilgilendiren iki yakıcı sorun olan Şandong meselesinin gelecekte dallanıp budaklanması olasılığı ve İngiliz-Japon ittifakının yenilenmesi ile ilgili endişeleri sonucu doğmuştu (Dillion, 2010: 203). 1922 yılında imzalanan anlaşmayla Konferansı, Japonya'nın Şandong'u Çin'e iade etmeyi kabul etmesiyle son bulmuştur.

4 Mayıs Hareketi, Çin'i siyasi bakımdan olduğu kadar toplumsal ve kültürel bakımından da etkilemiştir. Çin, Aşağılanma Yüzyılı olarak anılan dönemin başlangıcından beri reformlarla, restorasyonlarla değişim için çaba sarf etmiştir. Fakat 4 Mayıs Hareketi birçok alanda arzulanan değişimin yaşanmasını ve Çin'in yeni bir yol izlemesini sağlamıştır. Değişimin en önemli yönü eskinin sorgulanması, Konfüçyüsçülüğün reddedilmesidir. Konfüçyüsçülük, siyasi alandan kültürel alana kadar yaygındı. Toplumsal ilişkileri belirleyen hiyerarşik yapıya sahip beş kilit ilişki biçimi bulunyordu. Bunlar: Yöneten-yönetilen, baba-oğul, ağabey-kardeş, koca-karı, arkadaş-arkadaş. Reformculara göre, Çin'in geri kalmasının ardında yatan neden bu hiyerarşik yapıydı. Çin'in modernleşmesinin tek yolu da Konfüçyüsçülüğü reddetmek olarak düşünülmüştür (Dillion, 2010: 192-193). Modernleşme yolu bir dönem Eğitim Bakanlığı yapıp ardından Beijing Üniversitesi'nde görev yapan Cai Yuanpei'in Edebiyat Fakültesi dekanı olarak Chen Duxiu'yu atamasıyla başlar. Chen, üniversitede "Yeni Gençlik" adıyla aylık dergi yayımlamıştır. Yazıları kısa sürede birçok kişiye ulaşan Chen Dixiu'nun okuyucuları arasında Çang Kai-Şek ve Mao Ze-Dong vardı (Huang, 2005: 291). Chen Duxiu'nun dergisinde Lu Xun, Li Dacao Hu Shi gibi isimler de görüşlerini dile getirmişlerdir. Bu yazarların amacı, halkın anlayabileceği düzeyde yazılar yazıp, halkla bütünleşen bir edebiyat geliştirmektir. Hu Shi, bütün bu modernleşme hareketini betimlemek için ABD'de ders verdiği sırada ders notlarına "*Çin*

Rönesansı” ismini vermiştir (Dillion, 2010: 193). Edebiyat alanındaki bu sadeleşme ve modernleşme hareketi Çin Rönesansı olarak da anılmaktadır.

Her iki hareket de Çin’i siyasi ve toplumsal yönden harekete geçirmiştir. Çin Burjuvazisinin yükselişi, yeniden canlanan Milliyetçi Kuomintang Partisi ve Çin Komünist Partisi’nin doğuşu Dört Mayıs Hareketi ile Çin Rönesansı’nın bir sonucudur.

1921 yılında kurulan Çin Komünist Partisi (ÇKP), Sovyetler Birliği Komünist Partisi’nin ve 1917 yılındaki Bolşevik Devrimi’nin etkisiyle, Çinli entellektüeller Li Dazhao ve Chen Duxiu tarafından kurulmuştur. Kurulduğu yıl ilk kongresini yapan ÇKP’nin, amaçları arasında proletarya diktatörlüğü kurulması, kapitalizmin devrimle alaşağı edilmesi ve Üçüncü Enternasyonel, Kominternle ittifak yapılması bulunmaktaydı. İkinci kongresini 1922 yılında yapan ÇKP, iktidarı ele geçirmesinin tek yolunun burjuva hareketiyle ittifak yapmak olduğunu, bu yüzden Sun-Yat Sen ve Guomindang partisiyle iletişimde olacağını, köylülüğü “devrimci hareketin önemli faktörü” olarak gördüğünü belirterek yeni ÇKP stratejisini belirlemiştir (Dillion, 2010: 199-200)

Çin Halk Cumhuriyeti’nin kuruluş aşamasında 1923-1927 yıllarını kapsayan “Kuzey Seferi ve Birleşik Cephe” olarak adlandırılan dönem Çin Tarihi için önemlidir. Bu dönem, ÇKP ve GMD arasındaki ilk işbirliğini nitelendirmek üzere Birleşik Cephe olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde ÇKP ile GMD’nin birleşik bir Çin Cumhuriyeti yaratmak üzere ortak düzenledikleri Kuzey Seferi gerçekleşmiştir. Çin’i tek bir cumhuriyetçi hükümet idaresine sokmayı amaçlayan Kuzey Seferi 1924 yılında başlatılmıştır. Bu ordu, 1923 yılında Sovyetler Birliği’nin askeri yardımlarıyla, Sun Yat Sen tarafından Birleşik Cephe’nin oluşturulması için kurulan Huangpu Askeri Akademisi’nde eğitim gören subaylardan oluşmuş ve “Ulusal Devrimci Ordusu” adını almıştır.

Ulusal Devrimci Ordusu, ÇKP’nin örgütlenmesinden büyük ölçüde yararlanmıştır. Fakat, iki grup içindeki ideoloji farklılıkları ve iktidar mücadelesi bu birleşmenin kısa sürede bozulmasına neden olmuştur. 1927 yılında Şangay’ı işgal sırasında komünistleri ve Birleşik Cephe’yi tasfiye etmeye karar vermiş ve komünistlere saldırmıştır. Bu olay tarihte “Şangay Darbesi” olarak anılır.

Böylelikle, Birleşik Cephe Dönemi bitmiştir. Guomindang hükümeti Nanjing’i işgal ettikten ve ÇKP’yle ittifakı bozduktan sonra Çin’in meşru hükümeti olduğu iddiasında bulunarak Nanjing şehrine yerleşip, 1928 yılında Chiang Kai-Shek’in başkan olduğu Çin Cumhuriyeti Ulusal Hükümeti Anayasasını ilan etmiştir.

Chiang Kai-Shek 'in komünistlere darbe vurmasıyla, ÇKP zayıflamaya başlamıştı. Fakat, Sovyetler Birliği’nin desteğiyle ÇKP varlığını sürdürdü. 1931 yılının başlarında Sovyetlerin etkisiyle güçlenmeye başladı ve 1933 yılında Mao Ze Dong’un başında olduğu Jiangxi üssünde toplanmışlardır. Mao, Çin Komünist Partisi’nin hayatta kalabilmesinin ve güçlenebilmesinin tek yolunun, belirlenen bölgede kendine ait bir askeri gücünün olmasından geçtiği düşüncesindedir. Jiangxi Sovyet Cumhuriyeti bu düşüncenin gerçekleşmesi için kurulmuştur (Fairbank ve Goldman, 2006: 302). Mao’nun düşünceleri klasik Marksist-Leninist düşünceden farklılık gösterse de Komintern kendisine destek vermeyi sürdürmüştür. Mao, köylü tabanın desteğinin büyük önem taşıdığını, köylülerin isteklerini kullanarak komünizmi gereken aşamaya ulaşmadan ülkeye getirebileceğini, doğru liderlik ve eğitimle emekçi bilincin köylülere aşılanabileceğini ve böylelikle devrim amaçlarına ulaşabileceğine inanan bir düşünmekteydi (Holcombe, 2010: 305).

ÇKP’nin GMD’den ayrılması Mao’nun yükselişini ve ÇKP’nin Sovyetler Birliği’nin desteğiyle yeniden örgütlenmesini sağlamıştır. Örgütlenme Kızıl Ordu’nun yardımıyla köylülerin desteği sağlanarak kitlesel hareket oluşturmak için “Zorunlu Toprak Dağıtımı” stratejisine dayanmıştır. Strateji kısa sürede GMD’nin dikkatini çekmiş, 1934 yılında GMD Komünistlerin üssü olan Jiangxi’ye saldırıp üssü yok etmiştir. Mao önderliğindeki Komünistler de yeni bir bölgesel alan bulabilmek ve ÇKP’nin yeniden örgütlenmesi için “Uzun Yürüyüş” adı verilen hareketi başlatmıştır (Fairbank ve Gordon, 2006: 305). 1934-1935 yılları arasında süren Uzun Yürüyüş, eşgüdümlü bir hareketten çok ÇKP’nin ayrı gruplar halinde Jiangxi’den çekilip Shaanxi’ye yerleşmeleridir. Bu yürüyüş, iki açıdan önemlidir. İlki, 1937 yılında Japon İşgali’nden ÇKP’nin etkilenmemesini sağlamıştır. İkincisi de Mao’nun partideki lider konumunu sağlamlaştırmıştır. 1935 yılındaki Zunyi toplantısı Mao’nun iktidara gelmesinde önemi olan kritik toplantılardan biridir (Dillion, 2010: 245).

Guomindang partisi, zayıflayan ÇKP'yi tamamen bitirmek istediği için yeni bir saldırıya hazırlanmıştır. Fakat, Chaing-Kai-Shek'in komünist partiyi yok etme hedefi Japonların işgalinden ötürü başarıya ulaşamamıştır. GMD partisi içindeki bazı subaylar Chiang-Kai Shek'i kaçırıp ÇKP ile Japonlara karşı ikinci birleşik orduyu kurması için zorlamışlardır. Tarihte bu vaka “ Xi'an Olayı” olarak anılır.

1937 yılı'nda Japonya'nın Pekin'i işgal etmesi, Çin halkı için İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı anlamına gelmekteydi (Dillion, 2010: 252). Japonya kısa sürede Çin'de önemli sayılan Tianjin, Şangay ve Nanjing'i işgal etmiştir. Nanjing Çin Tarihi ve Çin milliyetçiliğinin doğuşu açısından önemli bir yere sahipti. Nanjing Katliamı olarak anılan işgal, Japonların Çinli halka yaptığı zulümler ve yüzbinlerce kişinin öldürülmesiyle bilinmektedir ve Çinliler tarafından japon karşıtlığının temel sebebini oluşturmaktadır.

Bu sırada ÇKP kendi içinde örgütlenmesine devam etmiştir. 1938 yılında yapılan ÇKP Genel Kurulu, Merkez Sekreteryası adı altında günlük parti işlerini düzenlemek için kurulmuş olup başına da Mao getirilmiştir. Bu durum, Mao'nun parti içindeki konumunun yükseldiğinin ve Sovyetler Birliği tarafından kabul edildiğinin göstergesi sayılmıştır. Yan'an süreci iktidara hazırlanan yeni ÇKP örgütünün yaratılmasında belirleyici olmuştur. 1942-1944 yılları arasındaki Yan'an süreci Mao'nun tek otorite olduğunu, Parti'nin ideolojik görüş açısını belirlemek için oluşturulan “Düzeltilme Hareketi” açısından önemli bir süreçtir (Dillion, 2010: 261-262).

1945 yılında Japonya, İkinci Dünya Savaşı'nda etkin bir biçimde savaşıyordu. 1945 yılında, İngiliz Başbakanı Churcill, ABD başkanı Truman ve başkan Chiang Kai-She tarafından Japonya teslim olmaya çağırıldı. Sonrasında ABD'nin Japonya'ya attığı atom bombası savaşın seyrini değiştirmiştir. ÇKP ve GMD ülkenin yönetimi konusuna yoğunlaşmışlardır. 1945 yılında, Chiang Kai-Shek ve Mao ABD önderliğinde barışı sağlamak amacıyla koalisyon düzenlemişlerdir. ABD'nin amacı, Çin'de topyekün bir iç savaşın engellenmesi ve demokrasinin yayılmasıydı (Holcombe, 2010: 357). Fakat, iç savaşın çıkması engellenememiştir. 1946 yılında başlayan iç savaş 1949 yılında ÇKP'nin Pekin'i

ele geçirmesiyle son bulmuştur. Mao, 1 Ekim 1949 yılında Tiananmen Meydan'ının da Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurulduğunu ilan etmiştir.

1. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ

Çin Halk Cumhuriyeti 1949-1957 yılları arasında, büyümeye, yeniliklere ve yeniden yapılandırmaya odaklanmıştır (Fairbank ve Goldman, 2006: 343). 1949-1953 yılları arasında siyasi kontrolü ele geçirmek için stratejiler üretmiş, 1953-1957 yılları arasında ise, Sovyet tarzı endüstrileşme modeline öncelik vermiştir. Siyasi kontrolü ele geçirmek için, Çin komünizminin tanımlandığı "Halkın Demokrasi Diktatörlüğü" sistemini açıklamıştır. Mao'ya göre komünizm, çalışan sınıfın baskın olduğu, köylülerin ve işçilerin ittifakına dayanan, köylü sınıfı, işçi sınıfı, ulusal burjuvazi (Japonlarla işbirliği yapmamış kesimi tanımlamak için kullanılan terim) ve şehirli küçük burjuvazi sınıfların hakim olduğu bir sistemdir. Mao'nun köylü kesimi ön plana koyarak ideolojisini ve sistemini oluşturması sonucu, şehirli küçük burjuvazi kesimle bağları zayıflamıştır. Bunun üzerine Mao, bu sınıfın hükümete bağlılığını artırmak için 1951 yılında ülke genelinde "Üç anti Kampanyası ve Beş Anti Kampanyası" olmak üzere iki önemli kampanya düzenlendi. Üç-Anti Kampanyası yolsuzluk, israf ve bürokrasi kültürüne karşı yapılan şehirli bir hareketti. Amacı, ticaret dünyasının devlet görevlilerine teklif ettiği finansal ya da başka içerikteki tekliflere dikkat çekmekti. Beş-Anti Kampanya ise rüşvet, vergi, kaçırma, dolandırıcılık, devlet mallarına yönelik hırsızlık ve devlet sırlarının sızdırılmasına karşı yapılan şehirli bir hareket olup, ulusal burjuvaziyi hedef almaktaydı. Kampanyanın amacı, ÇKP'nin hedeflerini gerçekleştirmesinde ciddi engel taşıdığı düşünülen ulusal burjuvazi iktidarını ve otoritesini yok etmektir (Dillion, 2010: 296-297). ÇKP, burjuvazilere karşı yaptığı ülke içinde büyük ses getiren kampanyalarından sonra, konumunu güçlendirmiş 1954 yılında ise Çin Hükümetinin yapısını ve organlarını düzenleyen 1954 Anayasasını oluşturmuştur.

1953-1957 yılları, Çin'in Sovyet Tarzı endüstrileşmeye ağırlık verdiği dönem olmuştur. Endüstrileşmeye ağırlık vermesindeki amaç, Marksist sosyal devrimi gerçekleştirebilmektir. Fakat, Marksist devrim oluşumu bakımından Çin'den farklılık göstermektedir. Marksist teoriye göre, tarih her dönemde sınıf çatışmalarından ibarettir. Bu feodal düzenden, kapitalizme sonra da komünizme

geçiş şeklindedir. Kakat Çin’de feodal bir düzen mevcut değildi. Teoriye uyarlamak için, Çin’in yarı feodal, yarı sömürge aşamasında olduğu kabul edildi. Son aşama olan, kapitalizmden komünizme geçiş ise fabrika çalışanlarının fabrika sahipleriyle çatışması sonucu gerçekleşmekteydi. Fakat Çin’de o dönemlerde ülke yeni kurulmaktaydı ve Çin büyük ölçüde Sovyet yardımı almaktaydı. Teoriyi gerçekleştirmek için Çin kendine uyarlamıştır. 1950 yılında ÇKP Halk komünleri kurarak Toprak Reformu programı çerçevesinde toprakları bütün sınıflar arasında dağıtmış ve bu aşama feodal sistemden kapitalizme geçiş olarak tanımlanmıştır (Holcombe, 2016: 360). Toprak reformunun yapılma amacı, kırsal üretim güçlerini özgürleştirmek ve sanayileşmenin önünü açmak olarak tanımlanmıştır (Dillion, 2010: 316). 1953-1957 yılları da endüstrileşmeye ağırlık verilmiştir. Mao, her ne kadar bir köylü devrimine liderlik ettiyse de amaç modern sosyalist sanayileşmeydi. Kısa sürede, merkezi planlamaya dayalı Sovyet Rusya modeli Çin’de de uygulamaya başlanmıştır. İlk Beş yıllık kalkınma planı (1953-1957) 1953 yılında yürürlüğe girmiştir (Holcombe, 2016: 361). ÇKP, 5 yıllık planı başarıyla uygulamıştır. Milli gelir yüzde 8.9 artmış, tarım yüzde 3.8 artmıştır (Fairbank ve Goldman, 2006: 358). Endüstrileşmede Sovyet yardımının büyük önemi olduğu anlaşılmıştır. Mao’nun 1950’li yıllardan itibaren benimsediği “bir tarafa yönelme politikasıyla Çin ” Sovyetlerin en yakın müttefiki olmuştur.

ÇKP eğitim ve entelektüel gelişme konusunda kampanyalar başlatmıştır. Bunlardan en önemlisi, “Yüz Çiçek Kampanyası” ve “Sağcılık Karşıtı Kampanyadır”. Yüz Çiçek Kampanyası adını Zhou Hanedanı dönemi’ndeki “Yüz çiçek açsın, yüz düşünce akımı/fikir yarışsın” sloganından almaktadır. 1956 yılında başlatılan kampanyanın amacı, Daha fazla düşünce özgürlüğünün ve eğitilmiş sınıfın bürokrasiyi eleştirmesinin mümkün olması ve bu eleştiriler yoluyla da sorunların çözümünde ve verimsizliğin ortadan kaldırılmasında hükümete yardımcı olunmasıydı (Dillion, 2016: 325).

1958-1961 ve 1961-1980 arası dönem Çin Tarihi’ndeki önemli zaman aralıklarından biridir. Bu dönem Mao tarafından oluşturulan ve Çin Halk Cumhuriyeti için felaketle sonuçlanan “Büyük İleri Atılım” ve “ Kültür Devrimi” nin yaşandığı yıllardır. Büyük İleri Atılım projesi 1958 yılında Mao tarafından

oluşturulan ideolojik tabanlı bir projedir. 1958 yılı ayrıca Mao ve Sovyetler Birliği arasındaki ideoloji farkının ortaya çıktığı dönemdir. Mao, komünizmde kendi yolunda gitmeyi seçmiş, ideolojisi ve hedefleri doğrultusunda Büyük İleri Atılım projesini oluşturmuştur. Projeye göre, taşralar'da halk komünleri oluşturulup kollektif bir biçimde çalışılarak gerçek komünizm aşamasına geçilmesi hedeflenmekteydi. Fakat tarım ülkesi olan Çin'in çelik ve demir üretimine zorlaması ve insanların bu konu hakkında bilgiye sahip olmaması en büyük dezavantajdı. Tarım üretiminde de ciddi azalmalar meydana gelmiştir. Özel mülkiyet yasaklandığı için birçok çiftçi hayvanlarını kolektife vermek yerine öldürmeyi tercih etmiştir tarımda yanlış ekim ürünlerin azalmasına hasat yapılmaması ürünlerin çürümesine neden olmuş ve ülkede büyük çapta bir kıtlık yaşanmıştır. 1958-1961 yılları arasında milyonlarca kişinin açlıktan öldüğü belirlenmektedir. Başarısızlıkla sonuçlanan proje, Mao'nun 1959 yılında devlet başkanlığını bırakmasıyla sona ermiştir (Holcombe, 2016: 362).

1970'li yıllar Mao'nun hastalığıyla mücadele ettiği zamanlar olduğundan, yönetimi Deng Xiaoping'e ve Zhou Enlai'e bırakmıştır. Bu dönemde değişen uluslararası koşulların ve Deng Xiaping'in diplomasisi sayesinde tarihte ilk defa ABD başkanı Nixon Çin'e resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret dışında 1976 yılına kadar önemli bir etkinliği görülmemiştir. Yine de ÇKP yönetimince alınan kararlarda son sözü Mao söylemiştir.

Deng Xiaoping dönemi modern Çin tarihi için gözle görülür bir değişimi yansıtmaktadır. Mao dönemi ülkenin bağımsızlığını kazanması ve yeniden inşası için önem arz etmekteyken, Deng dönemi Çin'i bulunduğu yerden farklı bir noktaya taşımış, özellikle benimsediği reform ve dünyaya açılma politikalarıyla Çin'i bulunduğu izole durumdan dünya ile bağlantılı hale getirmiş, en önemlisi Çin dünya ekonomisinde güçlü bir konuma getirmiştir.

Çin Bilim Akademisi, Deng Xiaoping için önem arz ediyordu. Çünkü, dörtlü modernleşme içinde Deng'in en çok üzerinde durduğu ve önem verdiği alan bilimdi. Ona göre Çin, bilim alanında yenilikçi olursa modernleşebilirdi. Fabrikalarda modernleşmeye gidebilmesi için bilim adamları desteklenmeliydi. Kültür Devrimi sırasında birçok akademisyen ve bilim adamı, Mao'nun fikirlerine

ters düştüğü gerekçesiyle görevlerinden uzaklaştırılmış, kırsal kesimlere sürölüp işçi olarak çalıştırılmıştır. Bu da bilimin Çin’de geri kalmasına neden olmuştur. Çin Bilimler Akademisini canlandırmak için 10 yıllık planlar yapılmıştır. Bu plan hedefleri arasında tarımsal, askeri vb. talepleri karşılamak için gerekli teknolojiyi geliştirmek lazer, bilgisayar, uzaktan algılama ve biyoteknoloji, nükleer enerji, parçacık fiziği ve diğer alanlardan temel bilimsel araştırmalar yapmak vardı. Deng, aynı zamanda felsefe, sosyal bilimler alanlarını canlandırmak için Çin Bilimler Akademisinin çatısı altında felsefe ve sosyal bilimler fakültelerini kurmuştur. İlk derginin yayımlanması için onay çıkmıştır. Mao’nun hoşuna gitmeyecek bütün ifadeler yayımlanacak makalelerden çıkarılmıştır.

Deng, eğitim ve kültür alanında da iyileştirmeye gitmiştir. Bu iyileştirmeleri yaparken Mao Ze Dong düşüncesi ve Marksist-Leninist çizgiden sapılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Roman ve dergi alanında da yenilikler yapılmıştır. Eğitim alanında da Zhou Rongxin’in çabalarıyla reforma gidilmiştir. Çünkü Kültür Devrim’inde bu yana kimse yüksek eğitim alamamıştı. Bilimin gelişmesi için bilim adamlarına ihtiyaç vardı. Bilimadamlarının kendini geliştirebilmesi için de iyi bir eğitim almaları gerekiyordu. Kültür Devrimi sırasında üniversitelerin yanına fabrikalar inşa edilmişti. Üniversitelere girişin sınavla değil tavsiyeyle olması eğitimin gelişmesini ve kalitesini önlüyordu. Zhou Rongxin Eğitim Bakanı olduğunda yükseköğretim için reform çalışmalarına başlamıştır. Bir kısım çalışmalara Mao tarafından destek bulmasına rağmen, hazırladığı üçüncü taslak kabul görmemiştir. Üçüncü taslak diğer taslaklar gibi aynı amacı taşıyordu: 1949-1966 arasında eğitim alan kişilerin eğitim seviyelerinin tanınması, üniversitelerde uzmanlık eğitimlerinin verilmeye devam edilmesi, lise ve üniversitelerin eğitim sürelerinin arttırılması ve eğitim şartlarının yükseltilmesi (Vogel, 2011: 140). Bu taslaktan ötürü Zhou Rongxin sert bir şekilde kınanmış ve eleştirilmiştir. Eğitim reformu da yarıda kalmıştır.

1975-1978 yılları, Çin için geçiş dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu süreç içerisinde önemli olaylar meydana gelmiştir. 1976 yılında Çin’in lideri Mao, ölmüş, Deng görevlerinden uzaklaştırılmıştır. 1977 yılına kadar da dönememiştir. Mao zamanında, muhalif olarak görev yapan ve özellikle Deng Xiaoping’in reform

alışmalarını eleştiren başlarında Maonun karısının bulunduğu Dörtlü Çete tutuklanmıştır. Deng ile birlikte çalışan ve hastalığından ötürü görevlerini bırakan Zhou Enlai de 1976 yılında vefat etmiştir.

Mao, öldükten sonra partide herhangi bir karışıklık olmamış. Mao'nun seçtiğı halefi Hua Guofeng yerine geçmiştir. Deng'in 1977 yılında göreve dönmesine kadar geçen altı aylık sürede Hua Guofeng lider olmuştur. Bu süre içinde, yukarıda belirtidiğı gibi dörtlü çeteyi tutuklayarak "Radikal Maoizm" anlayışını terketmiş, Deng Xiaoping gibi modernleşmeye ve teknolojiye önem vermiş, Özel Ekonomik Bölgelerin (SEZ) oluşmasını sağlamıştır. Deng Xiaoping gibi Hua Guofeng de modernleşmek için uğraşmış, ülkenin dışarıya açılma politikalarını desteklemiş, "İleriye Doğru Batı'nın Önderliğinde Sıçrayış" ıyla fazla ileri gittiğı için sert eleştirilere maruz kalmıştır. Modernleşme alanında Deng Xiaoping'in benimsediğı ilkeleri savunmaya devam etmiştir. Dünya'ya açılma politikası, yabancı teknoloji ithal edilmesi vb. fikirlerin çoğu Hua Guofeng döneminde ortaya çıkmıştır. Deng ve Hua Guofeng Çin'in yeni bir yolda ilerlemesini sağlayacak politikaları desteklemiştir (Vogel, 2011: 185-190).

Hua Guofeng Yönetimi, Deng Xiaoping'in yönetime dönmesini geciktirmek için çaba gösterse de Deng Xiaoping'e, 1978 yılında yönetimin başına geçmeden önce görevleri iade edilmiştir. İlk olarak Mao dönemindeki görevi olan yardımcı prömiyerlik görevi geri verildi Deng'in, yarım kalan iyileştirmelere ve reformlara devam etmesi sağlanmıştır. Bunlar ana hatlarıyla, eğitimi düzeltmek, askeri alanda modernizasyonu sağlamaktır.

1978 yılı Çin için büyük değişimlerin olduğu yıldır. 1978 Üçüncü Genel Kurul'da Deng Xiaoping yönetimin başına yeniden geçmiştir. Çin'in reform ve dünyaya açılma politikalarını benimseyerek planlı ekonomi yerine pazar ekonomisine geçmesini sağlamış, küreselleşme akımından yararlanarak Çin'in dünya pazarlarına açılmasını sağlamıştır. Çin'in bu duruma gelmesini sağlayan şüphesiz "Dört Modernizasyon" ve "Çin Karakteristiğı ile Sosyalizm" adı verilen reformlardır. Dört Modernizasyon; Bilim ve Teknoloji, Tarım, Askeri ve Endüstrileşme alanında belirlenen hedefler doğrultusunda yapılan reformlardır. Belirlenen hedefler dört alan için ortaktı: Batı'yı örnek almak. Deng Xiaoping,

Çin'in reformlarını başarıyla gerçekleştirebilmesi için Batı'dan özellikle ABD ve Japonya'dan ve Asya Kaplanlarından örnek alınması gerektiği düşüncesindeydi.

Ekonomi, eğitim, askeri, bilim ve teknoloji alanında yapılan dört modernizasyon, halkta beşinci modernizasyon olarak “demokrasi” alanında modernleşme talebi doğurmuş, bu talep ÇKP'yi ve rejimi zorlayan en önemli alan olmuştur. (Vogel, 2010: 255). Deng Xiaoping önceleri, halkın düşüncelerini özgürce ifade edebilmelerine fırsat tanımıştır. “Demokrasi Duvarı” buna en iyi örnektir. “Xidan Demokrasi Duvarı” olarak da anılan bu pano, Marksizm-Leninizm ve Mao düşüncesini eleştirmek için insanların şiir, poster vb. şeyler asmasıyla başlamıştır. Deng Xiaoping'in fikir özgürlüğüne karşı gelmediği görülünce birçok kişi fikirlerini belirtmek için duvara yazılar, makaleler, şiirler yazmaya başlamıştır. İlerleyen zamanlarda Deng Xiaoping'in reformlarına da eleştiriler artınca demokrasi duvarı kaldırılmıştır. Hükümet, Marksizm-Leninizm, Mao Düşüncesi, Sosyalizm ve Komünist Parti'nin eleştirilemeyeceğini öngören ve “Dört Ana Prensiptir” olarak anılan prensipleri belirlemiştir.

1980'lerin sonlarına doğru Çin Halk Cumhuriyeti toplumun hoşnutsuzluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Öncelikle, hükümet Batı yanlısı politikalar benimsediği için, Batıda var olan liberal düşünceler Çinli halkın daha çok ilgisini çekmeye başlamıştır. ABD ile ilişkilerin en iyi düzeyde olduğu 1980'li yıllarda ekonominin gelişmesinin yanı sıra, ithalatın da gelişmesiyle Batı menşeli birçok mal ülkeye girmiş Çinlilerin kendi kültürlerine yabancılaşmasına neden olmuştur. Ekonominin genişlemesi ve dünya pazarlarına açılması, Çin Halk Cumhuriyeti'ne uluslararası alanda olumlu etkiler sağlasa da kıyı kesimlerin, iç kesimlere göre daha gelişmiş olmasından, gelir eşitsizliğinin artması, işsizlik ve buna bağlı olarak yolsuzluğun meydana gelmesi Çin halkının yönetimden hoşnutsuzluğuna neden olmuştur. Fikir özgürlüklerinin kısıtlanması ve ÇKP'nin yönetiminden memnun olmayıp, demokrasi isteyen birçok kişi, 1989 yılında Tiananmen Meydanı'nda, ÇKP'yi eleştirmek için protestolar düzenlemiştir. Protestolar, askeri müdahaleyle son bulmuştur.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASI

1.ÇİN HALK CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASINA GENEL BAKIŞ

Günümüz uluslararası sisteminde Çin Halk Cumhuriyeti, dünya ekonomisi başta olmak üzere bölgesel ve küresel olaylarda söz sahibi olan önemli güçlerden biri haline gelmiştir. 1990'lı yıllardan sonra tek kutuplu dünya düzeninin yerini çok kutuplu dünya düzeninin alması, Çin'in dünyaya bakışını ve dış politikasının değişmesini sağlamıştır. Çin, Soğuk Savaşın yarattığı güç ve savaş odaklı agresif dış politikayı terk edip yerine barış ve kalkınma temalı dış politika benimsemiştir. (Harris, S. 2014: 64). Çin Dış Politikası, iktidara gelen yöneticilerin benimsedikleri ve önem verdikleri düşünceler değişiklik gösterdiği için, belirli bir dış politika modeline sahip olmamıştır. Genel hatlarıyla ÇDP ilkeleri beş maddede özetlenmektedir. Bunlar; Küresel güç, refah ve zenginliğin dağılımı, dış dünya'nın Çin'e yönelik niyetleri, küresel aktörler arasındaki uluslararası ilişkilerin norm, kural, pratik ve geleneklere göre yönetilmesi bu norm, kural, pratik ve geleneklerin Çin'in kendi değerlerine ve çıkarlarına ne derece uygunluk gösterdiğinin belirlenmesi,ve küreselleşme ve ekonomik bağımsızlığın Çin için faydaları ve Çin'e maliyeti ilkeleridir.

İlk ilke Küresel güç, refah ve zenginliğin dağılımı ilkesidir. 1990'lı yıllarda SSCB'nin çöküşü ve Berlin Duvarının yıkılması ABD'ye tek süper güç olma yolunu açmıştır. Bu zaman diliminde küreselleşmenin de yardımıyla ABD birçok alanda dünyaya hükmetmiştir. Küreselleşme, Çin gibi bazı ülkelere yükselen güç olma fırsatı sunmuş, dünya çok kutuplu sisteme geçiş yapmıştır. Çin, kendini birçok alanda modernize etse de ABD'nin hala birçok alanda etkin güç olduğunu ve kendi ulusal gücünün ABD ve diğer Batılı güçlerin gerisinde kaldığını kabul etmektedir.

İkinci ilke, Dış dünya'nın Çin'e yönelik niyetleridir. Çin, reform ve dışarıya açılma politikalarını benimsediğinden bu yana dış politika anlayışını değiştirmiş, yükselen güç konumunu elde etmiştir. 1990'lı yıllarda Çin'in hızla büyüyen ekonomisi ve askeri harcamalarının artmasıyla dış politikada gösterdiği agresif tavırlar ABD ve Batı medyasında Çin tehdidi algısının ortaya çıkmasına neden oldu. Buna karşılık Çin, "barışçıl yükselişine" devam edeceğini uluslararası alanda süreklilik sağlayacağını belirterek kendisine karşı olan kuşkuları azaltmaya çalışmıştır. ABD ile ilişkilere bakıldığında uluslararası politika bazında iyi ilişkiler geliştirilememesine rağmen, ekonomide karşılıklı iş birliği ve yarar sağlanmıştır. Fakat Batı'nın talep ettiği demokratikleşme ve insan hakları konuları Çin'in uzun vadede rejimine ve ideolojisine zarar potansiyeli taşımaktadır.

Üçüncü ve Dördüncü ilke Küresel aktörler arasındaki uluslararası ilişkilerin norm, kural, pratik ve geleneklere göre yönetilmesi ve bu norm, kural, pratik ve geleneklerin Çin'in kendi değerlerine ve çıkarlarına ne derece uygunluk gösterdiğidir.

Genel hatları ile Çin karşılıklı bağımlılık ve politika koordinasyonu ile var olan ekonomik düzene bağlılık göstermektedir, fakat Çin'in dünyanın tümünü kapsayan kurallar ve normların ne derecede bir parçası olduğuna dair tartışmalar devam etmektedir. Çin, Batının savunduğu demokrasi ve insan hakları konularını iç işlerine müdahale olarak görmektedir. 1978 yılından itibaren dışa açılma stratejileriyle Çin DTÖ, IMF vb. müdahaleci nitelik taşıyan birçok uluslararası örgüte katılmıştır. BM ve BMGK üyelikleri Çin'in uluslararası arenada önemli güçler arasında yer almasını sağlasa da hükümet BM'ye kuşkuyla bakmıştır. Özellikle BM'nin barışı koruma kavramına karşı çıkmıştır. 1980'li yılların ortalarından itibaren bu kavram BM onayı olması, söz konusu ülkenin rızasının bulunması tarafsızlık ilkesinin korunması saldırgan güç kullanılmaması şartlarıyla Çin tarafından kabul edilebilir hale gelmiştir (Chu, 2001: -). Çin birçok uluslararası örgütlere daha fazla katılım sağladıkça bu bunun sağladığı rehberlik ve kurallara daha olumlu bakmaya başlamıştır. Kısaca Çin, uluslararası hukuku uluslararası düzenin temelini oluşturan normlar ve kurallar olarak kabul etmiştir. BM sözleşmesini uluslararası hukukun temeli olarak kabul etmektedir.

Beşinci ilke Küreselleşme ve ekonomik bağımsızlığın Çin için faydaları ve Çin'e maliyetidir. Genel olarak küreselleşme yukarıda da belirtildiği gibi ABD ve Çin'in ekonomilerinin birbirlerine bağlanmasını sağlamıştır. Bu genel perspektiften bakıldığında fayda sağladığı gibi zarar da vermektedir. ABD'nin ve Çin'in dolar ve yuan para kurlarıyla oynayarak ekonomide dalgalanmalara sebep olması bu duruma örnek gösterilebilir (Harris, 2014: 63-71).

1.1. DIŞ POLİTİKA KARAR VERME SÜRECİ

Çin'in dış politikadaki karar verme süreci karmaşık bir yapı arz etmektedir. Bunun nedeni, dış politika kararlarında birden çok faktörün etkili olmasıdır. Çin dış politikasındaki karar verme sürecine ilişkin bilgi erişimi sınırlıdır. Şeffaflık eksikliği ve ÇKP'nin fikir birliği içinde bulunduğu algısının sürdürülmesinin gerekli olduğu inancı yaygındır. Dış politika, güç ve siyaset ikilisiyle iç içe geçmiş durumdadır. Güç aynı zamanda siyasi rekabetle doğru orantılıdır. Çin'de siyasi rekabet Batılı devletlerin aksine kamuya açık bir şekilde yapılmamaktadır.

Çin dış politikası karar verme sürecinde birden çok aktör rol oynamaktadır. Bunlardan ilki, Politbüro Yürütme Komitesidir. Önemli dış politika kararlarının çoğu bu Komitede alınmaktadır. Devlet Konseyi ve bu konseyin dış politikadan sorumlu üyesi ve devlet konseyi bünyesindeki Dışişleri Bakanı diğer önemli dış politika aktörleridir. Ayrıca Ordu, dış politikası üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ordunun dış politika alanındaki departmanları Genelkurmay Departmanı ve ona bağlı İkinci Departman, nükleer silah ve silah kontrolünden sorumlu İkinci Topçu Birliği ve Çin Halk Kurtuluş Ordusu'dur.

Çin dış politikası karar verme sürecinde son olarak küresel diplomasi ve bilgi kaynakları önemlidir. Çin'in küresel diplomasisi genellikle ekonomi ağırlıklıdır. Çin'in uluslararası entegrasyonu arttıkça merkezi bakanlıklar ile kurumların örgütler, ulusal ve uluslararası ajanslarla doğrudan ilişkileri geliştirilmiştir. Ayrıca Çin konsolosluklarının sayısında gözle görülür biçimde artış sağlanmıştır. Çin'in petrol ve enerji sektörleri de ÇDP'nin karar verme sürecine etki eden önemli sektörler haline gelmiştir (Harris, 2014 :45-56).

Sonuncu olarak, dış politika oluşumunda bilgi kaynakları önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda, Xinhua Haber Ajansı ana kaynak olmasının yanında temsilciliklerinin bulunduğu ülkelerle alakalı analizler sağlamaktadır. Ayrıca, Merkez Parti Okulu, Çin Çağdaş Uluslararası İlişkiler Enstitüsü ve Çin Sosyal Bilimler Akademisi de önemli bilgi kaynakları arasında yer alır. Yaptıkları analizler, karar alma süreçlerini etkilemektedir. İnternet kullanımı, devletin sıkı kontrolünde olmasına rağmen dış politika karar verme sürecinde etkili olabilmektedir. Uluslararası alanda meydana gelen herhangi bir olay, Çin medyasında milliyetçiliği alevlendiren bir unsur olarak ortaya çıkıp kamuoyu tepkisi oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Çin dış politikası karar verme süreci birçok aktörün varlığı nedeniyle karmaşık bir yapıya sahiptir. Diğer alanlarda da olduğu gibi bu alanda da kendine özgü bir biçimde gelişmektedir. Bu, Çin'i karar verme sürecinde aynı kararda uzlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bu da Çin'i uluslararası müzakere pozisyonunu karmaşık hale getirmektedir (Harris 2014: 62)

1.2. ÇİN DIŞ POLİTİKASI OLUŞUMUNDAKİ ETMENLER

Çinli liderler dış politika yapımı sürecinde iç ve dış etmenleri göz önünde tutarlar. İç etmenlere en büyük örnek ekonomidir. Ekonomi Çin'in başarısının en önemli aracı ÇKP yönetimini meşrulaştıran en önemli faktördür. Ekonomideki herhangi bir gerileme ÇKP ve yönetim kadrosunun meşruluğuna ve Çin'in istikrarına darbe vuracaktır (Harris, 2014: 182-183). Bu nedenle ekonomi ÇDP'yi etkileyen iç etmenler arasından önemlilerden bir tanesidir.

Dış politikayı etkileyen dış etmenler Çin'in niyetlerine, hedeflerine ve algısına göre değişmektedir. Uluslararası ortam, ABD, Japonya, Rusya ve diğer güçlerin hesaplarını göz önünde tutma zorunluluğunu taşımaktadır (Harris, 2014: 67).

1.3. ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA DEĞİŞİM VE SÜREKLİLİK

Çin, günümüzde uluslararası öneme sahip olan ülke konumundadır. 1978'de Deng Xiaoping'in önderliğinde benimsediği reformlar Çin'in dış dünyayla bağlantısını sağlamış ve bugünkü konuma getirmiştir. Özellikle 1990'lı yıllardan

sonra çok kutuplu dünya düzenine geçilmesi ve küreselleşme Çin'in dünyada ve bölgede yükselen güç haline gelmesini mümkün kılmıştır. Çin dış politikası yukarıda belirtildiği gibi dış dünyayla etkileşimden ötürü tamamen karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Çin dış politikası, Çin'in dünyayı algılayış biçimiyle uluslararası olayların, liderlerin görüşleri vb. nedenlerle dönemsel olarak değişikliğe uğramıştır. Soğuk Savaş sırasında belirlenen dış politika ile Soğuk Savaş sonrası belirlenen dış politika tamamen farklıdır. Fakat, ÇDP'de dönemsel ve liderlere bağlı farklılıklar gözlense de ÇDP geçmişten gelen ve olaylara göre şekillenen iki unsura sahiptir. Bunlar “Mağduriyet hissi” ve “Hainlik Sendromu” kavramlarıdır (Harris, 2014 :27-28).

Bilindiği gibi, Afyon Savaşları'ndan ve ÇHC'nin kuruluşuna kadar olan dönem “Utanç Yüzyılı” olarak adlandırılmıştır. Çin'in bu dönemden kaynaklanan mağduriyet algısı, önemini yitirse de etkisini devam ettirmektedir. Bu algının güvensizlik ve zayıflık hisleriyle bağlantısı, Çin'i tarihsel olarak şartlandırılmış bir egemenlik hassasiyetine ve kapsamlı bir güç geliştirmeye itmiştir ki bunlar ÇDP'nin temel taşlarını oluşturmaktadır. Hainlik sendromu Çin'in 19. yüzyıldaki zayıflığı için birilerinin suçlanması ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Çinlilerin yabancıların gücüne nazaran daha zayıf konumda müzakerelere katılması, bazı Çinli yetkililerin kendi çıkarları için Japon işgali sırasında yabancılarla iş birliği yapması hainlik sendromunu ortaya çıkarmıştır (Harris, 2014: 29-30).

Çinli liderler her alanda olduğu gibi dış politika alanında da sürekliliği desteklemektedirler. Bölgesel ve uluslararası alanda meydana gelecek istikrarsızlık hem ÇKP'nin otoritesinin sorgulanmasına hem de Çin'in ekonomisinin kötüye gitmesine ve küreselleşmenin etkisiyle diğer ülkelerin de bundan olumsuz etkilenmesine sebep olacaktır. Yani istikrarsızlık durumunda, iç ve dış politikanın önemli derecede etkilenmesi söz konusudur.

1.4.ÇİN HALK CUMHURİYETİ DIŞ POLİTİKASI DÖNEMLERİ

1.4.1 Mao Ze Dong Dönemi (1949-1976)

1 Ekim 1949 yılında Tiananmen Meydanı'nda Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan eden Mao Ze Dong yönetiminin ilk yıllarında, ÇHC'nin inşası, komünizmin sağlamlaşması için KMT karşıtı politikalara devamı, Sovyetlerle ittifak kurma çabaları ve Toprak Reformu gibi ülkenin iç işlerini ilgilendiren meselelere odaklanmıştır. Yönetimde bulunduğu 1949-1976 yılları süresince Mao'nun benimsediği dış politika, iç politikada alınan kararlar doğrultusunda şekillenmiştir. İç politikadaki kararlar temelde yukarıda belirtildiği gibi Yeni Çin'i inşa etmek, ekonomik ve askeri yönden ülkeyi geliştirmek, Batılı güçlere karşı Çin'in gücünü arttırmaktır. Bu kararların dış politikaya uyarlanması da komünizmi savunarak bu düşünce sisteminin yayılmasını engelleyen düşmanlara karşı ortak cephe girişimlerini desteklemektir.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğu dönem, uluslararası sistemde “Soğuk Savaş” dönemine denk gelmektedir. Kore Savaşı'yla birlikte Soğuk Savaş Dönemi'nin etkisiyle Asya bölgesine yayılmasıyla Çin Kültür Devrimi'ne kadar (1966-1976) dış politikada aktif rol üstlenmiştir. Kültür Devrimi'nin gerçekleşmesi, Çin'in hem iç politikasının kötüleşmesine hem de dış politikada izole olmasına neden olmuştur.

Çin Dış Politikasının dönemleri temel olarak üç bölüme ayrılmaktadır: İlk dönemi: Sovyetler Birliği ile ilişkilerin iyi olduğu 1949-1955 dönemi, İkinci dönemi: Krushev yönetiminin başa geçmesiyle sovyetlerle ilişkilerin bozulduğu 1956-1964 dönemi ve üçüncü dönemi: Kültür Devrimini meydana geldiği 1965-1975 dönemidir.

1.4.1.1.1949-1955 Dönemi

Kuruluş ve yeniden yapılanma dönemi olarak adlandırılan 1949-1953 arası dönemde daha çok Çin'in yeniden inşası ile ilgili olan Mao, emperyalizmle savaşan ve yardıma ihtiyacı olan komünist ülkelere yardım çabası içerisinde olan bir dış politika izlemiştir. “Bir Tarafa Yönelme Politikası” altında Sovyetler Birliği'yle

ittifak halinde olma, Fransızlarla savaşan Vietnamlılara yardım gönderme, Kore Savaşı'na müdahil olma gibi üç önemli örnek sergilemiştir.

1950-1953 yılları arasında meydana gelen Kore Savaşı, ilk önce bir iç savaş halinde başlayıp, ABD'nin Güney Kore, Sovyetler Birliği ve Çin'in de Kuzey Kore'ye askeri destek sağlamasıyla uluslararası savaş halini almıştır. Böylelikle Soğuk savaş, Asya kıtasına yayılmıştır. Bunun üzerine ÇKP, Kuzey Kore için bir "Gönüllüler Hareketi" başlatmış, bu hareket kapsamında birçok Çinli işçi, köylü Kore'de savaşmak için gönüllü olmuştur. Marksist-Leninist-Maoist Devrimci Çalışmaları Merkezi'nin makalesine göre, o dönemde Çin'in ulusal bütçesinin yüzde 30'undan fazlası, Kore Savaşı'na desteğe ayrılmıştır (MLM Revolutionary Study Group in the U.S, 2007: 6). 1950'li yıllarda meydana gelen bir başka olay ise Vietnam'da meydana gelen iç savaşta Çin Halk Ordusu'nun Fransızlara karşı askeri mühimmat desteği sağlamasıdır. Mao, savunduğu ideoloji gereği emperyalizme karşı Kuzey Vietnam'daki komünist rejime destek vermiştir. Vietnam Savaşı'nın, Soğuk Savaş döneminde Sovyetleri çevreleme politikasıyla savaşa dahil olan ABD'nin yenilgiye uğramasından ötürü prestijinin sarsılmasının yanında, birçok ABD askeri ve halkı için travmatik sonuçları olmuştur.

1950 yılı, Sovyet-Çin ilişkileri açısından önemli bir tarihtir. Mao'nun Stalin'in desteğini almak amacıyla Moskova'ya ziyareti ve sonucunda "Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardım Antlaşması" imzalanmıştır. Fakat, ilerleyen zamanlarda, Mao ve Sovyetlerin komünizme ilişkin düşünceleri arasındaki zıtlıkları nedeniyle bu antlaşma uzun ömürlü olmamıştır.

Özetle, bu dönemde ÇHC'nin kuruluş yıllarına denk geldiğinden devletin yeniden inşasına önem verilmiş, genel olarak aktif bir dış politika izlenilmemesine rağmen, ÇKP'nin savunduğu değerler doğrultusunda ve uluslararası olayların da etkisiyle Doğu Asya'da meydana gelen politik değişimlere gereken destek sağlanmıştır.

1.4.1.1.1956-1964 Dönemi

Bu dönem, Sovyetler Biliğiyle fikir ayrılıklarının belirginleştiği, dolayısıyla iki ülke arasında anlaşmazlıkların meydana geldiği ve ilişkilerin en kötü olduğu

dönemdir. Sovyetler Birliği içindeki yönetim değişikliği ve “*Destalinizasyon*” politikasının benimsenmesi, Mao yönetimi tarafından hoş karşılanmamış, Çin hem dış politika hem de ideoloji alanında kendi yönünü belirlemeye çalışmıştır.

1954-1960 yılları arasında Çin dış politikasına yön veren en önemli gelişme dünya tarihinde Bağlantısızlar Hareketi olarak da bilinen “Bandung Konferansı”dır. Çin için bu konferansa katılımın amacı dost kazanmak, Sovyet Bloku dahil dünya ticaretinden faydalanarak kendi ekonomisine dayanan egemen yeni bir Çin yaratmaktır (Ataöv, 1964: 263). Konferans, Çin dış politikası ve diğer ülkelerle ilişkileri açısından önemli bir başarı sayılmaktadır. Latin Amerika, Afrika vb. ülkelerle diplomatik ilişkiler başlatılmıştır. Çin’in bu dönemki dış politikada benimsediği temel strateji “Barışçıl Varoluşla İlgili 5 Prensi” düşüncesidir. Bu düşünceye göre, Çin diğer devletlerin sınırına saygı göstermektedir ve iç işlerine kesinlikle müdahale etmeyeceği sözünü vermektedir. Çin dış politikası için başka bir başarı sayılan olay ise, 1954 yılındaki “*Cenevre Konferansı*”dır. Bu konferans Kore Savaşı’nın bir sonucu olup iki ülkeyi birleştirme amacı taşımaktadır. Bu konferansta Çin aktif bir rol oynamış, bu sayede ABD ile diplomatik düzeyde ilk defa bir buluşma gerçekleştirmiştir. Bu yeni kurulan ve ekonomik yönden kendini toplamaya çalışan Çin için büyük bir başarı olarak nitelendirilmektedir.

Diğer bir önemli gelişme, 1954 ve 1958 yıllarında Çin-Tayvan arasında meydana gelen silahlı çatışmalardır. İki olayın nedeni de Çin’in Tayvan’ın yönetiminde olan adaları ele geçirmek istemesidir. Anakara ve Tayvan arasındaki gerilim ideolojik kaynaklı olup, 1920’li yıllarda başlayıp günümüzde devam etmektedir. Bu iki olay da Soğuk Savaş döneminde meydana geldiği için ABD ve SSCB bu anlaşmazlıklara dahil olmuş sonuçta olayın daha derinleşmesine ve ABD-Çin arasındaki anlaşmazlığın artmasına sebep olmuştur.

1959 yılındaki Çin-Hindistan arasında var olan sınır krizi 1962 yılındaki Çin-Hindistan savaşının temellerini oluşturmuştur. 1959 yılında Çin Halk Cumhuriyeti’nin Tibet’i işgal etmesiyle başlayan kriz, sonrasında yapılan müzakereler sonucu burayı Xinjiang gibi özerk bölge ilan etmesiyle iki ülke arasında ilişkilerin gerilmesine sebep olmuştur. Tibet, Çin’in Xinjiang özerk bölgesi ve Hindistan’ın güneyinde yer alan bir bölgedir. Çin’in Tibet’i yeniden işgal

etmesinin sebebi, Tibet'i yeniden Çin topraklarına dahil etmek istemesidir. Tibet halkının isteği ise Çin'in isteğinin aksine bağımsız bir devlet olmaktır. Tibet halkının isteği göz önünde bulundurularak 1959 yılında Dalai Lama Çinlilere karşı isyan başlatmıştır. Fakat isyan kısa sürede Çinlilerin zaferiyle sonuçlanmış Dalai Lama'nın Hindistan'a göç etmesine neden olmuştur. Çin, Hindistan'a karşı sınır ihlalleri yapmaya başlamış, bu sınır ihlalleri 1962 yılında çatışmaya dönmüş ve Çin'in yenmesiyle sınır çatışması sona ermiştir. (www.bilgesam.org , 21.02.2019)

Çin dış politikasını etkileyen diğer olaylar komünist bloğunda meydana gelmiştir. Bu dönemde Krushev'in benimsediği dış politikadan ötürü Çin ile gergin olan ilişkiler, komünist hareketin liderliği konusunda daha da gerilmiştir. 1953 yılında Krushev başa gelene kadar, Lenin ve Stalin gibi SBKP liderlerinin dünya komünizmi başkanı olduğu tartışmasız kabul edilirken Krushev ile bu gelenek yıkılmıştır (Çolakoğlu, 1999: 17). İdeolojik açıdan var olan krize bir de Çin'in liderlik muhalefeti eklenince iki ülke adım adım savaşa sürüklenmeye başlamıştır. Liderlik krizi, Krushev'in SBKP yönetimini ele aldığı anda, ABD ile ilişkileri normalleştireceğini duyurmasıyla Mao tarafından eleştirildi. Mao'ya göre, Mao'nun ideolojisi ve stratejileri Latin Amerika, Asya vb. diğer az gelişmiş ülkelerinin kalkınmasına yardımcı olacak tek düşünceydi. 1958 yılında "Uluslararası Komünist Hareketi'nin" Çin tarafından başlatılması Çin'in komünist bloğunda liderlik etme isteğine bir kanıt olarak değerlendirilmektedir (Ataöv, 1964: 254). Fakat 1960'ların sonunda Sovyetlerden ayrılma düşüncesiyle Doğu Avrupa'da Çekoslovakya ve Polonya gibi ülkelerde meydana gelen isyanların Sovyet tanklarıyla şiddetli bir biçimde bastırılması, komünist blok için liderliğin hala Sovyetler Birliği'nde olduğunun göstergesi olmuştur.

İki ülke arasındaki anlaşmazlıklar, ekonomik ilişkileri de derinden etkilemiştir. Çin'in ilk beş yıllık kalkınma planına en büyük yardım SSCB'den gelmekteydi. Sovyetlere benzer ekonomik modelin benimsenmesi için birçok teknisyen ve materyal yardımı sağlanmaktaydı. Fakat Krushev döneminde bu yardım azalmıştır. Buna bağlı olarak, ticaret hacmi de azalmıştır. İlişkiler giderek kötüleşmiştir. 1960 yılında Moskova yönetimi, tüm Sovyet uzmanlarını geri çağırarak ilişkileri daha da yıpratmak adımı atmıştır. Bunun yanında iç politikada

düzenlenen kampanyaların özellikle Büyük Uzun Yürüyüş Projesinin (1958-1960) başarısız olması da Çin'i ekonomik olarak çıkmaza sürüklemiştir. (Çolakoğlu, 1999: 21)

Özet olarak 1950'li yılların ortasında Çin dış politikası açısından başarılı sayılabilecek olaylar meydana gelirken, 1950'lilerin sonlarına doğru Sovyetlerle olan anlaşmazlık hem iç politikayı hem dış politikayı derinden etkilemiştir.

1.4.1.2.1965-1975 Dönemi

1965-1975 yılları Çin için zorlu dönemlerden biri olmuştur. 1966-1976 yılları arasında meydana gelen Kültür Devrimi, şüphesiz Çin tarihi içinde önemli olaylardan biri sayılmaktadır. Çin için Kültür Devrimi'nin amacı insanların ideolojisini devrimcileştirmek ve bunun sayesinde bütün çalışma alanlarında daha büyük, daha çabuk, daha iyi ve daha ekonomik sonuçlar elde etmektir (Tabak, 2008: 68). İç politikada karışıklığın yanı sıra dış politikada özellikle Sovyetlerle olan ilişkilerin kötüleşmesiyle kendi içine çekilmesine ve kendini dış dünyaya kapatmasına neden olmuştur. Çin, Kahire hariç tüm büyükelçiliklerini geri çağırıp kapatmış ve dünyayla diplomatik ve siyasal temasını kesmiştir (Tabak, 2008: 68). Genel olarak Kültür Devrimi bu dönem için iç ve dış politikanın belirleyici unsuru olmuştur.

Bu dönemde Sovyetler Birliği ile olan anlaşmazlıklar artarak 1969 yılında Sınır Savaşı adıyla askeri harekate dönüşmüştür. İki ülke arasındaki sınır sorunu 17. ve 18. yüzyıl'da sınırlarının genişlemesiyle ortaya çıkmış, 1689 ve 1727 yılında iki sınır anlaşması yapılmasıyla kontrol altına alınmıştır. Fakat Kültür Devrimi döneminde tansiyon yeniden yükselmiş Çin ve Rusya basınındaki yazılarda, iki ülkenin artık müttefik olmadığı, ideolojik farklılıkları olan iki potansiyel düşman olduğu dile getirilmiştir. 1969 yılının Mart ve Ağustos aylarında askeri çatışmalar meydana gelmiş, can kayıpları yaşanmıştır. Bunun üzerine Ekim'de yapılan görüşmeler sonucunda gerilimin azalmasına rağmen ilişkiler hiçbir zaman eskisi gibi olmamıştır (Dillion, 2010: 369).

Dış politikada karşılaşılan sorunlar, Mao'yu strateji değişikliği yapmaya yöneltmiştir. Özellikle Çin'in bir zamanlar en yakın müttefiki sayılan Sovyetlerle

düzelemeyecek olan ilişkiler, Çin'in dış politikada yalnız kalmasına neden olmuştur. Bu yüzden 1970'lerin başında Mao dış politikada strateji değişikliğine gitmiştir. Mao'nun dış politika stratejisi Sovyetler Birliği ile ilişkileri minimum düzeyde tutarak ABD ile ilişkileri geliştirmektir. 1970 yılında iki ülke diplomatik temaslarla Varşova'da görüşmüştür. Çin Büyükelçiliği görüşmelerin olumlu sonuç vermesi için ABD'nin Tayvan'daki bütün askeri güçlerini ve 7. Filosunu geri çekmesinde ısrar ediyordu. Uzun yıllar Tayvan, Çin ile ABD arasında, uzun yıllar ideoloji dışında en büyük çatışma sebebiydi. Çin ve ABD'nin iş birliği ile Tayvan sorunu çözüme kavuşmuştur. Tayvan sorununa karşı iki ülkenin de yapıcı tavırları ve Sovyetler Birliğine karşı çıkarların uyuşmasıdır (Tabak, 2008: 69-70). Diğer bir anlaşma noktası ise Kuzey Vietnam'ın bağımsızlığı olmuştur. İki ülke de Kuzey Vietnam'ın Sovyetler Birliği'ne karşı bağımsızlığını savunmuştur.

Hem Çin dış politikası hem iki ülke ilişkileri açısından önemli olan diğer bir husus 1971 yılında Çin'in Birleşmiş Milletlere üye olması ve ayrıca BMGK'nin daimi üyeliğine kabul edilmesidir. Çin'in üye olmasıyla 1945'te BM üyesi olan Tayvan'ın, BM'ye üyeliği kaldırılmıştır. Bu gelişme, tek Çin idealinin gerçekleşmesi yolunda Çin'e çok büyük avantaj sağlamıştır.

Bir diğer gelişme, 1972 yılında Nixon'un Çin'e ziyaretiyle başlayan ve Pin Pon Diplomasisi olarak uluslararası ilişkiler literatürüne giren diplomatik düzeydeki buluşmalarıdır. Çin ile ABD ilişkilerini devam etmesini sağlayan

Çin Dış Politikası için en önemli olaylardan biri de 1976 yılında Mao'nun ölmesidir. Mao'nun halef seçtiği Hua Guofeng kısa süreli olarak görevde kalmıştır. Ancak Çin için asıl dönüm noktası, 1978 yılında Deng Xiaoping'in yönetime geçmesi, 1980'lerden sonra Çin'in doğru stratejilerle dünyaya açılmasını sağlayarak günümüzdeki konumuna ulaştırmasıdır. Çin için yeni olan bu stratejileri uygularken Mao düşüncesi, Marksizm-Leninizm, Komünist Parti ve Sosyalizmi içeren dört değişmez ilkeye bağlı kalmıştır. Dolayısıyla, 1980'lerden itibaren Çin dış politikası dönüşüm geçirmiştir.

1.4.2.Deng Xiaoping Dönemi (1978-1992)

Çin'in dışarıya açılmasını, uluslararası düzende kendine yer edinmesini Çin'in Mao döneminde benimsediği bütün ilkeleri bir kenara atarak bilim, ekonomi, eğitim ve siyaset alanlarında kökten değişime uğramasını sağlayan ve “dört modernizasyon” olarak adlandırılan Çin reformlarının mimarisi Deng Xiaoping'tir. Deng, aynı zamanda Mao'nun 1976'daki ölümünü takiben günümüze kadar uygulanan dış politikadaki değişimin mimari olarak görülmektedir (Harris, 2014: 35). 1978 yılında yapılan ve Üçüncü Plenum olarak anılan 11. İş Kongresinde göreve gelen Deng Xiaoping şüphesiz Çin tarihi ve Çin dış politikası için önemli bir siyaset adamıdır.

Çin dış politikası 1970'li yıllardan itibaren artan Sovyet tehdidini çevrelemek için değişime uğramıştır. İzolasyonist tutumundan tamamen vazgeçen ÇKP, Amerika ile diplomatik ilişkilerin başlaması, Tayvan'ın BM üyeliğinin Çin'e verilmesi gibi dış politikada önemli gelişmelerin meydana gelmesini başarmıştır.

Deng Xiaoping, Mao tarafından 1970'li yıllardan itibaren dışişleri görevine getirilmiş, bu süreçte ABD ile diplomatik ilişkiler başlatma BM'ye üye olma vb. Çin'in izolasyonist tutumunu terk etmesini sağlayan gelişmeler gerçekleştirmiştir. Mao'nun son dönemlerinde Zhou Enlai ile dış politika alanında, Mao öldükten sonra halefi seçtiği Hua Guofeng ile de yönetimi paylaşmıştır. Bu yüzden, Deng dönemi dış politikasının 1978 öncesi ve 1978 yılı sonrası olarak ikiye ayrılması, bu alandaki değişimin anlaşılması bakımından büyük yarar sağlayacaktır.

1.4.2.1. 1978 Öncesi Çin Dış Politikası

1978 öncesi dış politika Mao dönemi'nin son yılları ile Hua Guofeng (1976-1978) dönemini kapsamaktadır. Daha önce belirtildiği gibi bu dönemde 1974 yılına kadar Zhou Enlai ile dış politikada beraber çalışılmış, 1975 yılında Zhou Enlai hastalığından dolayı görevinden ayrıldığından ötürü Deng birinci yardımcı prömiyer görevine getirilmiştir. Bu görev ona Çin'in iç politikasında Kültür Devriminin meydana getirdiği kötü sonuçları düzeltmek için köklü bir değişiklik ve düzenleme yapmasını sağlamış, dış politikada da Çin'i temsil etmeye devam etmiştir. Deng Xiaoping Mao yönetimindeyken Sovyetler Birliği'ne karşı diğer

lkelerle ve Batı ile ilişkiler kurmaya, uluslararası düzene entegre olmaya çalışmıştır. Bu düşünceyle 1975 yılında Fransa'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaretin nedeni, Sovyetler Birliği'ne karşı direnişlerde Batı'nın desteğini almak istemesi olarak gösterilmiştir. Bu ziyaretin Fransa'ya yapılmasının sebebi ise Mao'nun BM konuşmasında ortaya attığı " dünya" teorisine göre, gelişmiş Avrupa lkeleri, Çin'le beraber iki hakim güce, ABD'ye ve Sovyetler Birliği'ne karşı direnmesi gereken ikinci dünyayı oluşturmasıdır (Vogel, 2011: 118-119).

1976 yılında Deng o dönemki ABD başkanı Ford ile Dışışleri Bakanı Henry Kissinger ile ilişkilerin normalleştirilmesi için grşmştir. Görüşmeden sonra Mao, kendisini görevden uzaklaştırmış 1977 yılına kadar Deng görevine dönememiştir. 1976 yılında Mao ölünce yerine Hua Guofeng geçmiştir. Dış politika açısından Deng kadar yeterli ve bilgili olmadığı bilinmektedir. Singapur lideri Lee Kuan Yew ile 1976'da Pekin'de görüşmüş, 1978 yılında ise Yugoslavya ve Romanya'ya ziyaret etmiştir.

1.4.2.2. 1978 Sonrası Çin Dış Politikası

Deng göreve geri döndüğünde "bilim, sanayi, tarım ve ulusal savunma" dan oluşan dört modernleşme fikrine yoğunlaşmıştır. Aynı zamanda Batıyla ve diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmiştir. Bunun için Japonya, ABD, Singapur gibi ülkelerin liderleriyle bir araya gelmiştir. 1978-1979 yılında meydana gelen Sovyet tehdidi, Çin'in komşu ülkelerle iyi ilişkiler kurmasına yardımcı olmuştur.

1978 yılında modernleşme ve ekonomik reformlar konusunda bilgi almak amacıyla delegeler gönderdi. Bu ülkelerden ilki Japonya'ydı. Geçmişte Japonya ile Çin, Japonya'nın Çin üzerinde egemen olma isteği yüzünden birbirini düşman olarak görmüşlerdi. Özellikle Japonya'nın Çin'i işgali ve Nanjing şehrine yarattığı büyük hasar yüzünden Çin Japonya'ya karşı düşmanca tavır içindeydi. Fakat Japonya'da 1850'li yıllardan itibaren meydana gelen reformlar ülkenin büyümesini, ekonominin gelişmesine ve modern bir ülke olmasını sağlamıştı. Deng, hem Sovyet yayılcılığını engellemek hem de modernleşme için gerekli yardımı almak için Japonya'ya gitmiştir. 1978 yılında imzalanan Çin-Japonya Dostluk anlaşması da ikili ilişkilerin daha sağlam temeller üzerine oturmasını sağlamıştır. Japonlar açısından Çin'e yardım etmek hem Japonya'nın geçmişteki davranışları için af

dileme şekliydi hem de Çin'in refah seviyesinin yükselmesine duyulan isteği gösteriyordu. Çin'in refah seviyesinin yükselmesi iki ülkenin barış içinde yaşama olasılığını arttıracaktı. Dolayısıyla, Çin ve Japonya'nın Dostluk Anlaşması imzalaması ticaret hacminin artmasına, kültür alışverişlerinin başlamasına ve sanayi alanında Japonya'dan uyarlanarak inşa edilen fabrikalarla Çin'in modernleşmesine katkıda bulunulmuştur.

Deng, ikinci büyük ziyareti ABD'ye yapmıştır. Bu ziyaretin sebebi, Japonya, Güney Kore ve Tayvan'ın modernleşmeyi sağlamak için ABD'den bilimsel, teknolojik ve eğitimsel destek almış olması, Çin'in de benzer bir destek alacağını düşünmesiydi. Karşılıklı görüşmeler ve çabalar sonucu 1979 yılında Çin-ABD ilişkileri resmi düzeyde başlamıştır. Aslında Çin-ABD anlaşmazlığının temelinde Tayvan sorunu mevcuttu. ABD'nin Tayvan'a silah satışı yapması, burada asker bulundurması ve Tayvan'ı ayrı bir ülke olarak tanıması Çin için kabul edilemez bir durumdu. İkili anlaşmalar sonucu ABD'nin Tayvan'la kültürel, ticari ve diğer nitelikteki ilişkileri devam edecek, ABD hükümeti resmi olarak temsil edilmeyecekti. Silah satışı konusunda da anlaşmaya varılamadı. ABD'nin ölçülü şekilde silah satışına devam edecek fakat Deng, her ne kadar silah satışına karşı çıksa da modernizasyonu daha ön planda tuttuğu ve ABD'nin sonradan Tayvan'ı Çin'in bir parçası olarak göreceğini öngördüğünden 1979 yılında ilişkiler normalleşmiştir. İlişkilerin normalleşmesiyle Deng, dört modernizasyonla ilgili destek edinmiştir. Kültürel değişim programları oluşturulmuş, konsolosluklar ticaret bilim ve teknoloji alanında anlaşmalar imzalanmıştır (Vogel, 2011: 300-342)

Çin dış politikasını ilgilendiren diğer bir önemli olay, Sovyetler Birliği ve Vietnam tehdidiydi. ABD'nin Vietnam'dan çekilmesiyle oluşan boşlukla iki ülke de Güneydoğu Asya'da baskın güç olmak istiyorlardı. Ayrıca Sovyetlerin Çin'e doğrultulmuş füzelerinin olması ve askerlerini Çin sınırına yerleştirmesi Vietnam'ın Çin'in müttefiki Kamboçya'yı işgale hazırlanması Çin için büyük bir tehditti. Bu sebepler yüzünden Deng, komşu ülkelerle Sovyetlere karşı iyi ilişkiler geliştirme stratejisi izlemiştir. Öncelikle Çin'in sınırlarında güvenliğini arttırabilmesine yardım edecek ve iyi ilişkilerin devam ettiği birkaç ülkeye gitti. Burma-Nepal, Kuzey Kore, Tayland, Malezya ve Singapur gibi Güneydoğu Asya ülkeleriyle 1978 yılında

ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. Bu ülkelerin Çin’le iş birliği yapmasının sebebi, 1978 yılında Sovyetler Birliği ile Vietnam arasında imzalanan 25 yıllık Dostluk Anlaşmasının kendilerince tehdit olarak algılanmasıydı. Vietnam ve Çin 1930-1940’lı yıllarda iyi ilişkilere sahip olmasına karşın 1950’li yıllardan itibaren ilişkiler kötüye gitmiştir. Hem Çin hem de Sovyetler Birliği bu ülkeyi kontrol altında tutmak istiyordu. Vietnam’ında yardıma ihtiyacı olduğu için hangi ülke daha çok yardım yaparsa onun yanında olacaktı. Deng, Sovyetler Birliği ile ilişkilerini kesmesi halinde Vietnam’a daha fazla yardım yapacağı sözünü vermesine rağmen, Vietnam Sovyetler Birliği’nin yanında yer almıştır. Ho Chi Minh’in öldüğü 1969 yılından sonra Çin-Vietnam ilişkileri iyileşmiştir. Çin’in yatırımları ve desteğini geri çekmesinin en büyük nedeni, Vietnam’ın Güneydoğu Asya’da baskın güç olma stratejisini benimsemesiydi. Buna ek olarak Sovyet-Vietnam ortaklığını dengelemek için Çin Kamboçya ile yakın ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Deng, Sovyetler Birliği’nin Güneydoğu Asya’da ilerlemesini durdurmanın tek yolu, güçlü bir askeri hareket başlatması gerektiğini düşünüyordu (Vogel, 2011: 270-282). Bu yüzden 1978 yılı Temmuz’da Vietnam Kamboçya’yı işgal edince Aralık 1978 yılında Çin, Kamboçya’nın yanında yer alarak kısa süreli sınır savaşına girmiştir.

Deng 1978 yılındaki 3. Plenumda Hua Guofeng’in yerine göreve geldiğinde amaçları arasında, her Çinli yönetici gibi, Tayvan, Hong Kong ve Tibet’i Çin’in topraklarına katma vardı. Çin tarafından Tayvan ve Hong Kong anakaranın ayrılmaz bir parçası olarak görülmekteydi. Deng Xiaoping Üstün Lider olduktan hemen sonra, Ocak 1979’da Çin’in Tayvan ve Hong Kong üzerinde egemenlik ve nihai kontrol hakkı olduğunu iddia eden, bir yandan da bu bölgelere yüksek ölçüde yerel özgürlük tanıyan bir politika izlemiştir.

Deng’e göre Tayvan, Çin’in belirli bölgelerini işgal eden emperyalistlerin Çin’e yaşattığı yüzyıllık utancın dev bir sembolüydü. Bu da Tayvan’ı Çin’le birleştirme amacını meşru kılıyordu. Uluslararası koşullara bakıldığında, Tayvan’a askeri destek sağlayan ve onun uluslararası arenada tanınmasına yardım eden süper güç ABD vardı. 1979 yılına kadar diplomatik düzeyde ilişkilerin başlamamasının tek sebebi ABD’nin Tayvan’a yönelik tutumuydu. ABD, Tayvan’a silah satmaya devam etmek istiyordu. Deng Xiaoping’in düşüncesine göre, ABD Tayvan’a silah

satmayı durdurursa Tayvan’a yapılan en büyük askeri destek son bulacak, bu sayede Tayvan kendi isteğiyle anakarayla birleşecekti. Dolayısıyla, Deng ABD’nin silah satışını durdurmak için çok çabaladı. ABD Kongresi tarafından 1979 yılında oluşturulan Tayvan İlişkileri Kanunu içinde yer alan “Tayvan’a yeterli nefsi müdafaa olanağı sağlayacak kadar savunma silahı sağlayacağı” maddesiyle, minimum düzeyde de satış yapacağını belgelemesi üzerine ilişkiler bozulmuştur. Deng’in Tayvan’ın kendi isteğiyle anakarayla birleşeceği düşüncesi ortadan kalkmıştır. 1982 yılında Deng “Bir ülke iki sistem” politikasını yayımlamıştır. Tayvan’ı her türlü ortamdan izole etmeye çalışmıştır. 1982 yılındaki ABD-Çin Ortak Bildirisi’yle ABD’nin Çin’in egemenliğini ve bölgesel bütünlüğünü ihlal etme niyeti olmadığını “İki Çin” veya “Bir Çin ve bir Tayvan” politikalarını desteklemediğini ifade ederken Tayvan’a yapılacak silah satışlarını sınırlandırdığını belirtmiştir. Silah sorunu bu şekilde çözüme ulaştıktan sonra Deng, Tayvan konusunda atılımlara devam etmiştir. 1985 yılında Tayvan Lideri Chiang Ching Kuo ile görüşme isteğini Singapur Lideri Lee Kuan Yew’a iletmıştır. Fakat, Chiang komünistlere güvenilemeyeceği düşüncesiyle bunu reddetmiştir. Deng’in yapabileceği tek şey, Tayvan’ın bağımsızlık için atacağı adımları engellemek ve böylelikle varislerinin adaya tekrar egemen olmasının yolunu açık tutmak olmuştur (Vogel, 2011 :479-488).

Chiang Ching Kuo’nun 1988 yılında vefat etmesiyle yerine başkan olan Lee Teng Hui anakara ile ilişkileri daha ılımlı tutmuş, anakaraya seyahat, aile, kültür ve iş değişimlerine olanak sağlandı (Dillion, 2010: 422).

Hong Kong ise, 1860’larda İngilizlerin eline geçmiş, 1941-1945 yılları arasında Japon işgali altında kalmış, ardından tekrar İngilizlerin hakimiyetine girmiştir. Mao’nun aksine Deng, Hong Kong’la daha çok ilgilenmiştir. Deng’in ilk ilgilendiği konu, modernizasyon çabaları çerçevesinde Hong Kong’un ekonomisi ve teknolojisi olmuştur. 1978 yılından itibaren Çin, Hong Kong ile ilişkileri sıkılaştırmıştır. Sonraları Deng, Hong Kong’un Çin’e devredilmesiyle ilgilenmiştir. Hong Kong halkının Çin’e iade konusundaki ciddi endişelerine karşın Deng, var olan sistemi değiştirmeyeceğinin altını çizmiştir.

1981 yılına gelindiğinde Deng, Hong Kong'un geleceğine ilişkin müzakerelerin başlamasına hazırdı. 1981 ABD seçimlerinde Reagan'ın seçilmesiyle Tayvan konusunda hemen sonuç alamayacakları kesinleşmişti. Onun yerine Hong Kong'a yönelirse eleştirileri de bir şekilde azaltabilirdi. 1981 yılında Prömiyer Zhao ile İngiltere Dışişleri Bakanı Humphrey Atkins bir araya geldiklerinde Zhao, sistemin aynı şekilde işleyeceğini garanti etmiştir. Bunun üzerine müzakerelere 1982 yılında Margaret Thatcher'ın Çin'e yapacağı ziyaretle başlanacağı kararı alınmıştır (Vogel, 2011: 494-495). Deng ve Thatcher bir araya geldiklerinde Deng, 1997 yılında Çin'in Hong Kong'u kontrol altına alacağını ve İngiltere'nin de Çin'le iş birliği yapmasını umduğunu belirtmesi üzerine Thatcher da Hong Kong'un uluslararası hukuka dayalı ve sadece ortak anlaşmayla feshedilebilecek üç anlaşmaya dayanarak İngiltere toprağı olduğu, fakat Hong Kong hükümeti konusunda tatmin edici anlaşmalar yapılabilirse Parlamento'ya egemenlik konusunda önerilerde bulunmayı düşünebileceğini söyledi (Vogel, 2011: 497). Deng, iki yıl içinde anlaşma sağlanamazsa Çin'in tek taraflı olarak kendi politikasını uygulayacağını söylemiştir. Müzakereler 1983 yılında başlamış ama altıncı oturuma kadar bir sonuç alınamamıştır. Anlaşmazlık asıl olarak egemenlik konusu üzerineydi. Çin'in Hong Kong'un mevcut durumunu nasıl koruyacağı merak ediliyordu. Dahası, Hong Kong halkı da komünist partiye güven duymamasının yanında, Pekin hükümetinin iyi bir yönetim sağlayamayacağından endişeliydi. 22 müzakereden sonra Çin-İngiliz hükümetleri Hong Kong sorunu üzerine 1984 yılında Ortak Bildiri yayımlamışlardır. İki taraf da yürürlükte olan yasaların, yargı organının, uluslararası finans merkezinin, lojistik oluşumların ve eğitim sisteminin aynı kalması konusunda anlaşmıştı. Çin bu şartları 50 yıl değiştiremeyeceğini İngiltere'nin 1997 yılına kadar Hong Kong'dan sorumlu olacağını kabul etmiştir (Vogel, 2011: 507). Böylece Çin çok önemli bir diplomatik bir başarı elde etmiştir.

Deng Xiaoping'in çözmeye çalıştığı sorunlardan biri de Tibet Sorunuydu. Mao döneminde 1950'lilere kadar iyi ilişkiler kurulup belirli ölçülerde özerklik tanınmasına rağmen; 1955'te Tibet halkının yoğun yaşadığı yerlerde kolektif tarım politikasının uygulanacağını duyulmasından sonra isyanlar başlamıştır. 1956 yılında Sichuan eyaletinde isyanlar çıktı. Tibetlilerle Han çoğunluğu arasındaki

gerginliği tamamen yok edemeyeceğini biliyordu. Çünkü, Mao kontrolü sıkılaştırmak amacıyla Tibet'e daha çok asker göndermişti. Bu da birçok tapınakların yağmalanmasına ve sanat eserlerinin yok olmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Han çoğunluğuna karşı kızgınlık başlamıştı (Vogel, 2011: 514). Deng, ilişkileri düzeltmeyi birçok açıdan istiyordu. Modernleşmeyi sağlamak ve Batıdan yardım alması için Tibet'le ilişkilerini düzeltmesi gerekiyordu. Bu sayede batının şikayetlerini azaltabilirdi. Ayrıca, Tibetlilerle iyi ilişkiler Sovyetler Birliği'nin Tibet'i işgal etmesini önleyebilecek bir etkendi. Deng, Dalai Lama ile görüşme isteğini Ağabeyi aracılığıyla ilettil. Deng, Dalai Lama'nın Çin'e bir delege gönderip incelemesini ve isterse Çin'de yaşayabileceğini dile getirdi. Dalai Lama da delege göndermesine rağmen Çin'e dönmedi. Deng, ılımlı politikalarına devam etti.

1981-1982 yılları arasında Tibet halkına kendi dilinde konuşma, hac yolculuğu yapabilme, yöresel kıyafetlerini giyebilme, tapınakları restore etme, bölgedeki Han yetkililerini başka eyaletlere gönderme gibi birçok ayrıcalık tanıdı. 1984 yılında Tibet halkının yaşam koşullarını iyileştirme politikası benimsedi. Diğer eyaletleri, Tibet'e ekonomik olarak bağlayarak bu bölgeyi canlandırmaya çalıştı. Fakat yaptığı yenilikler Han yetkililerini ve Tibet halkını memnun etmedi. Üstelik, Tibetliler "Büyük Tibet" in kurulması talebinden bulundular. Bunun üzerine Dalai Lama, 1980'lerin sonunda Batı'dan destek almaya çalıştı. 1987'de ABD Kongresi'nde konuşmasından sonra Çin'de isyan çıktı. 1988'de Strasbourg'da yaptığı konuşma ve 1989'da Nobel ödölünün verilmesi üzerine isyanlar çıktı. Gerilimli ilişkilere rağmen Deng, isyanda tutuklana keşişleri serbest bırakarak ılımlı politika uygulamaya devam etti. (Vogel, 2011: 521-522). Fakat hiçbir şekilde ilişkiler bir çözüme kavuşturulamadı. Tibet sorunu, Çin Halk Cumhuriyeti'nin iç sorunu olmasına rağmen, Batıların Çin'i bu konudaki politikalarını eleştirmelerinden ötürü uluslararası sorun olarak yer almıştır.

Deng Xiaoping'in dış politikada bir diğer önemli başarisından biri 1989 yılında Sovyetler Birliği ile ilişkileri yeniden başlatmasıdır. Bilindiği gibi, 1969 yılından bu yana Çin-Sovyet ilişkileri en kötü dönemini yaşamıştır. Deng, Sovyetlerle ilişkilerin normalleşmesini üç koşul bağlamıştır: Sovyetlerin Afganistan'dan çekilmeli, Çin'in kuzey sınırındaki askerler geri çekilmeli ve

Vietnam Kamboçya'dan çekilmeli. Bu koşulları kabul eden Gorbaçov 15-18 Mayıs 1989 yılında Pekin'e ziyaret gerçekleştirmiştir. Deng, ilişkilerin eskisi gibi olmayacağını ABD ile ilişkilerin geliştirilmesi, Çin'in amaçları için daha uygun olacağını belirtmesinin yanında, iki ülke arasındaki anlaşmazlıkları bitirmeyi ve geleceğe yoğunlaşmayı kabul etmiştir (Vogel, 2010: 613).

Sonuç olarak Çin Deng Xiaoping döneminde belirlediği stratejilere bağlı kalarak iyi bir dış politika yürütmüştür. Fakat 1989 yılında partiye karşı yürütülen geniş çaplı protestolar (Tiananmen Olayları) ve partinin askeri müdahalesi sonucu batı ülkelerinin eleştirileri ve ambargo uygulamaları sonucu Çin, dış politikada kısa süreli izolasyona maruz kalmıştır. 1990'lı yıllarda ise Deng Xioping yönetiminin yerini Jiang Zemin yönetimi almıştır.

1.4.2. Jiang Zemin Dönemi (1993-2003)

Jiang Zemin, Çin Komünist Partisi'nde üçüncü kuşak jenerasyonu temsil etmektedir. 1989 Tiananmen Olayları sonrası dönemde Deng Xiaoping, ekonomik reformu ve açılımı destekleyeceğini düşündüğü için halefi olarak teknokrat kökenli Jiang Zemin'i seçmiştir. 1992 yılında 14. Parti Kongresiyle görevi devralan Jiang Zemin, iç ve dış politikada tam yetkinliğini 1997 yılındaki 15. Parti Kongresinde aldığı kararlar ve onu takip eden yıllarda benimsediği iç ve dış politikalarla göstermiştir. Bu nedenle, Deng Xiaoping dönemi gibi bu dönemin de ikiye ayrılması izlenen dış politikanın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

1.4.3.1. 1997 Öncesi Dış Politika

1990'lı yıllar hem Çin hem de dünya için yeni ortaya çıkan "Soğuk Savaş Sonrası Dönem" olarak adlandırılmış uluslararası sistemi anlama ve ona uyum sağlama dönemi olmuştur. Soğuk Savaş sonrası Çin dış politikası ve Çin'in yeni uluslararası düzen hakkındaki görüşleri değişmiştir. Soğuk Savaş öncesi Çin için tehdit görünen ülkeler Sovyetler Birliği, ABD ve Japonya olmuştur. Fakat Soğuk Savaş sonrası değişen düzen Çin'in görüşünü de değiştirmiştir. Çinli Analistlere göre Soğuk Savaş sonrası Çin'in karşılaşacağı muhtemel tehdidin ekonomik ve bilimsel gelişmelere yönelik olacağı fikrini savunmuşlardır. Bu yüzden Çin ekonomik büyümesini istikrarlı hale getirme amacını benimsemiştir (Chen, 1993 :238). Çünkü

Deng Xiaoping'in reformları birçok insanın yaşam düzeyinde artış sağlamıştır. Eğer, ekonomik büyüme yavaşlarsa ya da insanlar bu büyümenin getirdiği fırsatlardan yararlanamazlarsa bu durağanlığın kolaylıkla siyasi krize neden olması rejimin ve dolayısıyla ÇKP için tehlikeye girmesine neden olma ihtimali her zaman var olan bir faktördür (Bonnin, 1997: 9).

Sonuç olarak Çinli liderler iç ve dış politikada ekonominin baskın rol oynadığının farkında olduğundan, istikrara çok önem vermiştir. Bu istikrar dış politikada yeni yaklaşımların benimsenmesine ve 1990'lı yıllarda Çin dış politikasının belirlenmesini sağlamıştır. Soğuk Savaş sonrası Çin dış politikası üç temel yaklaşım benimsemiştir: Komşularıyla ve Üçüncü Dünya ülkeleriyle iyi ilişkiler geliştirmek, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmek ve uluslararası barışı ve istikrarı korumak için uluslararası arenada daha aktif rol oynamaktır. Diplomatik ilişki içinde olan bütün ülkelerle ÇDP'de değişmez ilkeler olan "Peaceful Coexinction" prensibine bağlı kalmıştır (Chen, 1993: 241-243).

1989 Tiananmen Olayının ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ÇKP'ye iç ve dış politikada meydana getirdiği sıkıntılara rağmen, Çin dış politikasında reform ve açılma stratejilerine bağlı kalmaya çalışmış, uluslararası arenada aktif rol oynamaya gayret etmiştir. Tiananmen Olayı sonrası kısa süreli izolasyona maruz kalan Çin, 1991 yılından itibaren ABD hariç Çin'e ambargo uyguladığı G-7 ülkeleriyle ve diğer ülkelerle diplomatik ilişkilere başlamıştır. 1991'de Ortadoğu'da meydana gelen Körfez Savaşı'na dahil olan Çin, Batı'yı hegemonik yayılmacılığın peşinde koşmakla suçlamış ve Çin Dış Politikası Pekin'li uluslararası ilişkiler uzmanları arasında "Büyük ve Küçük Hegemonya Savaşı" olarak nitelendirilmiştir (Shambaugh, 1992: 28-29).

Çin-ABD ilişkileri 1990'lı yıllar boyunca sıkıntılı geçmiştir. Nükleer Silah anlaşmazlığı, Güney Çin Denizi'ndeki sıkıntılar, Japonya ile ilişkilerin kötüleşmesi, Çin'in İnsan Hakları konusundaki tutumu ve Tayvan Sorunu, Rusya ile ilişkiler ve komşular ile ilişkiler ÇHC'nin dış politikasındaki ana konuları oluşturmaktadır. 1990'lı yılların başında Çin'in ilk nükleer silah denemelerini gerçekleştirmesi, Pakistan ile nükleer teknoloji alışverişi yapması hegemonya olan ABD'yi korkutmuştur. Çünkü, Soğuk Savaş sonrası Çin'in nükleer silah denemesi

yapan ilk ülke olması ve nükleer silahların kalıcı denetlenmesi anlaşmasını Çin'in imzalamamış olması ABD'yi korkutan sebepti. 1997 yılına kadar kitle imha silahlarının üretimi ve teknolojisi üzerine gerginlik çözüme kavuşmadı. O dönemi yöneticileri Jiang Zemin ve Bill Clinton'ın üst düzey ziyaretleri sonucu konu çözüme kavuşturulmuştur. Buna göre Çin, nükleer silah denemelerini bitirdiğini ve Pakistan-Çin arasındaki nükleer teknoloji yardımını sonlandırdığını kabul etmiş, bunun karşılığında ABD de Çin'e nükleer enerji ekipmanı ithalatının kaldırıldığını bildirmiştir. ABD ile üzerinde en çok konuşulan ve anlaşmaya varılamayan konu İnsan Hakları konusudur.

Özellikle 1989 Tiananmen Olaylarında Çin Komünist Partisi'nin askeri müdahalesi sonucu, ABD Çin'de insan haklarını desteklemeye çalışmıştır. Bazı analistler Bill Clinton Yönetiminin (1993-1997) kongredeki sözlerine atıfta bulunarak Amerikan dış politikası yaklaşımının ekonomik ve diplomatik bağlanma yoluyla "Barışçıl Gelişim (peaceful evolution)" stratejisi adı altında Çin'de insan haklarını geliştirmek olarak vurgulamışlardır (Lum, 2017: 6). ABD'nin insan hakları konusunda Çin politikasının en somut örneği, ABD'nin Çin'i "Most Favoured Nation" statüsünden çıkarmasıdır. 1980'li yıllarda Deng Xiaoping dönemi zamanında ABD ile iyi ilişkilere sahip olan Çin, ABD tarafından MFN statüsüne sahip olmuştur. MFN statüsü, iki ülke arasındaki serbest ticaret anlaşmasına dayalı ekonomik bir statüdür. İki ülke de ticaret konusunda birbirinden en iyi faydalandığı partner statüsündedir. ABD dış politikasında belirtildiği gibi, ekonomik bağlantılarını kullanarak Çin'in insan hakları konusunu iyileştirmeye çalışmıştır. 90'lı yıllarda Tibet ve Uygur Özerk Bölgelerinde meydana gelen sıkıntılar sonucu ABD, Çin'i insan haklarına uymamakla suçlamıştır. 1996 yılında Dalai Lama'nın batı ülkelerini ziyareti, Çin'in Batı ülkeleri tarafından evrensel insan haklarına uymamakla suçlamıştır (Goldstein, 1997: 40).

Çin bu suçlamalara karşılık, Tibet ve Uygur Özerk Bölgelerinde olan bütün olaylar Çin'in iç işlerine alakalı olduğundan, batıyı ve özellikle ABD'yi Çin'in iç işleriyle karışmaktan ötürü eleştirmiştir. Kısaca, İnsan Hakları konusu iki ülkenin de uzlaşmaya varamadığı, ikili ilişkileri sıkıntıya sokan konu olmuştur.

Jiang Zemin yönetimi dış politikası, 1990'lı yılları ortalarından itibaren Çin'in Japonya ile ilişkileri, Çin-Tayvan-ABD ilişkileri ve Çin'in Güney Çin Denizi bölgesindeki hak iddiaları gibi faktörlerle daha militarist bir tutum benimsemesine neden olmuştur. Çin-Japonya ilişkileri Deng Xiaoping yönetimi boyunca reform ve açılma politikası kapsamında iyi ilişkiler geliştirmiştir. Jiang Zemin yönetiminin de benimsediği vatanseverlik eğitimi ve milliyetçi söylemlerin artışıyla Japonya ile ilişkiler gerilmiştir. 1980'li yıllarda Japon Başbakanı Nakasone'nin Yasukuni şehitliklerini ziyareti Çinlileri kızdırmış, o dönemlerde var olan ve yeniden yükselişe geçen milliyetçiliğin etkisiyle ülkede protestolara neden olmuştur. Yasukuni Şehitliği Japonya'da bir tapınaktır. İkinci Dünya Savaşı'nda Japonlar savaş suçlusu sayılan on dört kişiyi kutsal saymaktadırlar. Çinlilerin tepki göstermesinin sebebi ise İkinci Dünya Savaşı sırasında Japonlar Çin'in Nanking şehrini işgal edip oradaki halka eziyet etmiştir. Bu tapınak da onların hatırlanması içindir. Çinlilere, aşağılanma yüzyılını hatırlatmaktadır. Pekin hükümeti, ABD'nin Asya-Pasifik Bölgesinde Çin'i sınırlandırmak için Japonya'yı araç olarak kullandığını savunmaktadır. Ayrıca, Çin'in artan askeri harcamaları, nükleer silah deneme çalışmaları, bölgeye hakim olma isteği Japonya'nın endişelenmesine sebep olmuş, iki ülke de Senkaku/Diayou Adaları üzerine hak iddia etmeleri sorunuyla karşı karşıya gelmiştir (Goldstein, 1997: 41).

Çin'in en önemli ve çözilemeyen güncel problemlerinden biri Tayvan Sorunudur. Deng Xiaoping yönetimi gibi Jiang Zemin yönetimi de Tayvan'ın Anakara Çin'i ile birleşmesi için çok çaba sarf etmiştir. Fakat; Tayvan Sorun günümüze kadar devam eden bir sorundur. 1990'lı yıllarda Tayvan Sorunu, ABD'nin Tayvan hükümetine destek sağlamasıyla Asya- Pasifik bölgesi için uluslararası problem haline gelmiştir. 1996 yılında Lee Hükümetinin uluslararası alanda tanınma isteği ve ABD'nin bu konudaki desteği, Pekin Hükümeti'nin milliyetçi söylemlerini ve sınırda askeri hareketliliğin artmasına sebep olmuştur. Çin her ne kadar Tayvan ile olan problemi domestik problemler olarak tanımlasa da ABD müdahil olmayı sürdürmüştür. Çin buna karşılık ABD'yi Çin'in iç işlerine karışmakla suçlamaktadır.

1990'lı yıllarda Çin'in bölgede askeri harcamalarını ve manevralarını arttıran bir diğer olay Güney Çin Denizi bölgesinde hakimiyet iddiasıdır. Bu iddianın somut örneği 1995 yılında Filipinlilere ait kayalıkların Çin tarafından işgal edilmesidir. Filipin Hükümeti kayalığın Manila sınırları içinde olduğunu belirtse de Çin hükümeti Güney Çin Denizi'nin Çin yönetimi altında olduğunu vurgulamıştır. Bu açıklama ise Çin'in komşuları için tehdit unsuru olarak algılanmıştır. Askeri harcamaların fazlalaşması da bunu kanıtlamaktadır (Starr, 1996: 22).

1.4.3.2. 1997 Ve Sonrası Dış Politika

1997 yılı Çin Komünist Partisi için önemli bir yıldır. Çünkü 15. Merkez Komite Toplantısı sonucu Çin'in yeni lideri Jiang Zemin döneminin resmi olarak başladığını bildirmektedir. Her ne kadar Deng Xiaoping 1989'dan sonra görevi halefi seçtiği Jiang Zemin'e devretse de önemli sayılan devlet kararlarına müdahalede bulunmaktaydı. Fakat 15. Komite Toplantısı Jiang Zemin ve hükümetine bağımsız kararlar alma hakkını kazandırdı (White ve Cheng, 1998: 232). Jiang Zemin ayrıca dış politika amacının hegemonyaya karşı savaşmak olup bir yandan hem dünya barışını sağlayıp hem uluslararası iş birliğini geliştirirken; diğer yandan ortak ekonomik kalkınmayı desteklemek olduğunu bildirmiştir (Zhu, 2001: 20).

Hızlı büyüyen ekonomisi ve askeri harcamalarıyla dikkat çeken Çin, 1990'ların ortalarından itibaren Asya-Pasifik bölgesi için ABD'nin de dünyaya egemen tek güç olma amacından ve özellikle Çin'in 1996'daki Tayvan Krizindeki askeri faaliyetlerinden ötürü bir tehdit olarak algılanmaya başladı. Bu tehdidi Çin, ABD'nin önderliğinde Çin'e karşı bölgede Soğuk Savaş dönemindeki çevreleme politikası uygulandığı algısına vardı. Bunu engellemek için bölge içinde etkisini artırabilmek için bölgesel kuruluşlara üye oldu. Burada en dikkat çeken 1996 yılında Çin'in önderliğinde Tacikistan, Rusya, Kazakistan ve Kırgızistan'ın üye olduğu güvenlik alanında iş birliği sağlanan "Şangay Beşlisi" dir. 1996 yılında Asya Pasifik Güvenlik İş birliği Konseyi (CSCAP)' ne üye olmuştur. Bunun yanında 1990'ların sonunda da ABD, Tayvan'la ilişkiler ÇDP' nin ana gündemini oluşturmuştur.

1999 yılında NATO'nun Çin'in Belgrad elçiliğini vurması, Çin'in Tayvan sorununu öncelikli konular arasına sokması ve ulusal egemenlik kavramı çerçevesinde değerlendirmesine karşın ABD'nin Tayvan'a desteğini devam ettirmesi, 2001 yılında ABD casus uçağı ile Çin savaş uçağının çarpışması sonucu Çin'in yirmi dört ABD askerini rehin alması ve düşen casus uçağını teslim etmemesi ilişkilerin gerilmesine neden olan olaylardan biri olmuştur. Çin'de bu olayların ortaya çıkardığı milliyetçilik akımı ve özellikle Tayvan'a silah satışlarının devam edilmesi sebebiyle oluşan anti-ABD karşıtlığı Çin Dış Politikasını yönlendiren araçlar haline gelmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde ilk göze çarpan olay 2001 yılında Çin'in hedefleri doğrultusunda ilerlediğinin en somut kanıtı olan Dünya Ticaret Örgütü'ne üyeliğidir. Çin Dünya Ticaret Örgütüne girmesiyle Çin ihracatı uluslararası ekonomiye daha fazla entegre olma imkanı bulmuştur. DTÖ üyeliği Çin'in güvenini arttırmış, Çin uluslararası arenada daha fazla aktif ve iş birliği içinde olmuştur. 2001 yılında APEC ekonomik örgütüne Shanghai şehrinde ev sahipliği yapmıştır. 2008 yılında Olimpiyat Oyunlarında ev sahipliği yapmak için onay almıştır. Çinli yetkililer, DTÖ üyeliğinin batının yaptırımlarını ve çevreleme politikasını kıldığını ve Batılı devletler tarafından Çin'in tehdit olarak algılanma düşüncesini azalttığını savunmuştur.

2001 yılında ABD'de 11 Eylül'de meydana gelen terör saldırıları, gerilen Çin-ABD ilişkilerinin Çin'in terörizm karşıtlığına karşı ABD'nin yardımcı olması sebebiyle normalleşmiştir. Çin'in Afganistan'la olan sınırı ve Xinjiang İslam Hareketi terör örgütünün Taliban terör örgütüyle olan ilişkisinden ötürü istihbarat paylaşımları yapılmıştır. Buna karşılık ABD'nin Xinjiang İslam Hareketini terör örgütü listesine almıştır. Çin ayrıca, Rusya ve Merkez Asya ülkeleriyle kurduğu Shanghai Beşlisi örgütüyle de ayrılıkçı, aşırı eylemlere karşı anlaşma imzalamış, terörizme karşı iş birlik içinde olacağın bildirmiştir (Yang, 2002: 16).

11 Eylül Saldırılarından ardından ABD İran, Irak, Kuzey Kore, Libya, Suriye ve Küba gibi ülkeleri teröre destek verdiklerinden ötürü “Şer Eksen” devletler olarak adlandırmıştır. ABD, Ortadoğu ülkelerinin birçoğuna nükleer silah bulundurmalarından ötürü müdahalede bulunmasına rağmen, Kuzey Kore'nin

nükleer silah yapımına devam etmesi, Suriye'ye gaz maskesi tedarik edilmesi hususunda bağlantısı olması, Güney Kore'ye askeri saldırılarda bulunacağını söylemesi ve ABD'ye yaptığı siber saldırılar nedeniyle ilişkiler 2002 yılından beri kötüleşmiştir (www.nationalinterest.org, Erişim Tarihi: 26.03.2019). Kuzey Kore'nin tehlikeli durumu Çin'in çıkarlarını etkilemekte ve bölgede sağlamaya çalıştığı istikrar ve barışı tehdit etmektedir (Lampton, 2014: 130). Ayrıca Çin-Kuzey Kore ilişkileri de bu sebepten ötürü gerilmiştir.

Bu nedenle Çin var olan tehditleri ortadan kaldırmak için ve Kuzey Kore'nin nükleer silahları kaldırması için Japonya, Rusya, ABD, Kuzey-Güney Kore'nin içinde bulunduğu "6-Party Talks" olarak adlandırılan görüşmeleri başlatmıştır.

2002 yılı Jiang Zemin Döneminin sonlandığı yıldır. 16. Genel Komünist Parti Komitesinin Kasım 2002'de toplanmasıyla Hu Jintao dördüncü jenerasyon Komünist Parti lideri olmuştur. 1992-2002 yılına kadar Çin Dış Politikası özetlendiğinde, Soğuk Savaş sonrası dönem tüm dünyada olduğu gibi Çin'in de dünya düzeni hakkındaki perspektifini değiştirmiştir. 1980'li yıllardan beri kalkınma, reform ve dünyaya açılma stratejilerini benimseyen Çin, Jiang Zemin döneminde de bu amacından vazgeçmemiştir. Deng Xiaoping'in mirasına ek olarak kendi savunduğu fikirleri de siyasete uyarlamıştır. Teknokrat kökenli olması sebebiyle teknoloji ve bilimsel kalkınmanın önemini vurgulayan Zemin özellikle askeri teknolojideki yenilikleri savunması askeri harcamaların artmasına dolayısıyla bölgede ve uluslararası arenada Çin'in agresif bir dış politika benimsediği görüşünün yaygınlaşmasına ve Çin'in tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur. 2000'li yılların başında ise Çin'in DTÖ örgütüne katılması uluslararası ekonomi alanında ve bölgede etkinliğini arttırmış, Çin uluslararası arenada daha kendine güvenen ve aktif rol oynamaya başlayan ülke konumuna yükselmiştir.

1.4.4. Hu Jintao Dönemi Dış Politikası (2003-2013)

Çin'in dördüncü jenerasyon lideri Hu Jintao'dur. 2003-2013 yılları arasında görev yapmıştır. Görevde kaldığı süre zarfında uluslararası politikada birçok olay meydana gelmiş, Çin ise olaylarda aktif rol oynayarak dünyayla entegre olduğunu

kanıtlamıştır. Çin'in uluslararası arenada etkin rol oynamasının sebebi Çin'e atfedilen yükselen güç kavramıdır. Suisheng Zhao' ya göre bir ülkenin yükselen güç olarak anılması, aktif bir dış politikaya sahip olmak anlamındadır. Aktif dış politikada Çin dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi olduğunda ve özellikle 2008-2009 yılları arasındaki meydana gelen ekonomik krizde birçok ülkeden daha iyi konumda olması Çin'in kendine güvenen ve dış politikada etkin olmuştur (Zhao, 2010: 358-360). Hu Jintao dış politikaya Konfüçyüs düşüncesini uyarlayarak “uyumlu dünya, uyumlu toplum, barışçıl yükseliş, barışçıl gelişim” kavramlarını oluşturmuştur.

Konfüçyüs felsefesi, birinci bölümde de belirtildiği gibi ahlak ve erdeme dayanmaktadır. Buna göre “iyilik/erdemlilik öğretilir ve öğrenilebilir bir şeydir ve toplumda barış ve uyum ancak bilgeliğin rehberliğinde sağlanabilir” (Pekcan, 2017: 1130). Dış Politikada oluşturulan “uyumlu dünya, uyumlu toplum, barışçıl yükseliş, barışçıl gelişim” ilkelerinin temeli Konfüçyüs Felsefesine dayanmaktadır. Barışçıl Yükseliş kavramı 2003 yılında ortaya çıkmıştır. “Barışçıl yükseliş” fikri temel olarak; Çin'in yükselen bir güç olduğunu ancak, diğer güçlerin geçmişte yaptığı gibi güç veya malzeme tedariki yoluyla yükselmeyeceğini, aksine, “yeni bir dünya düzeni” yaratmak yerine, uluslararası normlar ve statüko içerisinde yükselişini ifade eder (Pekcan, 2010:1140).

Barışçıl gelişim ise Çin'in 2005 yılında Çin tarafından yayımlanan bir raporda ortaya çıkmıştır. Rapora göre barışçıl gelişimin amaçları:

“Kendi gelişimi için barışçıl bir uluslararası ortam oluşturmaya ve kendi gelişimiyle dünya barışına katkıda bulunmaya çalışmak; reform ve yenilikler yaparak ve başka ülkelere değil, kendine güvenerek gelişim sağlamak; küresel ekonomiye uyum sağlamak ve diğer ülkelerle ortak faydaya dayalı bir gelişim izlemek; barış, gelişim ve işbirliği yoluyla, uyumlu bir dünya yaratılmasına katkıda bulunmaktır”(White paper, akt. Pekcan 2010:1140).

Uyumlu Dünya ilkesi de yukarıda belirtildiği gibi Konfüçyüs felsefesinden ortaya çıkmış bir düşünce sistemi olup Çin'in dünyaya bakış açısının aktarılmasını ve Batılılar tarafından ortaya atılan “Çin Tehdidi” söylemlerine açıklık getirmektedir.

Hu Jintao dönemi dış politika ilkelerine uygun olarak üçüncü dünya ülkelerini kapsayan ve özellikle ABD ile iyi ilişkiler içinde olmayan ülkeleri de

dahil eden bir politika benimsemiştir. 2004 yılında Hu Jintao Latin Amerika ülkelerine ziyaret gerçekleştirerek ekonomi üzerine anlaşmalar, ortak iş birlikleri gerçekleştirildi. Brezilya ve Arjantin Çin'i Pazar Ekonomisi olarak tanımışlardır. Diplomaside diğer bir önemli adım Çin'in artan doğal kaynak ihtiyacını -özellikle petrol- karşılayabilmek için, Çin'in doğal kaynaklarını sağlayabileceği ülkelerle yakın ilişki kurmasıdır. Bu ülkelerle yakın ilişki kurmasının amacı, tüketim için artan açlığını ve ekonomik yayılmasını sağlamak için daha fazla enerjinin gerekliliğinden kaynaklanmaktadır (Gallagher, 2005:30-32).

ABD ile ilişkiler, ekonomi üzerinden devam etmiştir. Çin yönetiminin benimsediği istikrar ve ekonominin büyümesine odaklı politikalar, ABD ile döviz kuru anlaşmazlığı, geniş ölçekte ticaret dengesizliği 2005 yılında ABD ile Çin arasındaki ekonomik sürtüşmenin başında gelmektedir. 2001 yılından beri Çin'in ABD'ye terörizme desteklerinden ötürü ikili ilişkiler düzelmesine rağmen, Çin Tehdidi söylelerinin olumlu ya da olumsuz bir etkiye sahip olması konusunda kararsızlığı devam etmiştir (Saich, 2006: 46). Aynı şekilde Hu yönetimi de ABD'nin niyetlerine karşı şüpheyile yaklaştığını, ABD'nin müttefiği olmayan ülkelerle de diplomatik ilişki kurmuştur (Gallagher, 2005: 31). 2009 yılında ilişkiler düzelmeye başlamıştır. Hu Jintao ve Barack Obama üst düzey diplomatik buluşmalar ve karşılıklı ziyaretler düzenlediler. Birçok alanda ilişkileri düzelten iki ülke Küresel Isınma ve Karbon Emülsiyonu gibi konularda anlaşmazlıklar yaşamıştır (Wu, 2010: 37). 2010 yılında ABD-Çin arasında para birimleri üzerinde anlaşmazlık yaşanmıştır. ABD, geniş ticaret açığına çare bulmak için RMB dövizini bozdurma talebinde bulununca, Çin 'in ekonomik büyümesinin zarar görmesinden endişe duymasına sebep olmuştur. Çinli elitler arasında ABD'ni Çin'in yükselişine uluslararası baskıda bulunma niyetlerinin olduğu düşüncelerine kapılmasına ve Komplo Teorileri üretmelerine sebep olmuştur. Ekonomik endişelerin yanı sıra Dalai Lama'nın Washington Ziyareti, ABD'nn Tayvan'a silah satışını devam ettirmesi ve ABD'nin Güney Doğu Asya ülkelerine destek verdiğini bildirmesi gibi Çin'in iç işleri olarak tanımladığı sorunların ABD tarafından ihlal edilmesi ikili ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur (Wu, 2011: 31).

Çin-Japonya İlişkileri gergin bir şekilde devam etmiştir. 2005 yılında Başkan Yardımcısı Wu Yi ile Başkan Koizumi Junichiro'nun Mayıs'ta yapılması

planlanan buluşmaları, Nisan ayında Çin'in Japon Karşısı protestolar düzenlemesinden, Japon mallarına zarar verilmesinden ve Japon Başbakanı'nın Çin için hassas olan Yasukuni Şehitliğini ziyaret etmesinden ötürü iptal edilmiştir. Bu durum Çin'de milliyetçiliğin yükselmesine neden olmuştur. 2010 yılında iki ülke Diayou/ Senkaku Adaları konusunda gerilmiştir. Japonya Çin'i balıkçı teknesi batırmayı planlamakla suçlamış, iki ülkede artan askeri çarpışma potansiyeli ile yüz yüze gelmiştir (Wu, 2010: 32). Son olarak, 2012 yılında adaların üçünün Japonlar tarafından satın alınması Çinliler tarafından protestoyla karşılanmış, Japon Büyükelçiliği ve birçok Japon firması bundan etkilenmiştir Özetle, milliyetçiliğin yükselmesine neden olmuştur.

Tayvan ile ilişkiler, 2005 yılında KMT partisinin Anakara ile buluşmasıyla farklı bir boyuta ulaşmıştır. Yine 2005 Çin Yeni Yılı zamanında Tayvan-Çin arası uçuşlara izin verilmiştir (Saich, 2006: 47).

Kuzey Kore ile iyi ilişkilere sahip olan Çin 2006 yılında nükleer silah kriziyle karşı karşıya kalmıştır. Pyongyang yönetimi, nükleer kapasitesini dünyaya göstermek ve ABD'nin Kuzey Kore'ye olan yaptırımları yüzünden nükleer test yapabileceğini önceden açıklamıştı. Bunun üzerin ABD ve Japonya Kuzey Kore'ye yaptırım yapılmasını savundular. Fakat Çin, Kuzey Kore'nin dostu olarak konuşacağını bildirmiştir. Konuşma, Kuzey Kore'nin daha fazla test yapmayacağı sözünü alarak olumlu sonuçlandı (Saich, 2007:42). 2009 yılında Kuzey Kore- Çin ilişkileri daha da iyi hale gelmiştir. Kuzey Kore'ye ekonomik ve maddi yardımların artmasıyla Çin Kuzey Kore Lideri Kim Jong Il'i 6-Masa konuşmalarından çekilmemesi için ikna etti. Bu özellikle ABD ve uluslararası arenada Çin'in "sorumlu güç" kavramını başarıyla yerine getirmesini ve iyi bir izlenim bırakmasını sağlamıştır (Wu, 2010: 37).

2008 Pekin Olimpiyatları Tibette yaşanan gerginlikler ve Çin'in bu olaylara tepkisi sebebiyle Avrupa'da insan hakları konusunda eleştirilere maruz kalmıştır. 2010 yılı Çin için insan hakları konusunda Pekin'e siyasi baskı olarak geri dönmüştür. Çin'in Google'ı sansürlemesi, 2010 Nobel Barış Ödülü'nün ÇKP tarafından iki yılını hapiste geçiren Liu Xiaobo' ya verilmesi gibi olaylar Çin'in uluslararası alanda itibarını zedelemiştir.

1.4.5. Xİ Jinping Dönemi Dış Politikası (2012-)

2012 yılında göreve gelen Xi Jinping, halen görevde olan Çin lideridir. Göreve geldiği zaman diliminden itibaren özellikle dış politika alanında önemli değişimler söz konusudur. Bu değişimin nedeni, Çin'in bölgede ve uluslararası arenada küresel güç konumuna ulaşmak istemesidir. Xi Jinping dönemi dış politikası incelendiğinde “Çin Rüyası” ve “Çin halkının ulusal yenilenmesi” gibi yeni argümanlar kullanılmasına karşın, Hu Jintao yönetiminin benimsediği “barışçıl gelişim” fikri dış politikanın temel ilkelerinden olmaya devam etmiştir. Çinli liderler, uzun vadede Çin'in iç reformunun ve kalkınmasının tanımlanması için ve ülkenin büyük güç statüsüne erişebilmesi için, barışçıl ve istikrarlı bir dış çevreye ihtiyaç duyduğunu anladıklarından “barışçıl gelişim / barışçıl kalkınma” stratejisine önem vermişlerdir (Zhang, 2015: 8). Özellikle 2010 yılında Dünya'nın en büyük ikinci ekonomisi olarak Japonya'yı geride bırakması, Çin'e özgüven kazandırmış ve küresel güç olma amacını güdülemiştir. Bu önemli başarı, Çin'in dış politikasında göze çarpan değişimlerin meydana gelmesini sağlamıştır. Birçok Çin uzmanı dış politikada kayda değer değişimler olduğu konusunda hemfikirler. Fakat bunun agresif tarzında mı ya da yukarıda belirtildiği gibi barışçıl gelişimi benimseyen tarzda mı olduğu konusunda belirsizlik yaşanmaktadır. Zhao Kejin'e göre Xi Jinping yönetimini dış politikada diğer yönetimlerden ayıran üç önemli değişim vardır. Bunlar, olaylara Çin merkezli bakış açısı yerine daha küresel odaklı bakış açısını benimsemeleri, Çin'in uluslararası arenada daha aktif ve daha girişimci olmak istemeleri sonuncusu da komşu ülkelerle ilişkiler geliştirme gibi yeni girişimlere odaklanmasıdır (Kejin, 2013: -).

Jiang Zhang'ın makalesine göre Xi Jinping'in yeni dış politikasının özünde üç ana özellik mevcuttur. Birincisi, Çin'in ulusal çıkarlarını korumaya devam etmesidir. Çin'in ulusal çıkarları egemenlik, güvenlik ve gelişme-kalkınma çıkarlarıdır. Xi Jinping, barışçıl gelişime bağlı kalacaklarını belirtmesine rağmen, ülkenin öz ulusal çıkarlarının korunmaya devam edileceğinin altını çizmiştir. Fakat Çin'in sorumluluk alanını genişletmek istemesi ve bu nedenle daha aktif bir dış politika benimsemesi ulusal çıkarların kapsamının genişlemesine neden olmuştur.

Kısaca, eğer bir olay Çin'in ekonomik kalkınmasını etkiliyorsa etkileyen olay temel ulusal çıkar olarak kabul edilmektedir. İkincisi Çin'in barışçıl kalkınma

ilkesinin sadece Çin tarafından değil, iletişim kurulan diğer ülkeler tarafından da kabul edilmesi gerektiği inancı bulunmaktadır. Bu Çin için, istikrarı sağlamak ve ekonominin büyümesini sağlaması açısından önemlidir. Sonuncusu, Xi Jinping yönetimi dış politika için en üst- düzeyde birimler tasarlanmıştır. İlk defa 2013 yılında “Working Conference on Peripheral Diplomacy” konferansı gerçekleştirilmiştir. Bu konferansın amacı, çevresel diplomasi üzerine sorunları çözmek, gelecek hedefleri belirlemek vs. adına önemlidir. Ayrıca yeni bir politika olup, komşu ülkelerle dostluk ve partnerlik çevre diplomasisinin temel ilkesidir. Bu politikayla Çin bölgedeki hakim güç olmayı hedefleyip Çin önderliğinde Asya-pasifik bölgesinde barış ve istikrarın hakim olduğu bir düzen oluşturmayı amaçlamaktadır. Buna ASEAN ve AIIB gibi bölgesel kuruluşlar örnek gösterilebilir. 1991 yılında kurulan ASEAN açılımı, Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği’dir. Xi Jinping döneminde komşularla iyi ilişkiler geliştirmek adına ve çevre diplomasisini yerine getirmesi açısından önemlidir. Bir diğer bölgesel kuruluş AIIB’dir. Açılımı, Asya Yapı ve Yatırım Bankası’dır. İlk kez 2015 yılında Xi Jinping tarafından Boao Asya Forumu’nda dile getirilen banka 57 devletin üye olmasıyla açılmıştır. Yüzde 26.06’ lık oy gücüyle, Çin’in en geniş hissedar olduğu kuruluştur (Poh ve Li, 2017: 88). Bu bölgede hakim güç olmak isteyen Çin için dış politikada önemli bir adımdır. Xi Jinping döneminde diğer argümanlardan biri “Ortak Kader Birliği” (Community of Common Destiny) ve yeni büyük güç ilişkileri türü (New Type of Great Power Relationship) olarak adlandırılır. Dış politikadaki bu iki yeni başlangıç, Çin’in ekonomik kalkınması ve stratejik yükselişine elverişli bir ortam oluşmasına yardımcı olma amacını taşımaktadır.

Yeni büyük güç ilişkileri türü stratejisi ABD-Çin ilişkilerini tanımlamak için kullanılmıştır. Çin’in barışçıl yükselişinin gerçekleşebilmesi için ABD ile istikrarlı ve iş birliği içinde ilişkiler kurması gerektiğinin farkında olduğundan ABD ile ilişkilere ayrı bir önem göstermiştir. Devlet konseyi üyesi Yang Jiechi’nin yaptığı açıklamaya göre, yeni büyük güç ilişkileri türünün özünde “çatışmasız ve yüzleşmesiz (non-conflict and non-confrontation)”,” birbirlerinin farklı siyasi sistemlerine ve öz çıkarlarına karşılıklı saygı, kaza-kazan iş birliği” gibi 3 adet temel özellik bulunduğunu belirtmiştir. Bu 3 temel özellik “Büyük Devlet İlişkisi diplomasisi (Major Power Diplomacy) olarak da tanımlanmaktadır. Ortak Kader

Topluluğu (Community of Common Destiny) stratejisi diğer ülkelerle olan ilişkileri tanımlamak için kullanılmıştır. Xi Jinping yönetimi özellikle Güneydoğu Asya ülkeleriyle olan ilişkileri tanımlamak için kullanılmıştır. Xi Jinping yönetimi Güneydoğu Asya ülkelerine ayrı bir önem vermiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Çin'in ekonomi büyümesini sağlamanın tek yolu istikrarlı bir dış çevre oluşturmaktır. Çin yönetimi de bu istikrarı sağlamak için ASEAN gibi bölgesel kuruluşlara önem vermiştir. Ayrıca Dış işleri bakanı yardımcısı Liu Zenmin 'ine göre Ortak Kader Birliği Topluluğu Asyalı ülkelerin karşılaştığı problemlere Çin çözümüyle ele almak için ve dünyada kalkınmayı ve istikrarı gerçekleştirmek için oluşturulan stratejiyi temsil ettiğini belirtmiştir (Zhang, 2015: 7-15).

Günümüz de ABD- Çin arasında var olan ekonomi üzerine anlaşmazlıkları iki ülke arasındaki ilişkilerin yanında dünya ekonomisini de etkilemektedir. ABD'nin Temmuz 2018 yılında Çin teknoloji ürünleri uyguladığı vergiyle anlaşmazlık "Ticaret Savaşları"na dönmüştür (www.sputniknews.com, Erişim Tarihi: 27.03.2019).

Sonuç olarak, Xi Jinping yönetimi dış politikası Deng Xioping'in oluşturduğu gücünü saklayarak düşük profilde ilerleme stratejisini (*Keeping Low Profile to Striving for Achievement*) terkederek daha işbirlikçi, daha atılımcı bir dış politika stratejisi benimsemiştir. Dış politika stratejilerini tanımlayan sloganlar da Çin'in büyük güç olma hedeflerine yön veren ve milliyetçilik formunun giderek güçlenmesine ve dış politikada bir araç haline gelmesini sağlayan etmenler olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN MİLLİYETÇİLİĞİ

1.ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE MİLLİYETÇİLİK VE GELİŞİMİ

Çin Halk Cumhuriyeti, Batılı devletlere göre çok farklı politik ve kültürel anlayışa sahiptir. Bu farklılığa bağlı olarak milliyetçilik kavramı da Çin'e özgü bir biçimde gelişmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Milliyetçilik, 19. Yüzyılın sonlarında “*Aşağılanma Yüzyılı (1840-1949)*” olarak adlandırılan dönemde ortaya çıkmıştır. 1840-1842 yılları arasında meydana gelen Afyon Savaşları, 1894-1895 yılları arasında meydana gelen Sino-Japon Savaşı ve 1898-1900 yılları arasında meydana gelen Boxer Ayaklanması, Çin'de milliyetçilik akımının temelini oluşturan olaylardır. Bu üç olayın ortak noktası Çin'in batı emperyalizmi ile savaşmasıdır. Batı emperyalizmine karşılık ortaya çıkan Çin'in anti-emperyalist tutumları ile Anti-Mançuryanizm hareketi, Çin milliyetçiliğinin oluşumundaki en önemli etken olarak ortaya çıkmaktadır. Özetle, Çin'de milliyetçilik kavramı, Emperyalizme karşı olarak batılı güçlere ve kendi içinde imparatorluğa karşı bir hareketle doğmuştur.

Çin, uzun ve köklü bir geçmişe sahip olmasının yanında çok kültürlü bir yapıya sahiptir. İmparatorluk Çin'i dönemi baz alındığında, Shang Hanedanı'ndan (M.Ö. 1600-1046), Qing Hanedanı (1644-1912) dönemine kadar yönetimde olan bütün hanedanlıkların batıdaki anlamıyla bir ulus-devlet düzeninde olmadıkları aksine, birbirlerine kültürel bağlamda bağlandıkları görülmüştür. Yani, Çin'in kendisini çevreleyen halklarla arasındaki sınırlar siyasi ve bölgesel olmaktan ziyade, kültürel farklılıklarla belirlenmiş olup, var olan barbar kavimler Çin kültürünü ve Çin hükümetinin hükümdarlığını tanıdığı müddetçe “Çinlileştirilip” “Gökyüzünün Altındaki Her Şey” sisteminde barışçıl ve uyumlu bir şekilde çok uluslu bir oluşumla varlığını sürdürmüştür (Kissinger, 2015: 31-42). Günümüzde de resmi olarak belirlenmiş 56 Etnik grubu tanımlamak için kullanılan “*Zhonghua Minzu*” teriminin

yalnızca Batı emperyalizmine direniş olarak ortaya çıkmadığı, aksine beş bin yıl önce Çin'i kültürel ve ırksal olarak tanımlamak için kullanıldığı ünlü etnografçı Fei Xiatong tarafından dile getirilmiştir (Leibold, 2007: 1).

Ulus-Devlet kavramının Fransız Devrimi döneminde ortaya çıktığı ve milliyetçilik kavramı ile yakından ilişkili olduğu bilinmektedir. Her ne kadar Çin milliyetçiliği kendine özgü bir çizgide oluşmuşsa da kimlik bilincini ve sınırlarını belirleme de milliyetçilik kavramından etkili bir şekilde yararlanmıştır. Erözdenin “Ortak bir dilin ve Ortak bir sembolik tarihin paylaşılmasına dayanan “tasarlanmış/hayali bir topluluk” olarak ulus-devletin arkasında yatan dinamik milliyetçiliktir ve Ulus-devlete ideolojik meşruluk sağlayan milliyetçilik olgusudur” düşüncesi bunu kanıtlar niteliktedir (Erdoğan, 2015: 376). Sonuç olarak, Çin’de milliyetçilik tarihi Avrupa ve Amerika’nın aksine, çağdaşlık ve emperyalizm ile birlikte iç içe geçmiş bir şekilde ortaya çıkmıştır (Leibold, 2007: 4).

Bu tanımlardan hareketle İmparatorluk Çin’i dönemine bakıldığında Çin, ulus-devlet kavramına (1949 yılına kadar) aşina değildir. Çin ulusal kimliği Konfüçyüsçülük ilkesi ve kültürlülük ilkesiden (*culturalism*) oluşmaktadır. Sınırlar, kültürel ilkeler tarafından belirlenmektedir (Zhao, 2004: 41). Konfüçyüsçülük kavramının kökeni Çin kaynaklı olmakla birlikte, Zhou Hanedanı dönemi’nde (M.Ö. 1045-M.Ö. 256) ortaya çıkan ve zamanla diğer uzakdoğu ülkelerine yayılan düşünce sistemine verilen isimdir. Beş ana klasik eserden meydana gelmektedir. Bunlar: Belgeler Kitabı, Şiirler Kitabı, Değişimler Kitabı, Ayinler, Yaz ve Güz Yıllıkları’dır. Bu klasik metinler bilhassa modern öncesi Çin’in kültürel geleneği için temel teşkil ederler. Konfüçyüsçülük düşüncesinin ana mesaj ahlaki yollarla liderliktir. İyi bir toplumun anahtarı kişinin ahlaki ilkelere, kendisini adamasıdır. Soylu bir adamın kendini adayacağı erdemli işler; ayinlere düzgünce uymak (*li*), insancılık veya insanlık (*ren*) ve ataya saygıdır (*xiaojing*) (Holcombe, 2016: 54-57). Konfüçyüsçü düşünce sistemi hiyerarşik bir yapıya sahip olup, bireylerin ahlaklı davranışları yoluyla toplumun düzeni ve daha büyük bir uyumu yakalamasını hedeflenmektedir. Bu hiyerarşik yapının en üstünde İmparator bulunmaktadır. İmparator, sosyal düzenin hem ruhani, hem de dünyevi gereklerini birleştiren mutlak bir güçtür. Büyük uyumun merkezi olarak kabul gören İmparator erdemlilikten ve ahlaktan sapacak olursa “

Gökyüzünün Altındaki Her Şey” kaosa sürüklenip meydana gelen doğal afetlerle de imparatorluğa Gökyüzü tarafından verilen yetkisinin kaybedildiğine inanılırdı. hanedanlık değişimi, yönetimle ilgili bütün buyruklar gökten gelmektedir. Açlık, kıtlık, seller vb. gibi yaşanan doğa olayları, imparatorun iyi veya kötü yönetimiyle ilişkilendirilmiştir. Çıkan iç savaş ve karışıklıkların neticesinde yeni bir hanedan evrenin “Büyük Uyum”unu yeniden kurardı (Kissinger, 2015: 38-39).

Konfüçyüsçü ilke gibi Çin’e özgü olan Kültürlülük ilkesi ise, Zhou hanedanı döneminde (MÖ. 1045- MÖ.256) ortaya çıkan “*tianxia*” ve evrensellik (*Universalism*) kavramlarından oluşup, konfüçyaniz kökenlidir. Tianxia kavramı, imparatorluk Çin’in yönetiminde önemli bir yere sahiptir. Çünkü, inanışa göre, Evrensellik (*universalism*) ilkesi, insanlığın ortak bir kimliği benimsemesini ifade ederken *tianxia* ilkesi, Çin kültürüne bağlılığı olarak tanımlanmaktadır (Zhao, 2004: 41). Antik Çin’de, göçebe olanlar ve başka kültüre ait olanlar barbar olarak isimlendirilmekteydi. Çin kültürüne ait olmayan bu barbarlar yönetimde söz sahibi olmuşlardır. (Yuan Hanedanı döneminde Moğollar, Qing hanedanı döneminde de Mançuların egemenliği hakimdi.) Barbarlar Konfüçyüs kültürüne adapte oldukları için ve dolayısıyla Çin kültürüne uyum sağladıkları için, yönetimde söz sahibi olmuşlardır. Çünkü Çin kültürü, Antik Çin dönemi için milli kimlikten daha önemli bir öge olmuştur. Özetle, kültürlülük ilkesi Çin kimliğinin oluşmasında önemli bir role sahiptir.

Çin milliyetçiliğinin “Aşağılanma Yüzyılı”ndan daha önceki dönemlerde olduğuna dair fikirler ortaya atılmıştır. Bu tür fikirlerin temel dayanağı Zhou döneminde ortaya çıkan “*huixia*” (Çinli) terimidir. *Huixia* terimi, Antik Çin dönemlerinde çok sayıda farklı topluluğun birleşerek veya kaynaşarak bir birliktelik oluşturdukları yapıya verilen isimdir. Yani, Çinli kavramı çok farklı etnik ve kültürel yapıya sahip insan topluluklarından meydana gelmiştir. Han Hanedanlığı döneminde (MÖ 206- MS.220) *Huixia* kimliği yerine Han kimliği kullanmıştır. Çünkü, Han Hanedanlığı’nın homojen bir toplum yaratma politikası doğrultusunda, farklı kültürlere ve etnik kökene mensub grupları hanlılaştırmışlardır. Sonuç olarak *Huixia* kimliği 1840’lı yıllarda meydana gelen Afyon Savaşlarıyla başlayan dönem ile etkisini yitirmiştir.

20.Yüzyılda ise Çin kimliğini tanımlamak için Çinli entellektüelleri arasında birtakım terimler kullanılmaya başlanmıştır. Bunlar; “*Zhongguo minzu*”, “*Zhongguoren*” ve “*Hanren*” dir. “*Zhonghua minzu*”, Çin Ulusu anlamına gelmektedir. 1895 yılında Han Çinlilerini tanımlamak için kullanılan bu terimler aynı zamanda Batı istilasına karşı Çinlileri uyarma işlevi görüyordu (Zhao, 2004: 46). “*Zhongguoren*” terimi Çin milletine ait olan anlamına gelmektedir. Bu terim, modern bağlamda Çin ulusal kimliğini tanımlamak için kullanılmaktadır. Ulusal-kimliğin tanımı yapılacak olursa Fransız devrimi sürecinde burjuvazinin, devleti kendi meşruiyetine dayandığı ‘halk’ kavramını tanımlamaya kalktığında, belirli bir toprakta daha sonra sınırları kendinden evvel belirlenmiş ve tarihsel süreçte birleşmiş topraklar üzerinde yaşayan halka yani ‘ulus’ kavramına varılmıştır (Şimşek ve Ilgaz, 2010: 193). “*Hanren*” terimi de Han Çinlilerini temsil etmek için kullanılan bir terimdir. Han, Antik Çin’de 400 yıl boyunca hüküm sürmüş hanedanlıktan biridir. Qing hanedanı döneminde ilk birleşik Çin’in meydana gelmesine rağmen, Çinliler kendilerini Han milleti olarak tanıtmışlardır. Qing hanedanının Çin tarihine önemli etkileri olmasına rağmen, iktidarlarının kısa ömürlü olmasından ötürü, han milletini, efsanevi sarı imparatorun soyundan gelen millet olarak tanımlayan bazı Çin entellektüelleri mevcuttur (Zhao, 2004: 46). *Zhongguo minzu* terimi, Liang Qichao tarafından oluşturulan Çinli ve Çinli olmayan kesimi de tek bir birlik altında toplanmasını sağlayan terim olmuştur.

Modern dönem Çin kimliğinin belirlenmesi ise, imparatorluk döneminin yaptığı üç önemli katkıyla mümkün olmuştur. İlki, yeni Çin ulus-devletinde hayal edilen etno-merkezci siyasal ve kültür birliğinin temellerinin oluşturulmasıdır. Bu da han ırkı etrafından inşa edilen ve hayal edilen bir ulus oluşturması anlamına gelmektedir. İkincisi, Qing hanedanlığı döneminde modern Çin ulus-devletinin uluslararası sınırlarının belirlenmiş olmasıdır. Üçüncüsü ise, Qing hanedanlığı döneminde imparatorluğun en geniş sınırlara ulaşmasıdır. Böylece Han, Mançu, Tibet, Moğol, Çinli Müslüman etnik nüfusu da kapsayacak şekilde multi-etnik bir devlet oluşturulmuştur (Leibold, 2007 : 10-11, 18-19). Sonuç olarak imparatorluk, etnik çoğunluk Han Çinlileri olmak üzere Han Çinlileri dışında kalan sayısız etnik grubu da içine alan çok uluslu bir yapıya dönüşmüştür (Kissinger, 2015: 41).

Çin, varoluşundan beri barbar olarak nitelendirildiği kavimleri “Göğün Altındaki Herşey (*tianxia*)” sistemi ve Çin kültürünü benimseterek “Çinlileştirme” politikasını uygulamıştır. İmparatorluğun barbar kavimlere uyguladığı politika “gevşek bir dizginle yönetmek (*jimi*)” adını almıştır. Barbar kavimlere karşı yürütülen diğer bir politikada “kan bağıyla barışı sağlamak”(*heqin*) politikası olmuştur. Sonuç olarak bu iki politika da, hanedanlık Çin dönemi için önemli olup, Çin kimliğinin tanımlanmasına yardımcı olmuştur (Leibold, 2007: 23).

Çinlilerin kendi kimliklerini oluşturmaya başlaması ve dolayısıyla milliyetçiliğin ortaya çıkışı, Batılı güçlerin Çin’i yarı-sömürge haline getirmesiyle eş zamanlı olarak ortaya çıkmıştır. Çinli elitler, Kültürlülük ilkesinin Çin’i tanımlamadığını ileri sürüp, batılı düşünce sistemine ait olan milliyetçilik ilkesinin benimsenmesi gerektiği görüşünü ortaya atmışlardır. Böylelikle modern anlamda milliyetçilik ilkesinin Çin’e adaptasyonu 19. Yüzyılda başlamıştır. Bu zaman diliminde meydana gelen olaylara Çinli entelektüel çözüm bulmaya çalışmış, dönemin entellektüellerinden olan Li Hongzhang ve Zeng Guofan taviz yoluyla barış diplomasisini (*peace through compromise*) önermiştir. Bu diplomasi, Çin’in mevcut durumuna göre Batılılara göre çok güçsüz durumda olmasından dolayı savaşmak yerine, milli güvenliğini korumaya yönelik bir pratik kazanmıştır. Bu diplomasi de Çinlilerde ulusal egemenlik kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. O dönemde batılıların Çin’i ilhak çabaları ve sonrasında Batı emperyalizminin ortaya çıkışı, Çin milletin bölgesel egemenliğe önem vermesine neden olmuştur. Böylelikle 19. Yüzyıl Çin milliyetçiliği, bölgesel egemenliği koruma etrafında şekillenmiştir (Zhao, 2004: 49).

Sonuç olarak; Çin, dış güçlerin etkisiyle, yüzyıllık düşünce ekollerini reddedip, Batı tarzı ulusalcılık, ulus-devlet, ulus egemenliği gibi kavramları kendine uyarlama stratejisini benimsemiştir.

Çin milliyetçiliğinin doğuşu ve gelişiminin, tarihte yaşanan olaylarla yakinen ilişkisi bulunmaktadır. 19. Yüzyıl Çin’inde meydana gelen iç ve dış dinamikler, milliyetçiliğin doğuşuna ve gelişmesine sebep olup, birçok doktrinin meydana gelmesine katkı sağlamıştır. *Pragmatic Tiyongism* (Pragmatik Tiyongizm Anlayışı) *Anti-foreign Nativism* (Yabancı karşıtlığı) ve *Liberal/Socialist*

Antitraditionalism (Liberal/Sosyalist Anti gelenekselcilik Anlayışı), Aşağılanma yüzyılı boyunca Çinli entellektüeller tarafından Batı düşünce sistemine göre uyarlanmış doktrinlerdir.

Çin’de modernleşme hareketleri 1861-1875 yılları arasında adını imparatorlardan alan Tongzhi Restorasyonu olarak bilinen dönemle başlamıştır. Bu dönemde imparatorluk, Çinlilerin Batılılara karşı yenilgisi üzerine ülke içinde birtakım reform çalışmaları yapmıştır. Bunların başında, modern anlamda Dışişleri Bakanlığı görevini gören *Zongli Yamen* adında bir kurum kurulması gelmektedir. Batı’daki gelişmelerin takip edilebilmesi için, birçok Çinli öğrenci yurtdışına gönderilmiştir. Batı kaynaklı birçok eser Çinceye tercüme edilmiştir. Eğitim ve yabancı dil alanında reform yapılmasıyla birlikte, Çinli entellektüeller arasında yaygın görüş birliği savunma üzerine düzenleme yapılması yönündeydi. Zeng Guofan, Li Hongzhang, Zhang Zhidong gibi Çinli entellektüeller Tongzhi restorasyonunun devamında “Kendini güçlendirme hareketi”ni (*Self-strengthening Movement*) başlatmışlardır. Bu hareket temelde, savunma araçlarında Batı’nın teknolojisinin ve biliminin imparatorluk tarafından benimsenmesidir. Pragmatic Tiyongizm ise, kendini güçlendirme hareketiyle eş zamanlı olarak ortaya çıkan bir doktrindir. Bu doktrin, Çin’in Batı Emperyalizmi’ne maruz kalmasının tek sebebinin teknoloji ve savunma alanındaki yetersizliği ve geri kalmışlığı olduğunu savunmaktadır. “Barbarları yenmek için, onlardan ileri teknolojiyi öğren (*learn advanced technology from the barbarians to defeat the barbarians*)” sloganıyla desteklenen pragmatic tiyongizm, Konfüçyüs değerlerini koruyarak batıdaki gelişmeleri kendine adapte etme amacı taşımaktadır (Zhao, 2004: 52). Buna göre 1865 yılında Çin’in Shanghai kentinde ilk tophane kurulmuş modern gemilerin, silahların ve topların yapıldığı ilk büyük yapı inşa edilmiştir. Çinli öğrenciler, savunma ve uluslararası ilişkiler konularındaki son gelişmeler üzerine ABD’ye gönderilmiştir. Denizcilik Akademileri kurulmuştur (Dillion, 2016: 123).

Sonuç olarak; Tiyongizm akımı, pragmatist ulusalcı bir program olmasının yanında asıl amacı, Çin’in batılı emperyalistlerin neden olduğu aşağılanmaya karşı direnç göstermesini sağlamaktır.

Çinliler için ikinci önemli küçük düşürücü olay 1894-1895 yılında meydana gelen Sino-Japonya savaşıdır. Japonya da Çin gibi 1868-1912 yıllarında “Meiji Restorasyonu” adı altında birtakım iyileştirmeler ve düzenlemeler yapmıştır. Bunlar, anayasal düzenlemeler, sanayileşme ve askeri düzenleme üzerine olup, batılı tarzda modernleşmenin benimsenmesine yöneliktir. Bu modernleşme hareketi Japonyayı daha güçlü bir ülke haline getirmiştir. 1894-1895 yılındaki savaş, Japonya’nın Çin’i yenmesiyle ve 1895 yılında Shimonoseki Antlaşması imzalanmasıyla son bulmuştur. Antlaşmanın göze çarpan maddeleri arasında yer alan Çin’in Kore üzerindeki haklarına son vermek, Japonya’ya verilen tazminat ve savaş koşulları sırasında Çin’in zayıflığından faydalanan batılı devletlerin Çin’i işgaliyle, tarihte “Aşağılanma Dönemi’nde” önemli bir yer tutmuştur.

Dış dinamiklerin etkisiyle Çin’in Pragmatik ulusalcı tiyongism düşüncesi son bulmuş, yerine “*Nativist Milliyetçilik*” ve “*Anti-Yabancılık*” düşüncesi egemen olmuştur. Anti-Yabancılık düşüncesi 1898-1901 yılında meydana gelen “Boxer Ayaklanması”nın temelini oluşturmaktadır. Ayaklanma dini nitelikte olup, ayaklanan grubun amaçlarının kutsal boks yapıp fiziksel olarak zinde kalmak ve bunu ruhsal aydınlanma olarak gördükleri bir aktivite olduğu, hiçbir silahın onlara zarar veremeyeceğine dair büyümlü sözlerle olan inançlarla kısa sürede birçok savunucusu olmuştur. “Qing’i destekle, yabancıların kökünü kazı (*Support the Qing and exterminate the foreigners*)” sloganıyla birçok destekçi bulan Boksör isyanı, yalnızca elçiliklere saldırmakla kalmayıp aynı zamanda yabancılara ait olan kitapları, demiryollarını tahrip eden ve hatta insanları bile öldüren büyük bir isyan haline gelmiştir.

Görüleceği gibi, yabancı karşıtlığının yüksek seviyede olduğu bir isyan halini almıştır. İsyen 1901 yılında Boksör Protokolü’yle bastırılmıştır. Boksör Protokolü, tek taraflı yapısı ve Çinli yöneticiler için ağır cezalar öngörmesi açısından Mançu Devleti için bir daha hiçbir şekilde onarılamayacak bir aşağılama olmuştur (Dillion, 2016: 140-149). Böylelikle, yabancı karşıtlığı doktrini de Çin için felaketle sonuçlanmıştır (Zhao, 2004: 56).

Pragmatik Ulusçu Tiyongsim ve Yabancı Karşıtlığına dayanan düşünceler iki örnekte de görüldüğü gibi, Çin’in Batılılar karşısında daha da aşağılanmasına

neden olmuştur. Çinli entellektüeller bu durumun değişmesi için daha fazla ve radikal reformlar yapılması konusunda fikir birliğine varmışlardır. Bu süreç içerisinde de Çin gerçekten Batılı tarzda bir modernleşmeyi benimsemiştir. 1912 yılında kurulan Çin Cumhuriyeti, Anti-gelenekselcilik düşüncesinin egemen olduğu Yeni Kültür Hareketi ve 1916-1919 yılındaki meydana gelen 4 Mayıs Hareketi modernleşme üzerine atılan somut adımlardır. Bu döneme hakim olan düşünce yapısı, Liberal/Sosyalist Anti-Gelenekselcilik akımıdır. Anti-gelenekselcilik akımı, ulus-devlet kavramı ve egemenlik (*sovereignty*) bilinci kavramlarına dayanan, batı istilasının nüfuzunun giderek artmasıyla bu duruma karşı direnmek için yeni entellektüel kaynakların kullanıldığı bir akımdır. Bu akıma mensup kişilerin düşüncesi, Çin'in eski geleneklerini, Konfüçyüs öğretilerini reddedip, batı tarzında, kültür, kurum, teknoloji ve bilimi benimseme yönündedir. Zhao'ya göre, bu hareketi benimseyenler milliyetçi olmadıkları yönünde bir algı oluşturmuşlardır. Fakat, Çinli entellektüele göre, kendini oluşturan kültüre karşı koymak, Çinlilerin ulusal zenginliğini ve ulusal gücünü açığa çıkarmaktadır.

Anti-gelenekselcilik akımı kendini “Yeni Kültür Hareketiyle” hissettirmiştir. Bu hareketin savunucuları Chen Dixiu ve Hu Shi'dır. “Yeni Gençlik Dergisi”, akımın fikirlerini ifade etmesinde bir araç olmuştur. Dergi, Konfüçyüs öğretilerinden vazgeçerek yeni bir ulus kurulabileceği düşüncesini savunmaktadır.

Qian Xuanton dönemin bir diğer entellektüelidir. O da Chen Dixiu'ya katılıp Çin'i kurtarmanın tek yolunun Konfüçyüsçülükten vazgeçilmesi olduğunu savunmuştur. Hareketin diğer bir önemli ismi olan Hu Shi ise, milliyetçiliğin üç kademesi olduğunu vurgulamıştır. Shi'ya göre birinci kademe, Yabancı karşıtlığının oluşmasıdır. İkincisi, ulus-devleti inşa etmektir. Son adım ise, Çin dili ve edebiyatını modernleştirmektir. Bu düşünceleri savunan Hu Shi, Yeni Kültür Hareketi adı altındaki her bir yeniliği “Çin Rönesansı” olarak tanımlamaktadır.

Çin Rönesansı'nın başlamasıyla, Batılılar tarafından benimsenen Liberalizm ve Marksist-Leninist Sosyalizm düşünce sistemleri Çinin ideoloji arayışlarında iki önemli akım haline gelmiştir. Liberalizm, en tercih edilen akım olmuştur. Çünkü; Liberalizmin benimsenmesiyle oluşacak olan demokratik bir devlet düzeni sonucu Çinliler kendi kaderleri hakkında söz sahibi olabilecekleri

fikrini savunmuşlardır. Bu, o zamanki koşullarda Çin'in İmparator Tongzhi'dan beri geçirdiği batılılaşma ve modernleşmeyle birlikte, entellektüellerin savundukları bütün düşüncelerle uyum içerisinde olan bir görüş olmuştur. Chen Duxiu, özgürlük, eşitlik, sivil hakların Batı uygarlığının bir parçası olduğu görüşündeyken; hiyerarşi ve diktatörlüğü Konfüçyüs'ün özelliği ve Çin uygarlığının sıradışılığı olduğu görüşünü benimsemiştir (Zhao, 2004: 57-58).

4 Mayıs Hareketi, Modern Çin Tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olarak sayılmaktadır. Çinlilerin, Versaille Barış Antlaşması'nın koşullarını protesto etmek için toplanmasıyla başlayan hareket, Shandong eyaletinin Japonlara teslim edilmesi ve bunun imparatorluk tarafından imzalanmasıyla daha da şiddetli bir hal alarak ülke içinde isyana dönüşmüştür. Bu olay, Çinlilerin Batı Liberalizmi algısını paramparça etmiştir. Batı medeniyetinin bilim ve demokrasi çatısı altında Çin'e yol göstereceği inancı tamamen yok olmuştur. Bunun sonucunda, Batı Liberalizmi ve Çin gelenekleri tamamen reddedilmiştir. 1917 yılında Rusya'da meydana gelen Bolşevik hareketi, ideoloji arayışı içerisinde olan Çinli entellektüellere yeni bir model olup, Marksist-Leninist Sosyalizmin Çin'le tanışmasına olanak sağlamıştır. Daha önce liberalizmi savunan Chen Dixiu liberalizmin ülkeyi kurtaramayacağını düşünerek sosyalizm akımını savunmuş ve Çin Komünist Partisinin(ÇKP) kurucularından biri olmuştur (Zhao, 2004: 59). Kısaca 4 Mayıs Hareketi, Milliyetçi Halk Partisinin (KMT) yeniden örgütlenmesine ve Çin Komünist Partisi'nin doğuşuna yol açarak, modern Çin tarihine farklı bir yön vermiştir.

Çin'de modern ulus-devlet inşa etme sürecinde azınlık kavramı ortaya çıkmıştır. 19. Yüzyılın sonları ve 20. Yüzyılın başlarında meydana gelen birçok olay azınlık kavramını güçlendirmiştir. 19. Yüzyılın sonlarında Han çoğunluğu ve Mançu azınlığı olarak iki ayrı ırk oluşmuştur. Mançu ırkı, her ne kadar Han ırkıyla etkileşim içinde olsa da iki ırk arasında kültür farklılıkları belirginleşmiştir. 4 Mayıs 1919 Hareketiyle Mançu rejiminin pasifliği büyük protestolara yol açmıştır. Çinli Devrimci düşünürler için Qing Hanedanlığı dönemi ırksal çatışmaların yaşandığı dönem olmuştur. Problemin çözümünün Mançuların kendi bölgelerine (Mançurya) geri dönmesi olduğu fikri Han-Mançu azınlığı sorununu ortadan kaldıracak çözüm

haline gelmiştir. Devrimciler, üzerine düşündükleri modern Çin ulusunu inşa edebilmek için Han milliyetçiliğini propaganda olarak kullanmışlardır. “Mançuları ortadan kaldırmak için Devrim”, “Çin’i yeniden canlandırmak için Tartar kalıntılarından temizle” gibi sloganlar Han kitlelerini harekete geçirmek için kullanılan sloganlardandır. Özetlenecek olursa, 20. Yüzyıl Çin’inde “Etnik Milliyetçilik” akımı hakim düşünce sistemi olarak var olmuştur. Etnik milliyetçilik, 1912 yılında Çin Cumhuriyeti’nin kurulmasında en büyük etkisi olan milliyetçilik formu olmuştur. Çin Cumhuriyeti’nin kurucularından Sun Yat-Zen etnik milliyetçiliğin savunucularından biridir. Ona göre, Mançu ve Han ırklarının imparatorluk Çin’inde eşit satüde olması imkansızdır. Sınırları belli olan, üniter bir yapıya sahip ve çoğunlukla Hanların yaşadığı bir devlet hayal etmiştir (Zhao, 2004: 66). Nasyonalist fikirlerle bir ülke inşaa etme düşüncesi, birden çok etnik kimliğe sahip Çin için ülke içinde karışıklıklara sebep olmuştur.

1911 Devrimi, Çin Cumhuriyeti’nde Moğol, Tibet, Uygur ve Mançuların bağımsız devlet kurma isteklerini körüklemiştir. Tibetliler, Qing hanedanlığı’nın yıkılmasıyla ve İngilizlerin de yardımıyla 1913 yılında de facto bağımsız devlet haline gelmiştir. Moğollar da etnik milliyetçilik akımının etkisiyle Qing imparatorluğu’nun yıkılmasıyla 1912 yılında bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Etnik bilincin uyanması, dağılan imparatorluğun çöküşünü giderek hızlandırmıştır. Bunun üzerine Sun ve diğer devrimci düşünürler, Çin mülkünün Hanlılar için olduğu görüşünü terketmekle kalmamış, etnik kimliklerin de dahil edildiği yeni bir “national people” tanımlaması yapmışlardır. “5 Ulus Cumhuriyeti” (*Republic of 5 Nations*) adlı doktrininde Mançu, Han, Hui, Tibet ve Han etniklerinin birbirlerini sevmesi ve kardeş gibi birlikte çalışmaları gerektiğini, bunun ulusal kimlik olarak adlandırıldığını ve Çin Cumhuriyeti içinde eşit konumda olduklarını, Çin’in bütün etnik yapısının bir çatı altında toplanıldığında, Çin’in büyük güç olarak yükseleceğini vurgulanmıştır. Bu doktrinle; Sun, cumhuriyetin bölgesel sınırlarının Qing imparatorluğu’ndan miras kaldığını belirtmiş ve Çin’in multi-etnik devlet olarak yayılmacı düşüncesini yeniden canlandırmıştır (Zhao, 2004: 68-69).

Sonuç olarak; Sun, İmparatorluğu ve dolayısıyla Mançuların yönetimine son vermek için Etnik-Milliyetçilik ve Anti-Mançuryanizm düşüncesini

benimsemiştir. Fakat, yeni bir millet oluşturma süresi içerisinde, birden çok etnik kültüre sahip ırkların bağımsızlığını ilan etmesiyle doktrinlerinde düzeltmelere giderek, etnik eşitlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Etnik halkı, Han Çinlisine dönüştürme projesi ve Çin'in tek bir millet olarak inşası, asimilasyon sürecinin başlamasına ve Çinlileştirme politikasının teşvik edilmesine neden olmuştur. Çinli nasyonalist liderler, etnik azınlığın asimilasyonla topluma dahil edilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu şekilde Çin'de var olan bölücü hareketlerin engellenebileceği düşüncesi savunulmuştur. O dönemdeki Çin nüfusu içindeki etnik farklılıklar, “Büyük- Han milliyetçiliği” (*Great-Han Nationalism*) projesiyle zapt edilmiştir (Zhao, 2004: 70).

Batı tarzı milliyetçiliğin Çin'e uyarlanıp, milliyetçilik, milli egemenlik, demokrasi gibi kavramlar Sun Yat-Sen önderliğinde 1912 yılında Çin Nasyonal Parti'nin (KMT) kurulmasıyla eş zamanlı olacak şekilde ortaya çıkmıştır. Sun Yat-Sen'in Çin'i merkezi devlet şeklinde yönetme isteği, öz yönetim (self-government) modelinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öz yönetim modeli, memleket konfederasyonlarını güçlü bir merkezi devlete bağlayan sistem olmakla birlikte, bölgeleri kendi aralarında önemli güç merkezi olma fikrini engelleyen bir sistemdir. Sun Yat-Sen merkezi yönetim düşüncesini gerçekleştirmek için 1922 yılında “Kuzey Seferi” adlı askeri bir kampanya başlattı. Bu Kampanya, komünist tarafını ve nasyonalist tarafını tek çatı altında birleştirerek, çeşitli bölgeleri yönetmekte olan mahalli ağaları yenmek için oluşturduğu askeri birleştirme planıdır (Zhao, 2004: 75). Otoriter parti devleti sistemi de bu dönemde ortaya çıkmıştır. Sun önderliğinde parti tarafından kurulan devlet, 1927 yılında Nanjing'de merkezi bir ulusal hükümet kurulmasıyla amaçlarına devam etmiştir. Böylelikle, 20. Yüzyılın başlarında devletin milliyetçilik stratejisi, devlet ve ulus kavramlarının iç içe nüfuz etmesi ve devleti güçlendirme (*state-strengthening*) duygusu hakim olan düşünce haline gelmiştir. Devlet-merkezli milliyetçilik düşüncesinde, devletin ulusu temsil ettiğini ve herhangi bir devlet egemenliğinin ve devlet otoritesi mücadelesinin, halkın kurtuluşuyla eşit düzeyde olduğu inancı hakimdir (Zhao, 2004: 76).

Çin Nasyonalist Partisi'nin kurulmasıyla milliyetçilik, ulus-devlet, ulusal egemenlik gibi kavramlar Çin'e ihraç edilmiştir. Bunların Çin halkını etkilemesinde

yabancı güçlerin emperyalist düşünceleri ve Mançu-karşıtlığı gibi etkenler ön plandadır. 1911’de Çin Nasyonalist devrimcilerinin Qing hanedanlığını son vererek 1912 yılında Çin Cumhuriyeti’ni ilan etmesiyle Çin farklı bir döneme girmiştir. Sun- Yat Sen önderliğinde devlet merkezli, üniter ve uyumlu bir Çin milleti inşa etme fikri için birçok doktrinler hayata geçirilmiştir. Fakat, uyumlu bir Çin milleti oluşturma fikri konusu iki nedenden ötürü mümkün olamamıştır : Bölgesel farklılık ve sınıf farklılığı. Bölgesel farklılık savaş ağalarının merkezi devlete bağlılıklarını göstermemesinden kaynaklanan bir sorundur. Bağlılıklarını ilan etseler bile, merkezi devletle tam olarak işbirliği içerisinde olmamaları, devlete olan bağlılığını sorgulatmaktadır. Sun Yat- Sen önderliğindeki devrim, daha çok Çin’in varlıklı, elit kesimi ile şehirli orta sınıfına hitap etmektedir. Halbuki; Çin’in neredeyse tamamı tarım topluluğundan oluşmaktadır. Nasyonalist kesimin savunduğu ilkeler, tarım topluluğunun çıkarlarına hitap etmemektedir. 1930’lu yılların sonlarında meydana gelen Japon işgali de, Çin Nasyonel Partisi’nin itibarının düşmesine neden olmakla birlikte Çin Komünist Partisi’nin yükselişe geçmesini sağlamıştır.

Charles Holcombe, Komünizmin yükselişe geçmesinin nedenlerini şu şekilde açıklamaktadır:

“Genç Çinlileri Batılılaşma konusunda heyecanlandıran kalkınmanın Avrupa’ya özel değil dünya genelinde gerçekleşebilecek bir şey olduğu inancıydı. Bu uluslararasılığın üzerine en çok vurgu yapan Marksist teoriydi. Teoriye göre, bütün dünya feodalizmden kapitalizme, kapitalizmden de komünizme geçecekti. Komünizm modern, Batılı ve görünürde bilimseldi. Marksist-Leninist teorinin emperyalizm eleştirisi, emperyalizmin kurbanı olduklarını düşünen Çinlilere uyuyordu” (Holcombe,2016: 278).

Çin Komünist Partisi, Marksizm-Leninizm akımını kabul etmekle birlikte, emperyalizm karşıtlığı ve ulusal kurtuluş fikirleri de ulusal hareketin ana temasını oluşturmuştur. Mao’nun Komünizm fikirleri Sovyetlerden farklıdır. Mao’ya göre Çin’in yozlaşmış siyasi sistemi, Çin’in varlığını tehdit etmektedir. Ayrıca Mao, eski Sovyetler Birliği Kızıl Ordusunun birebir taklit edilmesinin Çin’e hiçbir faydası olmayacağını düşünmüştür. Bu yüzden, Çin Devrimi için gerekli olan ilk adım düşmanların ve dostların belirlenmesi gerektiği fikri benimsenmiştir. Emperyalizm tarafında olan bütün gruplar düşman sayılmasına karşın, semiproletaryat ve petty

burjuvazi sınıfı dost olarak görülmektedir. Marksizm devrimi proletaryat sınıf merkezli bir devrimdir.

Fakat, Çin’de proletaryat sınıfı çok geniş değildir. Onun yerine, “Yarı-proletaryat sınıfı” kavramını oluşturmuştur. Bu sınıf, fakir köylü çoğunluğunu oluşturmaktadır. Mao’nun başarısı, köylüleri, devrimin baş aktörü ilan ederek, kitlesel bir hareket yaratmasından ileri gelmektedir. 1931 yılında, Çin Sovyet Cumhuriyeti’ni kuran Mao, köylülerin desteğini kazanmak için “Toprak Reformu” denilen, bütün toprakların eşit dağılımı fikrini içeren, sınır bölgelerdeki fakir köylülerin desteğini kazandığı harekettir (Zhao, 2004: 97-98). Mao’yu Çin komünizmi açısından önemli kılan olay, 1935 yılında düzenlenen Zunyi Konferansıdır. Bu konferansta Mao, ÇKP içindeki hem başkanlık konumunu belirlemiş, hem de Çin Komünizminin kendine özgü basamakları olduğunu vurgulamıştır. Yani, Marksizm-Leninizm akımındaki evrensellik yerine, Çin’e özgü Komünizm stratejileri ortaya çıkmıştır. Çin doktrinleri, Çin kültürü ve Çin tarihine bağlı olarak; Çin’e özgü adımlarla ortaya çıkmıştır. Tabi ki, bu düşüncelerin köylü sınıfının desteklemesinin yanında 1931 yılında Çin’in Mançurya Bölgesi’nin Japonlar tarafından işgali de ÇKP’nin geleceğini belirlemiştir. KMT rejiminin Japonya’nın işgali için direniş göstermesi yerine, ilk olarak ÇKP’yi tehdit unsuru olarak algılaması, gençler ve öğrenciler arasında büyük tepkilere neden olmuştur. Ayrıca bu durum, Çinlilerin KMT rejimini “yabancı emperyalistlerin ajanı” olarak algılamalarına yol açmıştır. Bu durumda, ÇKP’nin nüfuz alanının genişlemesini sağlamıştır. ÇKP, Japon işgalini, KMT rejimini yenmek için büyük bir şans olarak görüp, KMT rejimine karşı halkı örgütlemiştir (Zhao, 2004: 99). ÇKP’nin başına geçen Mao kitle hareketi yaratarak, köylüleri örgütleyerek, komünizm ve milliyetçiliği savunarak 1949 yılında Çin Tarzı Komünizmi benimseyerek Çin Halk Cumhuriyeti’ni kurmuştur.

Sonuç olarak, Çin milliyetçiliği modern Çin tarihinin geçirdiği dönüşümler yanında, iç ve dış dinamiklerle etkileşim içinde olarak yıllara bağlı değişiklik göstermiştir. 19. Yüzyılın başlarında, Anti-Mançuryalizm benimsenirken, 1949-1979 Mao Dönemi’nde Devlet Milliyetçiliği (State Nationalism), 1979-1989 döneminde Liberal Milliyetçilik , 1989-2001 döneminde ise Patriotik Milliyetçilik

kabul görmüştür. Yang Lijun ve Lim Chee Kia tarafından yazılan makalede, günümüz Çin’inde 3 milliyetçilik dalgası yaşandığını vurgulamıştır. İlk dalga 1970-1989 arasındaki dönemde meydana gelen liberal milliyetçilik, ikinci dalga Jiang Zemin (1989-2002) döneminde meydana gelen Patriotik Milliyeçilik, üçüncü dalga ise Hu Jintiao döneminde meydana geleb sosyal milliyetçilik algısıdır (Yang Lijun, 2010: 2). 2013 yılında yönetime gelen ve halen başkanlık görevini yürüten Xi Jinping (2013-) “Çin rüyası” sloganıyla Çin ulusunun yeniden canlandırılması amacını taşıyan daha otoriter form bir milliyetçiliğe yönelmiştir. Modern Çin tarihine ait milliyetçilik teorileri, kapsamaları ve çeşitleri tezin üçüncü bölümünde daha ayrıntılı inceleneceği için burada kısaca isimlerinden bahsedilmiştir. Bu bölümde yalnızca Aşağılanma Yüzyılı’nın başlangıcı (1840-1949) olaylar incelenmiştir.

2. ÇİN HALK CUMHURİYETİ’NDE MİLLİYETÇİLİĞİN YENİDEN TANIMLANMASI

Çin Halk Cumhuriyeti’nde Milliyetçilik 1989 yılında Tiananmen Meydanı Olaylarıyla başlayan, 1990’lı yılların başında uluslararası düzenin temelden değişmesine neden olan ve Çin’inde bu değişimden etkilenmesiyle batılılar tarafından “Yükseliş (Rising)” ve “Yeni Milliyetçilik (New Nationalism)” isimlendirilen kavramdır. Çin Milliyetçiliği hem iç hem dış politikada meydana gelen değişimlerden ötürü farklı formlarda ortaya çıkmaktadır. Liderlerin benimsediği ideolojilerin de milliyetçiliğin form değiştirmesindeki etkisi yadsınamaz biçimdedir. Fakat Tezin konusu ve kapsamı gereği iç politika detaylı incelenmemiş, daha çok dış politikada meydana gelen değişimler ve bunun yeni milliyetçilik akımına olan etkilerinin açıklanmasına çalışılmıştır.

1978 yılından itibaren Çin Halk Cumhuriyeti Deng Xiaoping önderliğinde sosyalist ekonomiden Pazar ekonomisine geçiş yapmak için köklü reformlar düzenleyerek ülkenin ekonomisini dünya pazarlarına açmıştır. Ekonominin Dünya Pazarlarına açılması, Çin halkının Batıya sempati duymasını sağlamış, devletin yaptığı düzenlemelerle de batı yanlısı politikalar benimsenmiştir. Bu politikalar Batı tarafından Çin’in demokratik yönetimi benimseyeceği düşüncesinin doğmasına neden olurken, halkın da devletten düşünce özgürlüğü başta olmak üzere

birçok alanda daha fazla özgürlük talebinde bulunmasına neden olmuştur. Halkın taleplerinin karşılanmaması üzerine birçok üniversiteli genç 1989 yılında Pekin’de Tiananmen Meydanında toplanmış ve protesto gösterilerine karşılık ÇKP’nin askeri müdahalesiyle daha fazla özgürlük istekleri son bulmuştur. Bu olay, ÇKP’ye olan güvenin azalmasına neden olmuştur. ÇKP’ye olan güvenin azalması Marksizm-Leninizm’e olan güvenin de azaldığının bir işareti olarak görülmektedir.

1945 yılında ABD ile Sovyetler Birliği arasında başlayan ve bütün dünyaya yayılan, iki kutuplu dünya düzeni olarak adlandırılan “Soğuk Savaş” dönemi, 1989 yılında Berlin Duvarının yıkılmasıyla ve 1990 yılında Sovyetler Birliği’nin çökmesiyle ABD’nin hegemon olduğu bir dünya sistemini oluşturmuştur. Sovyetler Birliği’nin çökmesi, ÇKP’nin endişelenmesine ve ÇKP’nin meşruluğunun devamı konusunda derin kaygılar taşımasına neden olmuştur.

Deng yönetiminin Komünist Parti ve Sosyalizm Çin halkı içindir, ekonomik reform ve dışa açılım politikasının devam edeceği yönündeki açıklamaları ve sonrasında 1992 yılında yaptığı “Güney Doğu Turu” Çin’i eski düzenine ve istikrarına kavuşturma hedeflerini karşılamamıştır. 1994 yılında yönetime gelen Jiang Zemin, ÇKP’yi yeniden meşrulaştırmak ve halkın ona bağlılığını kazandırma amaçlarının yanında, yeniden istikrar sağlamak ve ekonomide büyümeyi devam ettirmek için “Vatanseverlik Eğitimi Kampanyası” başlatmış, böylece milliyetçiliğin yükselmesine neden olmuştur.

Suisheng Zhao’ya göre, Komünizm, özellikle Sovyetler Birliği’nin çökmesinden ve 1989 olaylarından sonra, ÇKP’nin devamlılığı ve Çin halkının birleşmesini sağlayacak bir araç olmamaya başlamıştır. Çin’in ekonomik büyümesini, istikrarının devamı için, milliyetçilik ideolojisine başvurulmuştur. Milliyetçilik ideolojisinin faydasını keşfeden komünist liderler, Parti’nin görevinin Çin’in milli gururunun koruyucusu olduğunu belirtmeye başladılar. Çin gibi büyük bir ülkenin bir arada olması için yeniden araç olarak kullanılmaya başlanan milliyetçilik, böylece birleştirici güç olarak bir önceki ideolojinin yerini almıştır (Zhao, 2010: 210-214).

1990’lı yıllar Çin dış politikasının milliyetçi söylemlere daha fazla yer vermeye başladığı dönem olmuştur. Utanç ve milli gurur duygularının Çin

milliyetçiliğini güçlendirdiği dönemde, Vatanseverlik Eğitimi Kampanyası boyunca Japon işgali ve Utanç Yüzyılında meydana gelen olaylar ders kitaplarında okutulmuş, Çin milliyetçiliğinin yeniden canlanması çağrısında bulunulmuştur. 1999 yılında Belgrad elçiliğinin kaza ile bombalanması ve 2000 yılında Çin'in Hainan bölgesindeki uçak kazası gibi ABD-Çin ilişkilerini olumsuz etkileyen iki olay da Çin milliyetçiliğinin artmasına neden olmuştur. Ülke içinde ve ülke dışında yaşayan Çinliler, ABD'yi eleştiren ve milliyetçiliği kuvvetlendiren protestolar düzenlemişlerdir. 2001 yılında Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üye olması ve 2008 yılında Pekin'in olimpiyatlara ev sahipliği yapması olayları da Çin'in milli gururunu yükselten ve Çin'e karşı dünya'da olumlu bir izlenim yaratmasını sağlamıştır.

1. ÇİN MİLLİYETÇİLİĞİ VE DIŞ POLİTİKAYA ETKİLERİ

2.1. MAO ZE DONG DÖNEMİ MİLLİYETÇİLİĞİ VE DIŞ POLİTİKA ETKİLERİ (1949-1976)

Mao Ze Dong, hem Çin tarihi için, hem de komünizmi kendi fikirlerine uyarladığı için önemli bir kişidir. Çin tarihi açısından önemlidir. Çünkü, Çin milletini Aşağılanma Yüzyılından kurtarmış ve Çin Halk Cumhuriyetini kurmuştur. Siyasi düşünceleri açısından önemlidir. Çünkü, komünizmi Çin'e uyarlayarak "Maoizm" düşünce sisteminin kurucusu olup, sol-tabanlı akımların savunucuları içinde önemli bir yere sahiptir. Mao dönemi milliyetçiliği, devlet otoritesine bağlı milliyetçilik düşüncesini ve bununla birlikte Maoizm fikrinin iç içe geçmesi olarak tanımlanabilir.

Devlet milliyetçiliği kavramında, milliyetçilik siyasi ve politik öğelerle açıklanmaya çalışılır. Ulusu politik birim olarak görüp, merkezileşmiş devlet biçimi inşa etmek, devleti hiyerarşik yapıda en üst derece olarak görüp, öz-bilinçli toplu kararlar alabilmeyi sağlamak, devlet milliyetçiliğini oluşturan etmenlerdir. KMT ve ÇKP partilerinin her ikisi de merkezi devlet sistemi oluşturmaya çalışmışlardır. Fakat, KMT kapitalist devleti önderliğinde sistem inşa ederken, ÇKP ise işçi sınıfı hakimiyetinde bir merkezi devlet sistemi inşa etmiştir. Devlet milliyetçiliği kavramının diğer bir özelliği ise, halkın etnik kökenine bakılmaksızın, hepsinin tek

bir merkezi sisteme entegre edilmesi olup, böylelikle üniter devlet yapısı inşasının amaçlanmasıdır. ÇKP, 1920’li yıllardan itibaren Çin’de etkinliğini arttırmaya başladığında, halkı emperyalizm karşıtlığı fikri etrafında birleştirerek, KMT partisinin oluşturduğu sistemde en fazla zarara uğrayan fakir köylü kesimi içine alarak, kitlesel bir hareket oluşturdu. Bu fikirden hareketle; ÇKP, devleti merkezileştirme fikrini, milliyetçilikle, her kesimden sınıfa hitap ederek, devlet milliyetçiliği altında kendine özgü “Çin’in milliyetçi komünizmi” düşüncesini oluşturmuştur.

Mao’nun kendine özgü Çin’in milliyetçi komünizmi düşüncesi “Halkın Demokrasisi Diktatörlüğü” sistemiyle farklı bir boyut kazanmıştır. 1949 yılında ÇHC kuruluşu sırasında tanımladığı bu ifade, yeni bir tip diktatörlük olarak işçilerin, köylülerin, küçük burjuvazinin ve ulusal burjuvazinin diğer yurtsever unsurlarla birlikte oluşturdukları fakat işçilerle köylülerin ittifakına dayanan ve çalışan sınıfın öncülüğü aldığı Birleşik Cephe’nin siyasi ifadesidir (Dillion, 2016: 289). Demokrasi kavramı da , köylüleri, işçileri, küçük burjuvazi ve ulusal burjuvaziden oluşan dört sınıfa liderlik etmesi anlamına gelmektedir (Dillion, 2016: 288). Ulusal burjuvazi, japonlarla işbirliğine girmemiş zengin orta sınıfı temsil etmektedir.

Mao, Çin Komünist Partisi’nin 28. kuruluş yıldönümünde (30 Haziran 1949) yaptığı konuşmada, iç politikada yukarıda tanımlandığı gibi, halkın demokrasisi diktatörlüğü sisteminin etkin olacağını belirtirken, dış politikada ise, Çin’e eşit ülke muamelesi yapan ve ortak çatışma yaşanan uluslarla birleşeceklerini ifade etmiştir. Bu ittifakın kısaca; Sovyetler Birliği, Halkın Demokrasileri ve proletaryat sınıfları ile uluslararası birleşik cephe oluşturmak amacıyla diğer ülke halklarının geniş kitlelerini kapsayacağını belirtmiştir (Dong, 2004:-).

1949 - 1950’li yılların başında dış politikada aktif rol oynama çabası, Mao’nun yukarıdaki düşüncelerini kanıtlamaktadır. Kore Savaşı’na asker gönderme, sosyalist kökenli hareketleri destekleme, Bandung Hattı’nda etkin rol oynama, Amerika ve Batı emperyalizmine karşı üçüncü dünya ülkeleriyle işbirliği içinde olma vb. stretejilerle dış politikaya yön vermiştir. “Bandung hattı”adını 1955 yılında Endonezya’da meydana gelen ve yeni bağımsızlığını kazanmış

Ülkelerin emperyalizme karşı birleşip, karşılıklı ekonomik ve kültürel işbirliğinin hedeflendiğı konferanstan almıştır. Konferansta Çin, Hindistan, Sri Lanka, Burma, Mısır, Pakistan vb. Asya lkeleri katılmışlardır. Zhou Enlai tarafından 1950’li yıllarda Çin dış politikasını tanımlamak için oluşturulan Bandung hattı, Çin’in diğerk ülkelerle barış içinde bir arada yaşama ilkesine ve ilişkilerini sürdürmek esasına dayanır. Bu politika sayesinde Çin, hem bu ülkeler arasında dünyanın yeni bağımsız ülkesi sıfatıyla göze çarpmış, hem de ABD ile ilk kez diplomatik düzeyde buluşma gerçekleştirmiştir (Macfarquhar ve Fairbank, 2008 : 261).

Sonuç olarak; Bandung Hattı stratejisi, Kore Savaşı’na asker gönderme vb. stratejiler Çin’in benimsediğı ideolojinin dış politikayı olumlu şekilde yönlendirdiğinin en önemli kanıtıdır.

Mao’nun nasyonalist tavırlarının internasyonalizmin önüne geçmesi ve 1953 yılında Sovyetler Birliğinde, Stalin’in yerine Kruschev’in yönetime gelmesi ve uyguladığı de-Stalinizasyon stratejisi komünist blokta fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. 1950’li yılların sonunda Tayvan ile Boğazlar Krizi ve Çin- Hindistan sınır krizinin patlak vermesiyle Mao’nun yürüttüğü barış içinde birarada yaşama politikası yerine dış politikada daha saldırgan bir tutum sergilemesine yol açmıştır.

1960’lı yıllardan itibaren bozulan ilişkiler sonucu Sovyetlerin yardımları durdurarak ekspertlerini geri çağırmasıyla fikir ayrılıklarının büyümeye başladığı bir döneme girilmiştir. Çin ile Sovyetler Birliği arasındaki fikir farkı temel olarak, Sovyetler Birliği’nin ÇHC’de nasyonalist devrimi desteklemesinden kaynaklanıyordu. Fakat Mao, milliyetçilik ve internasyonalizmin birleşiminin, ÇHC’nin ulusal birliği, demokrasi amacını gerçekleştirmek ve ekonomik kalkınması için ana kriterler olarak benimsemiştir. İlişkilerin bozulmasındaki bir diğerk faktör ise, Krsuchev’in Stalin’in yürüttüğü politikalar konusunda eleştiri kampanyasını başlatmasıdır. Bu gelişme, Çin’in ana düşmanları olan emperyalist Batı ve ABD ile olan ilişkilerde yumuşama dönemine girmesi şeklinde yorumlanır. Bunun sonucunda, Mao, Sovyetleri ve onun takipçisi lkeleri Çin’in yeni düşmanı ilan ederek Sovyetleri revizyonist olmakla suçlamıştır. Buna örnek olarak 1950-1960’lı yıllarda Sovyet uydusundan çıkmak isteyen ve bu doğrultuda ülkelerinde kriz çıkarılan Doğı Avrupa lkelerinin ağır bir bedel ödemesi verilebilir. 1956

yılında Macaristan ve 1968 yılında Çekoslovakya'daki olaylar bunun önemli örnekleridir. Sovyet ordularının Macaristan'a ve Çekoslovakya'ya müdahalesiyle kriz son bulmuştur. Çinliler Sovyetlerin bu durumuna “ Kelimede sosyalizm, hakikatte emperyalizm” şeklinde “sosyal-imperyalizm” eleştirisinde bulunmuşlardır (The MLM Revolutionary Study Group in the US, 2007:14). Bu gelişmeler sonucunda Sovyet tarzı düşünce sistemi terkedilerek milliyetçilik duygusunun ön planda olduğu, ana düşmanın emperyalizm ve kapitalizm olarak belirlendiği, tüm dünyadaki devrimlerin desteklendiği bir dış politikaya yönelinmiştir. 1965 yılında Lin Biao tarafından yazılan “ Long live the victory of people's war” adlı makale Çin'in bu dönemdeki dış politikasını yansıtan bir metin olmuştur. Makale temelde, Çin'de meydana gelen devrimin Ekim Devrimi'nin devamı olduğu, diğer ülkelerde de (Latin Amerika, Asya vs.) ulusal kurtuluş hareketleri hızlandığını, Krushev ve ABD'nin işbirliği yaparak bu devrimleri sabote ettiği belirtilmiştir.

Asya, Afrika ve Latin Amerika'da meydana gelen çatışmaların, Çin'de devrim öncesi meydana gelen çatışmalarla benzerlik gösterip, sorunun “köylü sorunu” olduğu vurgulanmıştır. Şehirli kesimin emperyalistler tarafından kolayca ele geçirilebildiğini fakat kırsal kesimin kolayca kontrol edilemeyeceğini öne sürerek dünya şehirlerini Kuzey Amerika ve Batı olarak belirlerken, Dünya'nın kırsal bölgelerini de “Latin Amerika, Asya ve Afrika” olarak nitelemiştir. Kırsal bölgelerde meydana gelen devrimci mücadelenin desteklenmesini de sosyalist devletler için zorunlu bir görev olduğu belirtilmiştir. Mao tarafından oluşturulan “Yeni Demokratik Devrim” teorisinin diğer devrimlerden farklı olmasının sebebi ise yalnızca proleterya önderliğinde emperyalizme karşı başarıya ulaşacağı şeklinde vurgulanmıştır. Devrimin, yalnızca işçi, köylü ve şehirli küçük burjuvaziye değil, aynı zamanda ulusal burjuvaziye ve diğer vatansever, anti-emperyalist demokratları da içine aldığı belirtilmiştir. Ayrıca makale, Krushev yönetimini ABD emperyalizminden korkan, ülkenin geleceğinde nükleer silahların belirleyici olduğunu savunduklarından, kendi savundukları düşüncelere ihanet etmelerinden ötürü revizyonist olarak tanımlanmıştır. Mao'nun düşüncesine göre, devrim ancak savaşılararak başarılı olunabilen bir süreçtir.

Bu durum da, ABD başta olmak üzere emperyalistlerin emperyalistlerinin savaş makinelerini geliştirmeleri için fırsat sağlamaktadır (www.marxists.org, Erişim Tarihi: 25.10.2017). Sonuç olarak; 1960'ların sonunda, önceki yıllara göre, milliyetçi düşüncelerin dış politikaya yansması sonucu ÇHC birçok sorunla karşılaşmıştır. Bunlardan en önemlisi, 1969 yılındaki Sino-Sovyet çatışmasıdır. Diğer sorunlar ise Tayvan sorununun başlangıcı sayılan Tayvan Boğazlar Krizi ve Vietnam Savaşı'na Çin'in dahil olmasıdır.

1970-1976 yılları arasındaki dönem, Çin Dış Politikası'nda düzeltmelerin olduğu ve strateji değişikliğine gidildiği bir dönemdir. Mao, 1960'lı yıllarda izlemiş olduğu dış politikanın sonucuyla ve iç politikada bir takım reformların da etkisiyle uluslararası arenadan izole olmuştur. Bu durumu ulusal çıkarın ön planda olduğu yeni bir dış politika ile düzeltmeye çalışmıştır. Dış politikanın temel amacı, sınır çatışmasından en az hasarla kurtulmak için, ABD ile işbirliği içinde olmaktır. Pinpon Diplomasisi, Nixon Ziyareti ve 1971 yılında Çin'in Birleşmiş Milletler'e üyeliği, bu dış politikanın önemli sonuçlarındandır.

1970'li yılların son dönemleri Mao'nun hastalığından ötürü dış politika açısından geçiş dönemi olarak sayılmaktadır. 1973 yılında Deng Xiaopin'in dış politika sorumluluğunun da olduğu başbakan yardımcılığı görevine getirilmesi, uluslararası düzende anti-sovyet akımını devam ettirmiştir. Bunu 1974 yılında Deng Xiaoping'in oluşturduğu "Üç Devrim Teorisi"nin (*Three World Theory*) dış politikaya uyarlanması en iyi şekilde örnekler. Bu teoriye göre, Üç dünya kategorisi mevcuttur. ABD ve Sovyetler Birliği birinci kategorideki ülkelerdir. Doğu Avrupa ülkeleri ve gelişmiş kapitalist ülkeler ikinci kategoride olup, Çin'in de aralarında bulunduğu diğer gelişmekte olan ülkeler üçüncü kategoride sayılmışlardır. Teoriden anlaşılacağı üzere, Çin, ABD ve Sovyetler Birliği'ni aynı kategori altında değerlendirmesi, Sovyetler Birliğine karşı fikir ayrılığı devam ettiğinin göstergesidir. Üç Dünya Teorisi ÇHC geleceği açısından da çok önemlidir.

Deng Xiaoping tarafından üretilen bu teoride Deng, gelişmemiş dünya ülkelerinin ileri bir teknolojiye sahip olması için bütün doğal kaynaklarını satmalı düşüncesini taşımıştır. Bu teori 1974 Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda Deng

Xiaoping tarafından dünyaya tanıtılmıştır. En önemli sonucu ise, Deng Xiaoping'in serbest-piyasa ekonomi odaklı ve liberal milliyetçilik odaklı dış politikası için zemin hazırlamasıdır.

Sonuç olarak; Mao yönetiminde olduğu yaklaşık otuz yıl boyunca ideolojisini milliyetçilikle birleştirip bu doğrultuda bir dış politika yürütmüştür. 1949-1976 yılları incelendiğinde, internasyonalizmin sıkı savunucusu olduğu 1953 yılına kadar bir tarafa yönelme politikasıyla Uluslararası arenada Sovyetler Birliği ile birlikte hareket etmiştir. 1953 yılında ise, yönetim değişikliğine uğrayan Sovyetler Birliği dış politikasında değişim ve ABD ile daha uyumlu bir strateji sergilemiştir. Bu strateji Sovyetlerle ÇHC arasında onarılamaz derin fikir ayrılıklarına sebep olmuştur. Bunun üzerine Mao, Sovyetler Birliğini revizyonist olarak tanımlamış ve sol tabanlı devrimlere destek verme sorumluluğunu üzerine almıştır. Devrimlere destek verme Çin'e uluslararası politikada etkin rol oynama fırsatı sağlamıştır. Sovyetler Birliği'ndeki bu revizyonistlik olgusu 1964 yılında Brezhnev'in yönetime gelmesiyle ve çeşitli ülkelerde yaptığı silahlı, askeri müdahaleleri, Çin tarafından "silahlandırılmış revizyonistlik" olarak nitelendirilmiştir. Bunun üzerine, kendi devrimini yaratan ve Maoist Devrim olarak adlandırılan Türkiye, Amerika, Latin Amerika vb. ülkelerde etkisini gösteren direnişlerle dünya politikasında yer edinmiştir. Sovyetlerle fikir ayrılığı Çin için olumsuz etki yaratan 1969 Sino-Sovyet Sınır çatışmasıyla daha da alevlenmiştir. Sınırdaki saldırıları durdurmak için Mao dış politikasında radikal değişikliğe giderek ABD ile diplomatik ilişki kurmuştur. Ulusal çıkarların dış politikayı yönlendirdiği 1970'li yıllar ÇHC için Dünya ile biraz daha bütünleşme anlamı içermektedir. Kısaca Mao dönemi dış politikası ulusal kimliğin, ulusal çıkarların ön planda olduğu bir dönemdir. Çin milliyetçiliği son derece önemlidir ve iç politikada olduğu gibi dış politikada da ön plandadır.

2.2. DENG XIAOPİNG DÖNEMİ MİLLİYETÇİLİĞİ VE DIŞ POLİTİKA ETKİLERİ (1978-1992)

Çin Tarihi ve Çin milleti için diğer önemli kişi şüphesiz Deng Xiaoping'tir. Çin'in kalkınması ve modernleşmesi için benimsediği politikalar, günümüz Çin devletinin oluşmasında büyük rol oynamıştır. 1970'li yıllardan itibaren Çin hem iç

politika hem dış politika alanlarında daha özgürlükçü, modernleşmeyi savunan, batı yanlısı bir yol izlediğinden “*liberal milliyetçilik*” kavramı ortaya çıkmış, 1978 yılından 1989 yılındaki Tiananmen Olaylarına kadar olan dönem içinde ülkeyi ve toplumu etkisi altına almıştır.

Liberal milliyetçilik, Avrupa’da 1789 Fransız İhtilali zamanında ortaya çıkan düşünüş biçimi olup, bireysel özgürlüklerin ve millet bilincinin oluşumunu sağlayan bir akımdır. Bu tip milliyetçiliğin temel amacı ulus-devletin inşasıdır. Bu akımda bir ulusun çıkarları diğer ulusun çıkarları pahasına savunulur. (Ayhan ve İrdem, 2018: 41). Liberal milliyetçilik “self- determinasyon” ilkesini savunur. Fakat, ulusalcılıktan çok uluslararası yapıya önem vermektedir. Bu grup milliyetçilere göre, “uluslararası arena devletler koleksiyonundan” meydana gelmiştir (www.tasam.org, Erişim Tarihi: 18.12.2018). Liberal milliyetçilik geleneğinde, liberal ekonominin yaşayabileceği ve serbest piyasa ekonomisinin sekteye uğramadan işleyeceği milli devlet fikri ortaya çıkmaktadır. Milli devlet demek güvenli piyasa şartlarının sağlanması ve sürekliliğinin korunması demektir (Ayhan ve diğerleri 2018: 41-42). Özet olarak; Liberal milliyetçilik, özgürlük, hoşgörü, eşitlik ve bireysel hakların diğer bir deyişle liberal değerlerin milliyetçilik ile harmanlandığı, yabancı düşmanlığının bulunmadığı bir milliyetçilik akımıdır (www.turkcebilgi.com, Erişim Tarihi: 18.12.2018)

Çin’de liberal milliyetçilik kavramı Çin’in siyasi düşüncesinde yeni bir tanım olmamakla birlikte, Avrupa’daki anlamıyla da var olmamıştır. Liberal Milliyetçilik fikir olarak 20.yy başlarında Liang Qichao önderliğinde ortaya çıkmış, fakat o dönemki Çin koşullarında akımın savunduğu değerleri uygulama konusunda uzun ömürlü olmamıştır. “Dört Mayıs Hareketi” ve “Yeni Kültür Hareketi” Liberal Milliyetçiliğin şiddetli biçimde savunulduğu dönemlerdir. Bu dönem yaklaşık 1910’lu yılların ortası ve 1920 yıllarını kapsar. O dönemdeki Çinli entellektüeller bireysel hak ve özgürlükler, demokrasi vb. fikirleri savunurken; aynı zamanda ülkelerini yabancı devletlerin işgallerinden kurtararak Çin’i güçlü hale getirmeyi amaç edinmişlerdir. Fakat, Avrupa’da Liberalizm ve milliyetçiliğin anlamca oluşturdukları ikilem gibi, Çin’de de liberal milliyetçilik akımı ikilem yaşamış, ülkeyi kurtarmak ve yeniden canlandırma fikri daha ağır bastığından milliyetçilik

hakim olan düşünce sistemi olmuştur. Dört Mayıs Hareketi döneminde şiddetle savunulan liberal-milliyetçilik etkisini kaybetmesine rağmen iç politikadaki koşullardan ötürü varlığını sürdürmüştür. Komünist parti gücünü elde edene kadar, Liberal Milliyetçi entellektüeller KMT'ye karşı Maoyu desteklediler. Çünkü; KMT'nin faaliyetleri otoriterliğe doğru giderken Mao'nun demokrasi, barış ve ulusal birlik vaatleri o dönemki entellektüellerin ülkenin kaderi için savundukları düşüncelerle aynı yöndeydi. 1949 yılında Çin Komünist Partisi, Çin Halk Cumhuriyeti'ni kurduğunda, komünist olmayan sekiz partinin varoluşuna izin vermesine rağmen, 1952 yılı ve sonrası; Partinin ve Mao'nun politikalarıyla Marksizm-Leninizm ve Mao düşüncüsü tek düşünce sistemi haline gelmiştir. Mao yılları boyunca komünist partiye sadık olan kişiler, Çin milletinin birer üyesi olarak düşünülmüştür (Zhao, 2004: 129-130).

Deng Xiaoping döneminde Deng'in benimsediği “Reform” ve Açılım” politikaları liberal milliyetçiliği yeniden canlandırmıştır. 1970'lerin ortalarından itibaren dış politikada yapılan açılımlar liberal milliyetçik akımının yükselmesine yardımcı olmuştur. Özellikle, Deng Xioping'in “Batı'dan Öğreti” (Learning From the West) politikası kapsamında ABD ve Japonya ile ilişkileri normalleştirip, Çin'in modernleşmesi için gereken desteği bu ülkeler yoluyla sağlaması, entellektüellerin liberal milliyetçilik ve Batı yanlısı tutum sergilemelerine olanak tanımıştır. Liberal entellektüellerin Batı yanlısı fikirleri kendi sistemlerine olan kinleri sınırlı bilgiye dayalı Batılı toplum algısı üzerine inşa edilmiştir (Yang ve Lim, 2010: 9). Bu Batı yanlısı tutum; Batıdaki birçok kavramın Çin siyasi ve sosyal hayatına girmesine neden olmuştur. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren “demokrasi” kavramı Çinli entellektüeller arasında daha çok dillendirilmeye başlanmıştır. Çinli entellektüeller kendilerine bilimi ve eğitimi geliştirmek için verilen özgürlüğün yanında, güçlü, modern bir ulus-devletin inşa edilmesi için demokratik düşüncelerin dile getirilmesini savunuyorlardı. Parti yetkilileri ve Deng Xiaoping, entellektüellerin belirli ölçülerde düşüncelerini ifade etmelerine müsaade etmiştir. 1979 yılında partiye yönelik sert eleştiriler “*Demokrasi Duvarı Hareketi*” ni beslemiş, parti yetkilileri “Dört Ana Prensi” olarak adlandırılan “Sosyalizm, Marksizm-Leninizm, Mao ZeDong Düşüncesi ve Çin Komünist Partisi” eleştirilemeyecek dört prensip olarak kabul etmiştir.

Çinli entellektüellere uygulanan ifade özgürlüğü kısıtlaması, liberal milliyetçiliğin, Çin’de milliyetçiliğin ana unsurlarından olan “anti-geleneksellik” biçiminde ortaya çıkıp, yükselmesine neden olmuştur (Zhao, 2004: 131-132). Çin’in gelenekleri ve millet bilincine sahip olmasını sağlayan bütün değerleri red etmesi, bu anlayışın batı kültürünü benimsemesine yol açmıştır. Buna “Cultural fever” (Kültür Ateşi) denir. Kültür ateşi kapsamında birçok yabancı kitap Çinceye çevrilmiştir. Bunlar arasında Nietzsche, Kant, Weber ve Kafka gibi isimlerin eserleri de bulunmaktadır. BBC ve Voice of America Çinli genç jenerasyon için takip edilen TV kanalları olmuştur. Çinli entellektüeller, Çin’in modernleşmesinin önündeki en önemli engelin, Çin Marksizmi ile Çin kültürünün birbirini yıpratması olduğu kanısına varmışır. Onlara göre; Çin kültürü, siyasal bir araç olarak kullanılmıştır (Zhao, 2004 :134).

Çinli entellektüeller için Batıdan öğretiler alması, Batı yanlısı bir tutum izlemeyi, Çin’i güçlü bir ulu-devlet haline getirmenin tek çıkar yol olarak gördüklerinden kendi kültürlerini red etmişlerdir. Açılma ve reform politikaları her ne kadar ülkenin modernleşme yolunda büyük adımlar atmasını sağlasa da, enflasyon, gelir dağılımı eşitsizliği, yolsuzluk gibi negatif etkileri doğurmuştur. Entellektüellerin düşüncelerini dile getirememesinin verdiği öfke ve halkın karşı karşıya kaldığı yukarıda bahsedilen negatif etkiler Çin’de Komünist Parti’nin halkın da desteği sağlanarak protesto edilmesine neden olmuştur. 1989 Tiananmen Meydanı Olayları olarak anılan protesto Halk Kurtuluş Ordusunun müdahalesiyle son bulmuştur.

1980’ler dönemi milliyetçiliği ve dış politikaya yansısı hakkında 1986 yılında Michael Oksenberg tarafından yazılan “Confident Nationalism” makalesi önemli sayılmaktadır. Makale, 1980’lerin ortalarındaki dış politika anlayışının temelinde Çin milliyetçiliğinin olduğunu savunmaktadır. Çin’in Batı’ya açılmasıyla birçok kültür unsurunu ithal etmesine rağmen Deng Xiaoping ve diğer reformcuların ulusal yönlerinin hala güçlü olduğunu, Çin’i dünya politikasında ana güç haline getirme arzularının değişmez nitelikte olduğunu belirtmiştir. Liderlerin Mao kadar milliyetçi olduğunu fakat, milliyetçiliğin doğasının farklı olduğunu vurgulamıştır. Bu milliyetçilik, diğer milliyetçiliklere göre biraz daha ılımlı,

ekonomi ve siyasi kalkınmayla bağlantılı olup, ulusal bağımsızlığın korunmasına ve Hong Kong, Tayvan ve Güney Çin Denizi'ndeki diğer adaların yeniden birleşmesi fikrine derinden bağlıdır. Confident milliyetçiliği savunanlar Çin'in zayıflığını endüstriyel temelin yetersizliği, gelişmemiş ulaşım ağları, zayıf iletişim olanakları ve eğitimsiz insan gücüne bağlamaktadır. 1980'lerin ortalarında confident milliyetçilik etkin olmasına karşın; diğer milliyetçilik türleri de gizlenerek gelişimini sürdürmüştür. 1989 yılında meydana gelen Tiananmen Olayı confident milliyetçiliğin bitmesine, milliyetçiliğin başka bir formunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yazar, Confident milliyetçilik kavramının dış politika da kendini gösterdiğini savunmuştur. Çin'in, ABD, Japonya, Tayvan gibi ülkelerle ilişkileri geliştirmeye çalışmasını, Sovyetler Birliği ile ilişkilerin yeniden başlamasını confident milliyetçiliğin bir sonucu olarak görmüştür. Bu milliyetçilik daha çok içte süreklilik ve ekonomik büyüme ile dışta uluslararası uyumluluğu hedeflemekte, dolayısıyla saldırgan bir tutum sergilememektedir.

1989 yılı hem dünya hem de Çin için önemli bir yıldır. Batı için, Soğuk Savaşın bitmesi dolayısıyla Kapitalizmin küreselleşme yoluyla hızla Dünya'nın diğer ülkelerine yayılması anlamını taşımaktadır. Çin için ise, Tiananmen Olaylarından sonra milliyetçilik anlayışının ve dolayısıyla dış politikanın değişimini temsil eder. Batı medyasının Çin'deki protestoları bütün dünyaya yayınlaması çinliler tarafından "kara eller" olarak görülmesine neden olmuştur (Vogel, 2010: 635). Batı'ya karşı sempatinin yitirilmesi milliyetçilik formunda değişim yaşanmasına neden oldu.

Milliyetçiliğin değişmesi, Komünizmin çökmesi dolayısıyla kapitalizmin kazanması ve küreselleşmenin hızla diğer ülkelere yayılması gibi uluslararası düzeni etkileyen iki önemli nedenle açıklanabilir. Sovyetler Birliği çöktükten sonra Batılı güçlerin Rusya'ya yardım etmedeki isteksizliği Çin için bir uyanışa vesile olmuştur. 1989 olayları sonrası G7 ülkelerinin ambargosu, ABD ile ilişkilerin reform ve açılma sürecini etkilemesi, Batılıların Çin'i Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşmasına dahil etmek istememeleri, Çin'e modern teknoloji yardımının devam ettirmek istememedeki isteksizliği ve Çin'in en hassas olduğu konu olan Tayvan'ın

Batılılar, özellikle ABD tarafından desteklenmesi gibi sonuçlar ortaya çıkınca, Deng Xiaoping tutumunda değişim yapması gerektiği fikrine vardı.

1989 Olaylarından sonra partiye ve Marksizm-Leninizm düşüncesine olan inanç zayıflamıştı. Deng Çin halkını yeniden bir arada tutabilmek için “Vatanseverlik (Patriotism)” kavramını ortaya atmıştır. Komünist Parti tarafından “Vatanseverlik Eğitimi Kampanyası” olarak adlandırılan kampanya başlatılmıştır. Propaganda departmanının 1991’in sonlarına doğru ders kitapları ve dersler yoluyla daha sistematik bir yaklaşım benimsemesiyle Çin milliyetçiliği yeniden yükselişe geçmiştir. Utanç Yüzyılı dönemi olarak adlandırılan eski Çin’e dair olayların ilk defa 90’lı yıllarda ders kitaplarında anlatılması, vatanseverlik duygusunun oluşmasına ve yeni milliyetçiliğin doğmasına yol açmıştır. Kampanyanın içeriği kısaca, Komünist Partisi emperyalistleri yenerek yeni Çin’i kurmuş ve ülkeyi bağımsız hale getirmiştir. Çin, Dört Değişmez Prensipte ilerlemeli, reform ve açılıma devam etmelidir. Vatanseverlik Eğitimi Kampanyası gençler arasında büyük ilgi görmüş, 1992 yılında 14. Parti Kongresinde Genel Sekreter seçilen Jiang Zemin döneminde de sürdürülmüştür.

2.3. JIANG ZEMİN DÖNEMİ MİLLİYETÇİLİĞİ VE DIŞ POLİTİKA ETKİLERİ (1993-2003)

Jiang Zemin, dünyada büyük değişikliklerin yaşandığı ve Çin’in de tabandan tepedeki partiye kadar etkilendiği döneme başkanlık etmiştir. Yaşanan iç ve uluslararası olaylar neticesinde milliyetçilik çeşitli formlarda yükselişe geçmiştir. İlk olarak 1989 sonrası Batıların ve ABD’nin Çin’e karşı uyguladığı yaptırımlar ulusal boyutta anti-Batıcı ve anti Amerikancı protestoların yaşanmasına neden olmuştur. Japonya-Çin arasındaki Diayu / Senkaku Adaları sorunu, Çin’in 2000 Olimpiyatlarında ev sahibi olma teklifinin geri çevrilmesi, ABD tarafından DTÖ üyeliğinin engellenmesi, artan Çin tehdidi söylemi, 1999 yılında Belgrad’taki Çin Büyükelçiliğinin vurulması, Hainan Kazası gibi uluslararası olaylar Jiang Zemin dönemi dış politikasını etkileyen ve milliyetçiliğin yükselmesine neden olan başlıca gelişmelerdir. Dolayısıyla 1989-2001 arası “Vatansever Milliyetçilik” ve “Popüler Milliyetçilik” formlarının baskın olduğu yıllardır (Modongal, 2016: 3).

Jiang Zemin döneminde Vatansever Milliyetçilik, ÇKP için önem kazanmıştır. Suisheng Zhao'ya göre, Komünizm, özellikle Sovyetler Birliği'nin çökmesinden ve 1989 olaylarından sonra, ÇKP'nin devamlılığını sağlayacak, Çin halkının birleşmesini sağlayacak araç olmamaya başlamıştır. Bu nedenle, Çin'in ekonomik büyümesini, istikrarının devamı için, milliyetçilik ideolojisine başvurulmuştur. Milliyetçilik ideolojisinin faydasını keşfeden komünist liderler, Parti'nin görevinin Çin'in milli gururunun koruyucusu olduğunu belirtmeye başlamıştır. Çin gibi büyük bir ülkenin bir arada olması için yeniden araç olarak kullanılmaya başlanan milliyetçilik, birleştirici güç olarak komünizm ideolojisinin yerini almaya başlamıştır (Zhao, 2010: 210-214).

1994 yılında Komünist Parti tarafından hazırlanan “Outline of Implementing Patriotic Education” belgesi, bu dönemdeki Vatansever Eğitimi Kampanyasını ana hatlarıyla özetlemektedir. Vatanseverlik Eğitimi Kampanyası milliyetçilik söylemlerini kullanarak ülkenin milliyetçi ruhunu harekete geçirmek, birlik sağlamak, Deng Xiaoping tarafından oluşturulan reform ve dünyaya açılma, politikalarını sürdürmek için halkın, özellikle de genç nüfusun, eğitiminin güçlendirilmesi esasına dayanır. Belirtilen rapora göre; Pekin'deki ilk ve orta dereceli okulların yüzde 95'i Devlet Eğitim Komisyonu tarafından önerilen vatanseverlik filmlerini izlemiş, vatanseverlik hakkında birçok yazı yazılmıştır. Vatanseverlik Eğitimi Kampanyası bünyesinde “*guoqing*” (vatan sevgisi) kelimesi ön plana çıkmıştır. Konfüçyüs ve Mencüüs gibi geleneksel Çin kültürüne yön veren kişiler tekrar ön plana çıkmıştır. Çin Seddi, Konfüçyüs'ün Doğumunun Kutlanması gibi Çinliliğe ait öğeler Vatanseverlik Eğitimi Kampanyası bünyesinde önemli olmuştur. Konfüçyanizmin yeniden ÇKP içinde ön plana çıkmıştır. Konfüçyanizm düşüncesinin belirttiği istikrar ve düzen ilkeleri Çinli halkın partiye bağlılığını teşvik etmek için seçilmiştir.

Dış politikada meydana gelen olaylar da milliyetçi ruhun artmasına neden olmuştur. Anti-Japon Savaşı'nın 15. Yıldönümünde ÇKP, ulusal düzeyde birçok ilde protesto düzenlenmesine izin verilmiştir. 1995-1996 yılındaki Tayvan Krizi sırasında da Çin'in askeri gücünü göstermesi, ABD ile ilişkilerin gerilmesine neden olurken, Çin milliyetçiliğinin yükselmesini sağlamıştır. Hong Kong'un ve

Makao'nun Çin'in yönetimine verilmesi de milliyetçiliği artıran gelişmelerdendir (Zhao, 2010: 218-228).

1990'lı yılların ortalarından itibaren ABD ve Batı tarafından kullanılan “Çin Tehdidi” söylemi, Çinli halkın protestolarına ve entelektüel çevrenin eleştirilerine neden olmuştur. Çinli gençler Batıya direniş olarak geleneksel Çin kültürü ve Çin kültürü milliyetçiliği formunu benimsemiştir. Çin kültürü milliyetçiliği Batı'nın özellikle de ABD'nin Çin'e karşı kuşku duymaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Samuel Huntington'ın “Medeniyetler Çatışması” adlı makalesinde ABD için gelecekteki muhtemel çatışmaların ideolojik değil medeniyetler yoluyla yaşanacağını en zorlu çatışmaların İslam ve Konfüçyüs medeniyetleri ile olacağı tezini öne sürmüştür. Makale hem ABD ve hem Çin'de ses getirmiş olup, iki ülke arasında şüpheliğin doğmasını neden olmuştur.

ABD'de yayımlanan birçok makale Çinceye çevrilmiş bunun sonucunda, Çinlilerin ABD tarafından düşman görüldüğü kanısına varılmıştır. 1990'lı yılların ortalarında, ABD'nin Çin'i düşman olarak gördüğü ve onun yükselen güç olmasını sınırlaması gerektiğine dair yazılan makaleler, Çin'de “Say No” tepkilerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Say No söylemli kitaplar, Çin'de büyük ilgi görmüş en çok satılan kitaplar arasına girmiştir. Kitaplarda kısaca Çin'in kendi yolunda yürümesi, Batı'nın gereksiz istekleri karşısında hayır cevabını vermesi gerektiği savunulmuştur. Say No kitapları gençler arasında çok popüler hale gelmiş, farklı bir form olan Popüler Milliyetçiliğin oluşmasına yol açmıştır.

Çin'de Popüler Milliyetçilik kavramı, 1990'lı yılların sonunda sokak siyaseti formuyla oluşmuş, kendini 1999 yılında Belgrad elçiliğinin vurulmasını halkın 20 şehirde beklenmeyecek şekilde protesto etmesiyle göstermiştir. 2001 yılındaki Hainan olayı neticesinde Çin'in ABD'ye karşı siber savaş başlamasıyla bu milliyetçilik formunu yükseltmiştir. Honker, Red Hacker olarak bilinen grup, internet ortamında Çin'in ulusal bağımsızlığını koruyacağı, Çin karşıtlığı yapanlara saldıracağı vb. milliyetçi söylemler içeren manifestolar yayınlamıştır. Birkaç hafta sonrası binlerce Çinli hacker, ABD hükümeti resmi sitesine saldırıda bulunup, ölen bir askerin fotoğrafının ana sayfada gösterilmesini sağlamıştır (Jian, 2013: 112-113).

Dolayısıyla, 1999 Belgrad elçiliğinin bombalanması ve 2001 yılındaki Hainan uçak kazası olaylarının Çinliler tarafından ABD'nin saldırısı olarak görülmesinden beslenen Popüler milliyetçilik Çin dış politikasında karar vericiler üzerinde baskı uygulayıcı bir araca dönüşmüştür. Gries rejimin meşruluğunun devamını popüler milliyetçiliğin taleplerini üst sıralarda tutma yeteneğine bağlı olduğunu ileri sürmüştür (Gries, 2004: 136).

2.4. HU JINTAO DÖNEMİ MİLLİYETÇİLİĞİ VE DIŞ POLİTİKAYA ETKİSİ (2002-2012)

Hu Jintao döneminde milliyetçilik söylemleri Komünist Parti ve toplum içinde farklı formlarda kendini göstermiştir (Cabestan, 2006: 17). Bunlar devlet-merkezli milliyetçilik ve Popüler Milliyetçilik formlarıdır. Hu Jintao, Marksizm-Leninizm düşüncesine diğer liderlere göre daha yakındır. Bu da devlet milliyetçiliği formunu ön plana çıkarmıştır. Hu, Marksizm düşüncesini güçlendirmek için devlet-merkezli milliyetçilik ilkesini benimsemiştir. Dördüncü Jenerasyon Yönetiminde milliyetçilik komünist partinin istikrarı için en önemli araç olmuştur. Bu dönemde devlet-merkezli milliyetçilik ve Popüler Milliyetçilik formları milliyetçiliğin başlıca formlarını oluşturmuştur. Devlet-Merkezli Milliyetçilik kavramında parti-hükümet odaklı milliyetçilik benimsenmektedir. Hükümet, milliyetçiliği Çince "aigu" ve "aiguzhuyi" Türkçedeki karşılığı vatan sevgisi, Çin'i desteklemek ve sevmek olan iki terimle açıklanmaktadır. Bu dönemde milliyetçiliğin etkisiyle Nisan 2005 yılında Çin'de Japonya'ya karşı başlatılan protestolar ve gösteriler hükümetin kontrolünden çıkmıştır. Başkan Yardımcısı Wu Yi ile Başbakan Koizumi Junichiro 'nun Mayıs ayında yapılması planlanan buluşmaları, Çin için hassas olan Yasukuni Şehitliğini ziyaret etmesinden ötürü iptal edilmiştir. Çin Dış İşleri Bakan Yardımcısı Wu Dawei, ikili ilişkilerin, diplomatik ilişki kurulduğundan beri en düşük düzeyde olduğunu belirtmiştir (www.bbc.co.uk, Erişim Tarihi: 28.02.2019).

Özet olarak Milliyetçiliğin Çin için -dolayısıyla komünist parti için- tehdit oluşturduğunu kanıtlamaktadır. Suisheng Zhao Çin milliyetçiliği için "Çift taraflı Kılıç (*double edged sword*)" deyimini kullanarak, milliyetçiliğin yararı ve zararı olduğu sonucuna varmıştır (Zhao, 2007: 76-78).

Dördüncü Jenerasyon Liderliğinde görülen diğer bir milliyetçilik formu popüler milliyetçiliktir. 1990'lı yılların sonunda görülen popüler milliyetçilik, Çin halkının internete erişmesiyle Hu Jintao döneminde de ortaya çıkmıştır. Yang Lijun ve Lim Cee Kia “Three Waves Of Nationalism In Contemporary China: Sources, Presentations and Consequences” adlı makalesinde bu döneme 1980'lerden sonra doğan ve internet ortamında fikirlerini özgürce savunan gençleri tanımlayan “Fen Qings” adını vermiştir. Bu terim, milliyetçi gençleri tanımlamak için kullanılmıştır (Yang ve Lim, 2010: 13).

Shameer Mogondal'ın “ Development of Nationalism in China” adlı makalesinde de Fen Qings jenerasyonunun milletiyle gurur duyduğunu ve Dünya'nın Çin rüyalarını tamamlama sevincini paylaşacaklarına inanmaktadırlar. Batı toplumlarında Çin karşıtı bir eylem gerçekleştiğinde, Çin karşıtı sesler en büyük provokasyona dönüşmektedir (Mogondal, 2016: 5). İnternet kullanımının yaygınlaşması Fen Qings jenerasyonunu internet meraklısı yapmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi düşüncelerini daha özgürce paylaşmalarına neden olmuştur. İnternet protestoları, popüler milliyetçiliği harekete geçirmiştir. 2008 protestoları sonucunda CNN'e tepki için anti-CNN ve MSN Red Heart Patriotism Movement tepkileri oluşturulmuştur. Bu jenerasyon yalnızca Batı toplumlarından değil, Çin'in uluslararası sisteme hızlı entegrasyon için benimsediği batı yanlısı politikalara da karşı çıkıp, gelir eşitsizliğinin aşırı pazarlama ve tüketimden kaynaklandığını savunmaktadır (Yang ve Lim, 2010: 17).

2.5. Xİ JİNPİNG DÖNEMİ MİLLİYETÇİLİĞİ VE DIŞ POLİTİKAYA ETKİSİ (2012-)

Xi Jinping dönemi incelendiğinde, Çin milliyetçiliğinin diğer dönemlere göre daha fazla ön planda olduğu görülmektedir. “Çin Rüyası (China Dream)” ve “Ulusal Yenilenme (National Rejuvenation)” sloganları Xi Jinping dönemi ideolojisini ve milliyetçiliğe bakış açısını kesin bir şekilde ortaya koyan argümanlardır.

Çin Rüyası sloganı, Çin'in hem kendi içinde, hem de dünyadaki gelişimine verilen değer artmasının anlaşılması açısından önemlidir. Ulusal Yenilenme sloganının kaynağı, Çin Tarihi'ndeki Utanç Yüzyılı adı verilen dönemdir. Xi

Jinping yönetimi, Yükselen (Rising) kavramı yerine Ulusal Yenilenme sloganını özellikle kullanmış, hem milliyetçi söylemlerle ülkeyi bir arada tutmaya çalışılmış, hem de devrimin ve yönetimin oluşturduğu reformların desteklenmesi için önemli bir araç olarak kullanmıştır (www.thediplomat.com, Erişim Tarihi: 21.02.2019).

Xi Jinping dönemi milliyetçiliğin ve dış politikadaki gelişmelerin anlaşılabilmesi için, “Çin Rüyası” ve “Ulusal Yenilenme” sloganlarının anlaşılması önemlidir. İki slogan birbirini tamamlamaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti önceki bölümlerde belirtildiği gibi büyük güç olmayı hedeflemektedir. Özellikle 2010 yılında dünyanın ikinci büyük ekonomisi olması kendine olan güveni arttırmıştır. Fakat, Çin Komünist Partisi’nin yüzleşmekte olduğu gelir dağılımındaki eşitsizlik, yolsuzluk vb. problemler Çin’in büyük güç olması önündeki en önemli engeller olarak görülmektedir. Çin Rüyası, artan gelir eşitsizliğini engellemek, zengin ve güçlü ülke oluşturmak, ulusal güvenliği sağlamak ve ekonomik kalkınmayı devam ettirmek kısaca Çin’in önündeki problemleri çözmek için oluşturulan slogan olmuştur. Bir başka ifadeyle Çin Rüyası, Çin halkının daha zengin yaşaması, daha başarılı bir hayat sürmesi, özgürce ve kapsamlı olarak gelişmesi demektir (Kassymov, 2017: 19-26).

Çin Rüyası, dış politikada bazı hedeflerin gerçekleştirilmesi için önemlidir. Xi Jinping yönetimi Çin Rüyasını tanımlarken, Çin’in diğer halkların gelişimine yardımcı olacağını, kendi çıkarlarını bu ülkelerin çıkarlarıyla bütünleştireceğini ve küresel ölçekte meydana gelen olaylarda etkin bir rol oynayacağını belirtmiştir (Kassymov, 2017: 30). Bunlara en önemli iki örnek OBOR projesi ve 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu projesidir. OBOR Projesi, Bir Kuşak Bir Yol Projesi olarak bilinmektedir. 2013 yılında oluşturulan projenin temel amacı, Batı’nın üstünlüğüne karşı hem siyasi hem de ekonomik üstünlük elde etmek, Çin’i Rusya ve Orta Asya üzerinden Batı Avrupa’ya bağlamaktır. Çin’in bu projesi ABD’nin Soğuk Savaş yıllarında oluşturduğu Marshall Planı’na benzetilmekte ve dünyanın en büyük yatırımı olarak bilinmektedir (Counterpunch, 2018: -). 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu Projesi’nin bir yandan deniz yoluyla Güney Çin Denizi ve Hint Okyanusu yoluyla Çin kıyısından Avrupa’ya, diğer yandan Güney Çin Denizi yoluyla Güney Pasifik Ülkelerine doğru ulaşması amaçlanmıştır. Dolayısıyla, Güney Çin Denizi Çin için

büyük önem taşımaktadır. Bilindiği gibi, ÇHC Güney Çin Denizi bölgesinde kalan Spratly ve Paracel adaları hakkında egemenlik iddia etmektedir. Bu adaların önemli olmasının sebebi, Çin Jeoloji ve Mineral Kaynakları Bakanlığı'na, özellikle Spratly Adaları bölgesinde 17,7 milyar ton petrol ve doğal gaz rezervi bulunduğu tahmin edilmesindendir (www.bilgesam.org, Erişim Tarihi: 21.02.2019). Zengin kaynaklara sahip adalarda yalnızca Çin değil, Brunei, Vietnam, Tayvan, Malezya Filipinler gibi ülkeler de hak talep etmektedir. Spratly Adaları'nda Filipinlerin de hak iddia etmesi, Güney Çin Denizi'ndeki gerilimi arttırmaktadır.

2013 yılında Filipinlerin Spratly Adası sorununu yargıya taşıması GÇD sorununu farklı bir boyuta taşımıştır. Filipinlerin Uluslararası Daimi Hakemlik Mahkemesine gitmesine karşı mahkeme kararının kendisi için bağlayıcı olmadığını ifade etmiştir. Filipinlerin beklentisi ÇHC'nin hak iddia ettiği küçük adaların üzerinde yaşam olmayan kayalıklar olarak tescil edilmesidir. (www.bilgesam.org, Erişim Tarihi: 21.02.2019). 2014 yılında Paracel Adaları yakınında Çin'in petrol platformu kurma girişimi tansiyonu yükseltmiştir. Paracel adalarının Çin'in kontrolünde olması fakat Vietnam'ın hak iddia etmesi nedeniyle son yıllarda meydana gelen en ciddi gerilim olarak anılmıştır (www.bbc.co.uk., Erişim Tarihi:21.02.2019). 2016 yılında Çin'in Tonkin Boğazının yakınlarına derinsu soğutma kulesini yerleştirmesi, Güney Çin Denizinde hak iddia eden Vietnam ile karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Böylece Çin'le jeopolitik milliyetçiliğin ortaya çıkmakta olduğu görülmektedir. Jeopolitik milliyetçilik, devletin jeopolitik alanını geliştirmek ve devletin işlevini yerine getirebilmesi için canlı bir organizma görevi görmektedir. Bu yaklaşım milliyetçilik ve ulusal çıkarlara dayanır (Cotillon, 2017: 52). Çin'in belirlenen yeni dış politikasına göre ulusal çıkarların korunması, Çin'in en önemli dış politika ilkelerinden biridir. Güney Çin Denizinin korunması Kuşak ve Yol Projesinin karadan ve denizden gerçekleştirilmesi için önemlidir. Bu da Çin'in büyük güç olması ve Çin merkezli bir dünya düzeni oluşturulmasına önemli bir katkı sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Xi Jinping koyduğu belirttiği Çin'in büyük güç olması, Çin merkezli dünya düzeninin oluşması jeopolitik milliyetçilik söylemlerini desteklemektedir.

Çin'in diğer bir jeopolitik sorunu Doğu Çin Denizi'nde Japonya ile yaşanan Diayou/ Senkaku Adaları sorunudur. 1970'lerin başında bu bölgede zengin petrol, doğalgaz ve maden yatakları bulunduğu iddialarının ortaya çıkmasından itibaren söz konusu adalar meselesi, zaten inişli-çıkışlı bir seyir izleyen Japonya-Çin ilişkilerinde önemli bir sorun teşkil eder hale gelmiştir (www.bilgesam.org, Erişim Tarihi: 21.02.2019). Adalar sorunu Çin'in egemenlik iddiaları bağlamında jeopolitik milliyetçiliğin artmasına sebep olan bölgesel bir olaydır. 2007 yılından itibaren gerilimlere sebep olmuştur. 2012 yılında adaların üçünün Japonlar tarafından satın alınması, Çinliler tarafından protestoyla karşılanmış, Japon Büyükelçiliği ve birçok Japon firması bundan olumsuz etkilenmiştir. Bu durum milliyetçiliğin daha da yükselmesine neden olmuştur. 2013 yılında ise Çin, Doğu Asya sahiline Güney Kore, Japonya ve Tayvan'ı kapsayan "Hava Savunma ve Tanımlama Bölgesi (*Air Defense Identification Zone*)" kurmuştur. Hava Savunma ve Tanımlama Bölgesi uçan cisimlerin ulusal hava sahasına girmeden önce tespit ve kontrol edilebilmesi amacıyla çizilmiş ve ulusal sınırlar dışına uzanan hava bölgesi olarak tanımlanmaktadır. Çin'in bu bölgeyi kurmasının ana sebebi, Doğu Asya kıyılarında kontrolün onda olduğu izlenimini oluşturmaktır (www.tasam.org, Erişim Tarihi: 21.02.2019). Çin'in Doğu ve Güney Asya'daki hareketlerine karşılık ABD'nin "Asya Pivot'u" stratejisi Obama döneminde oluşturulmuştur. Asya Pivot ABD'nin Çin'i bölgede sınırlandırmak için diğer Asya ülkeleriyle ortak hareket etmesini hedeflemektedir. Çin'in bölgede egemen güç olmasını engelleyen diğer bir antlaşma ABD, Japonya ve 10 Pasifik ülkesinin 2015 yılında "Trans-Pasifik Ortaklığı" anlaşması imzalamasıdır. TPO'ya taraf olan ülkeler Avustralya, Kanada, Japonya, Malezya, Meksika, Peru, ABD, Vietnam, Şili, Brunei Darussalam, Singapur ve Yeni Zelanda'dır. Bu ülkelerin konumuna bakıldığında TPO'nun sadece bir ticaret anlaşması olmakla kalmadığı aynı zamanda jeopolitik bir girişim de olduğu net olarak görülmektedir (www.iksv.org.tr , Erişim Tarihi: 21.02.2019).

Günümüze gelindiğinde, 2018 yılında Xi Jinping Doktrini yeni ideoloji olarak ÇKP'de yerini almıştır. Doktrin, "Make China Great Again" sloganıyla Çin'in siyasi açıdan da güçlü olmasını amaçlamaktadır. Çin halkının rüyalarına hiç bu kadar yakın olmadığını belirten Xi Jinping küresel yükselişini devam ettirmek için Bir Yol Bir Kuşak Projesine ve Güney Çin Denizindeki askeri harcamalarını

arttırmıştır. Ayrıca Xi Jinping, ulusal Komünist Parti devlet üzerinde kontrol sağlarsa, Çin'in birlik olacağını belirtmiştir. 2018 yılında ÇKP'nin başkanlık dönemi süresinin kaldırıldığını duyurmasıyla Xi Jinping ömür boyu başkan olarak kalma imkanı elde etmiştir. Bunun milliyetçiliği ve dış politikayı nasıl etkileyeceği önümüzdeki dönemlerde meydana gelecek olaylara göre belli olacaktır (www.nytimes.com, Erişim Tarihi: 21.02.2019). Çin Halk Cumhuriyetinin BM temsilcisi Büyükelçi Ma yaptığı konuşmada:

“Xi Jinping'in Diploması Düşüncesi, yeni dönemde Çin'e özgü büyük ülke diplomasının temel rehberi ve eylem planı oldu, dünyaya Çin planını sundu. Önümüzdeki günlerde Xi Jinping'in bu düşüncesi doğrultusunda, gayemizi hep yüreğimizde taşıyarak, şaşmadan çabalarımızı devam ettireceğiz. Çok taraflı uluslararası arenada insanoğlunun ortak kader topluluğu inşasını ilerleteceğiz, çok taraflılık ve BM'nin rolünü pekiştireceğiz. Ulusal egemenliğimizi, güvenliğini ve kalkınma çıkarlarımızı korumak, çifte yüzyıl hedeflerine ulaşmak ve Çin milletinin kalkınmasını öngören Çin rüyasını gerçeğe dönüştürmek için var gücümüzle çalışacağız” (www.turkish.cri.cn, Erişim Tarihi: 21.02.2019).

Çin Rüyası kapsamına Uzay Programı da eklenmiştir. Çin ilk uzay çalışmalarına 2003 yılında başlamış, Çin Rüyası'nı ve dolayısıyla ulusal yenilenmeyi gerçekleştirmek için Uzay Rüyası sloganıyla çalışmalara hız vermiştir. 2013 yılında Chang-3 insansız keşif aracı Ay'a fırlatılmıştır. 2018'in sonları ve 2019 yılının başlarında da Chang-4 insansız keşif aracı Ay'ın karanlık yüzüne gönderilmiştir. 2045 yılında Uzay Liderliği pozisyonunu üstlenmek Çin'in hedefleri arasındadır (www.hurriyet.com.tr, Erişim Tarihi: 21.02.2019)

SONUÇ

Köklü bir geçmişe ve zengin bir tarihe sahip olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1976 yılında ülkenin kurucusu olan Mao Ze Dong'un ölümünden itibaren günümüze kadar geçirdiği dönüşüm dünya tarafından büyük bir ilgi ve hayretle izlenmektedir. Ekonomi alanında başlattığı reformlarla ve dünyaya açılma stratejisiyle 20. Yüzyıla damgasını vuran Çin, kendine özgü sosyalist modelden, yine kendine özgü pazar ekonomisine geçiş yapmayı başarmıştır. Bu politika 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasına ve uyguladığı politikalarla 2008 Krizinden etkilenmeden ekonomisini büyütmeyle devam etmesine olanak vermiş, 2010 yılında Dünya'nın en büyük ikinci ekonomisi unvanına sahip olarak büyük bir başarıya imza atmıştır. Bu başarı, ÇKP yönetiminin büyük güç olma arzusunu harekete geçirmiş, 2012 yılından itibaren Xi Jinping yönetiminin başa geçmesiyle bu arzuyu "Çin Rüyası" ve "Çin Ulusunu Canlandırma" sloganıyla gerçeğe dönüştürmek için gayret göstermiştir.

Çin Dünya tarihi sahnesinde adını sıkça duyurmaktadır. Eski Çin ve İmparatorluk döneminde Konfüçyüsçü anlayış ve Tianxia sistemi gibi kendine özgü yönetim ilkeleri benimseyen Çin, barbarları "Çinlileştirme politikası" yürüterek diğerleriyle uyum ve barış içerisinde yaşamıştır. Yönetimde olan birçok hanedan Çin coğrafyasının hem avantaj hem dezavantaj olduğu geniş toprakların varlığından ötürü istikrarı sağlamada zorluk yaşasa da Çin kültürü ve kuralları imparatorluğun birleştirici gücü olmuştur. 14. ve 15. Yüzyıllarda ise, Zheng He adlı kaşifin yaptığı keşifler, Çin'in keşfettiği ülkelerle ticaretinin başlamasına, Çin'in o dönemlerde çok zenginleşmesine, ek olarak Avrupalı devletler tarafından adının duyulmasına imkan sağlamıştır. Bu zenginlik ve ticaret Çin'in Batı emperyalizmi ile tanışmasına neden olurken Çin yine kendine uyarladığı sistemle batı emperyalizmi ve "Aşağılanma Yüzyılı" döneminden milliyetçilik ve kimlik bilinci kavramlarını hayata geçirerek Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamıştır.

Mao önderliğindeki Çin Halk Cumhuriyeti, Çin modeli sosyalizmi benimseyip, "Mao Düşüncesi" adlı sistemle uluslararası siyasi düşüncelere önemli bir katkı sağlamıştır. 1970'lerin sonunda göreve gelen Deng Xiaoping ise Çin'in

adını 1971 yılında BM’de yaptığı konuşmada ve yaptığı ekonomik reformların yanında dünyaya açılma stratejileriyle duyurmuştur. Çin’in dünyada önemli güç olduğuna önemli bir kanıtı olarak 1974 yılında BM tarafından 20 Nisan Dünya Çin Dili günü olarak kabul edilmiştir. 1980’lerin ortalarına kadar Çin büyük bir gayretle ekonomisini inşa etmeye ve dünyaya açılma stratejilerine devam etmiştir. 1989 yılı Tiananmen Meydanı olayı, dünya sahnesinde adını sıklıkla duyuran Çin Halk Cumhuriyeti için bir nevi duraklama dönemi sayılmıştır. 1989 yılında Dünya sistemi için büyük önem taşıyan İki kutuplu sistemin çökmesi ve kapitalizmin dünyaya hakim olması, Çin’in kabul gören ideolojik sisteminin ve dolayısıyla ÇKP’nin sorgulanmasına neden olmuştur.

1990’lar yılı, hem Dünya, hem de Çin için yeni oluşan sistemin anlaşılmaya çalışıldığı bir dönem olmuştur. Bu süreçte ABD başta olmak üzere, Tayvan ile ilişkiler ana gündem konularını oluşturmuştur. 1980’lerdeki gibi iyi ilişkilere sahip olmayan Çin ve ABD genel anlamda Çin’in 1989 olaylarında askeri müdahalede bulunduğu için batılılar tarafından çokça eleştiri aldığı insan hakları ve Tayvan Konusu üzerinden anlaşmazlık yaşamıştır. Fakat, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler diplomasiye göre daha tutarlı bir şekilde ilerlemiştir. 1990’larda ABD tarafından ortaya atılan “Çin Tehdidi” söylemleri, 1999 ve 2001 yılında meydana gelen olaylar Çin tarafında milliyetçilik söylemlerinin yeniden canlanmasına sebep olmuştur. Böylelikle Çin Komünist Partisi, Sovyetler Birliği’nin çöküşü ile sarsılan ideolojisini milliyetçiliği benimseyerek yeniden oluşturmuştur.

2000’li yıllar Çin’in yükselen güç kavramından büyük güç kavramına geçiş yaptığı yıllar olmuştur. Bu zaman diliminde Çin, uluslararası arenada kendi deyimiyle daha fazla “sorumlu güç” olmaya çalışmış, dünyayı ilgilendiren birçok olayda yapıcı roller üstlenmiştir. Sorumlu güç olma stratejisinin yanında yumuşak gücünü de kullanmaya başlamıştır. Özellikle Üçüncü Dünya Ülkeleri başta finansal olmak üzere birçok ülkeye yardımcı olarak yumuşak gücünü kullanmıştır.

Bu döneme bakıldığında dikkat çeken diğer bir önemli etken, yönetimde Konfüçyanizm akımının etkisinin gözle görülür biçimde hissedilmesidir. Özellikle Hu Jintao dönemi, Konfüçyüs’ün “Büyük Uyum” düşüncesiyle özdeşleşmiş, dış politikada Çin, uyumlu ve barışçıl bir ülke haline gelmiştir. 2008 yılında Çin’in

başkenti Pekin’de gerçekleştirilen Olimpiyatlarda Hu Jintao’nun yaptığı konuşmasında; “Büyük Uyum” prensibinin etkisi görülmüştür. 2000’li yılların sonunda Çin, bir yandan etnik problemlerin çözülmesi için uğraşırken ve etnik milliyetçiliğin söylemlerin artışıyla ilgilenirken, diğer yandan Batı tarafından İnsan Haklarının ihlali konusunda eleştiri yağmuruna tutulmuş, AB ve ABD başta olmak üzere ilişkilerin kısa süreli gerginlikler yaşamıştır.

2013 yılından itibaren Çin için yeni bir dönem başlamış, günümüz Çin Devlet Başkanı olan Xi Jinping göreve gelmiştir. Xi Jinping hem iç politikada hem dış politikada önemli kararlar almıştır. İç politikada göze çarpan en önemli gelişme 1976 yılında yürürlüğe giren “Tek Çocuk Politikasının” 2016 yılında kaldırılması olmuştur. Bir diğer önemli kanun ise, ÇKP’nin dönemsel başkanlığı kaldırması ve Xi Jinping’e süresiz başkan olma yolunun açılmasıdır. Buna ek olarak, Xi Jinping’in “Yeni Dönemde Çin’e Özgü Sosyalizm” doktrinini yayınlaması, ideolojik olarak Çin’i daha güçlü bir ülke haline getirmeyi hedeflemiştir. Doktrinin bir diğer önemli yönü ise, Çin’e Özgü Sosyalizm kavramının yalnızca Mao ve Deng tarafından kullanılmasına karşın, Xi Jinping tarafından Çin’in süper güç olma hedeflerine uygun olarak yeniden yorumlanmış olmasıdır. Şüphesiz Xi Jinping, Çin için önemli bir lider konumuna gelmiştir. İç politikada göze çarpan kararlar alan Xi Jinping, dış politikada benimsediği süper güç olma amacını gerçekleştirmek için birçok girişim yapmış ve bu girişimlere de halen devam etmektedir. Bunlar, 2017 yılında gerçekleşen “Kuşak ve Yol Projesi Zirvesi”, bu proje kapsamında kurulan Asya Kalkınma Bankası ve 2017 yılında düzenlenen “Dünya Siyasi Partileri Üst Düzey Diyalogu Toplantısı” olmuştur. Bu üç girişim Çin’in dış politika alanında Dünya üzerinde hegemon güç olma hedefini taşımaktadır

Çin, tarih sahnesinde çok önceden beri var olmuş ve kendi çizgisinde ilerlemiştir. Sıklıkla yönetim değiştiren ve bunun sonucunda ülke için iyi olduğuna inanılan farklı türde sistem geliştiren ve buna uyum sağlayan Çin, görülmektedir ki, yalnızca Çinli olma bilincini, dünyaya hakim olma arzusunu, değerler sistemini merkezi olarak kabul gören Konfüçyanizm’i değişime uğratmadan günümüze kadar korumuştur. Çinli olma bilinci ilk olarak kültürel bağlar ve imparatora itaat etme şeklinde ortaya çıkmış, modern Çin tarihi boyunca ve günümüzde daha da kuvvetli

bir biçimde kendisini göstermiştir. Dünya'ya hakim olma arzusu Çin'in önemli hedeflerinden biri olmuş, birçok hanedanlık ve modern Çin tarihi içinde başa gelen kişiler bu hedef doğrultusunda Çin için birçok strateji benimsemiştir. Çince de Çin “中国” (*Zhongguo*) olarak söylenmektedir. Bunun anlamı ise “Orta Krallık” olarak tercüme edilmektedir. Çin'i tasvir eden ilk karakter olan “Zhong” karakteri, orta anlamındadır. İkinci karakter olan “Guo” ise ülke anlamına gelmektedir. Çinlilere göre, Çin Dünya'nın tam ortasında yani merkezinde yer almaktadır. Çin'in Çinli olmayan diğer halkları “barbar” olarak tanımlaması, Avrupalılarla ticaret yaptığı sırada bile Avrupalı tacirlerin imparatora saygısını göstermesi için “secde” ritüelini gerçekleştirmesini beklemesi ve Çin Halk Cumhuriyeti kurulana kadar “Gökyüzü Altındaki Her Şey” inancının benimsenmesi, Mao'nun Çin'i Dünyanın süper gücü haline getirmek için yaptığı girişimler Çin'in kendini hegemon güç olarak gördüğünün en önemli kanıtıdır. Hegemon güç olma arzusu ve kimlik bilinci, Çin'in dış politikada ve dünya sahnesinde etkin olmasına olanak tanımıştır. 1950'lilerin sonunda Çin'in dış dünyaya kapılarını kapadığı dönemde bile, Doğu Bloğunda Çin komşularıyla ve komünist dünya ile ilişkilerini geliştirmiş, Çin'in önderliğinde bir komünist sistem yaratılmaya çalışılmıştır. Dış politikada etkin bir güç olma arzusu, zamanla milliyetçilik kavramının gelişmesine, hükümet tarafından kontrol edilerek değişik formlarda oluşmasına imkan tanımıştır. Milliyetçiliğin geliştirilmesi ÇKP'nin ekonomik büyüme stratejisinin yanında ikinci önemli stratejisi haline gelmiştir. Tezin ikinci ve üçüncü bölümlerinde kapsamlı olarak yapılan açıklamalardan görüleceği üzere, Çin Halk Cumhuriyeti'nde Milliyetçilik, dış politikayı yönlendiren en önemli siyasi araçlardan birisidir.

Dünya'nın en büyük ikinci nüfusuna ve ekonomik değerine sahip olan Çin Halk Cumhuriyeti geçirdiği siyasal ve toplumsal dönüşümlere, farklı kültürel grupların varlığına rağmen, birlik yapısının bozulmamasına önem vermiştir. Milliyetçilik bu hususta birleştirici güç olmuştur. Çin'de milliyetçilik kavramı, 1840'lı yıllarda batılılarla girilen Afyon Savaşlarıyla başlamış, 1894-1895 yılında meydana gelen “Sino-Japon Savaşı” ve 1900 yılındaki “Boksör Ayaklanmasıyla” güçlenmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla milliyetçilik, etkisini

kaybetmemiş değişik formlarda varlığını sürdürmüştür. Soğuk Savaş döneminin başlangıcında kurulan Çin, otoritesini sağlamak ve ideolojisini güçlendirmek için iç politikaya yönelmiş, otoritesini sağladıktan sonra komünist tarafla ilişkilerini geliştirmiştir. Milliyetçilik kavramı bu dönemde, devletçi anlayışla varlığını sürdürmüştür.

1976 yılında Mao'nun ölümünden sonra yönetime gelen Deng Xioaping, farklı bir profil çizerek Çin'i dünyaya açmakla kalmamış, Batı yanlısı fikirlerin Çin'de gelişmesini destekleyici politikalara izin vermiştir. Bu da Çin halkının Liberal Milliyetçi tutumlara yönelmesine, halkın demokrasi ve düşünce özgürlüğü, insan hakları gibi konularda daha fazla taleplerde bulunmasına neden olmuştur. Bu talepler, Çin'de büyük protestoların yaşanmasına ve sonucunda 1989 Tiananmen Gösterilerinin yapılmasına yol açmıştır. Tiananmen Olayları ÇKP'nin savunduğu Marksist-Leninist, Mao düşüncesi, Parti ve Sosyalizm terimlerinin halk tarafından sorgulanmasına sebep olmuş, Soğuk Savaşın bitimiyle de Çin'in komünizm ideoloji ve ÇKP'nin meşruluğunun sorgulanması yeniden gündeme getirmiştir.

1990 yılında Soğuk Savaşın sona ermesiyle iki kutuplu dünya sistemi sona ermiş, yerine ABD'nin hakim olduğu tek kutuplu dünya düzenine geçmiştir. Çin Halk Cumhuriyetinin ideolojik olarak güç aldığı Sovyet Sistemi'nin çökmesi sonucu ÇKP'de ideolojik politikaların gözden geçirilmesine yol açmıştır. 1994 yılında Jiang Zemin önderliğinde başlatılan “Vatanseverlik Eğitimi” Kampanyası, ÇKP'nin ülkedeki popülaritesinin ve yönetim otoritesinin yeniden artmasına imkan sağlamıştır. Bu gelişme Çin'de milliyetçilik formunun yeniden tanımlanması ve güçlenmesine olanak tanımıştır. 1996 yılından itibaren Çin'in ekonomisinin güçlenmesini sağlayacak politikalar uygulaması üzerine ABD entellektüel çevresinin yayımladığı makaleler “Çin Tehdidi” söylemlerinin oluşmasına neden olmuş bu da Çin milliyetçiliğinin formunun yükselmesine katkı sağlamıştır.

2000'li yıllarda ÇKP, milliyetçilik kavramını etkin bir biçimde kontrol ederek dış politikasını belirlemiştir. İnternet kullanımının Çin'de yaygınlaşmasıyla da Çin halkı uluslararası gündemle yakından ilgilenmiş, Çin'e karşı yapılan eleştiriler ülke içerisinde sert protestolara neden olmuş, ÇKP milliyetçiliğinin yükselişinin önlenmesinde yetersiz kalmıştır. Bunun en önemli örneğini, 2012

yılında Japon-Çin adalar sorununun başlamasıyla Çin’de Japon halkına ve Japon mallarına karşı yürütölen protestoların iki ölköe arasındaki siyasi ve iktisadi ilişkilerde büyük sıkıntıların yaşanmasına neden olması var olan Japon karşıtlığı yeniden yükselişe geçmesi oluşturmaktadır.

2014 yılında yönetime gelen Xi Jinping, “Çin Ulusunun Canlanması”, “Çin Rüyası” gibi milliyetçi söylemlerde bulunmuş, Çin’in büyük güç olma hedefini “Tek Yol Tek Kuşak” ve “21. Yüzyıl Deniz Kuşak Projesi” gibi projeleri başlatarak, yeni bir milliyetçilik formunu etkin bir biçimde kullanmıştır. Diğer dönemlerle kıyaslandığında günümüzde milliyetçilik Çin dış politikasında, Mao dönemindeki gibi, daha sert ve otoriter biçimde etkin olarak kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Allan, S. (1984). The Myth Of The Xia Dynasty , <http://www.jstor.org/stable/25211710> (Erişim Tarihi: 01.02.2018).
- Ataöv, Türkkaya. (1964). Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı:2, 241-281
- Ayhan, U ve İrdem, İ (2018). Liberal Millliyetçilik ve Türk Millliyetçiliği: Bir Dikotomi Mi Yoksa Uygulanabilir Bir Argüman Mı?. *Tesam Akademi Dergisi*, Sayı: 1, 3-8.
- Bonnin, M. (1997). The Death of Deng Xiaoping: The Heirs Under Pressure: China From Deng to Jiang. *China Perspectives*, sayı: 10, 4-9
- Cabestan, J.P. (2006) The Many Facets of The Chinese Nationalism, *China Perspective*, sayı 59, 1-21
- Chen, Q. (1993). New Approaches in China's Foreign Policy: The Post-Cold War Era. *Asian Survey*, sayı:3, 237-251
- Cotillon, H. (2017) Territorial Disputes and Nationalism: A Comparative Case Study of China and Vietnam, *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, sayı 36/1, 51–88.
- Çolakoğlu, S. (1999). Çin-Sovyet İttifakı Döneminde (195-1963) Orta Asya. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:8, 13-25
- Çolakoğlu, S. (1999) Çin-Sovyet İttifakı Döneminde (1950-1963) Orta Asya, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 8, 13-25.
- Erözden, O. (1997). *Ulus-Devlet*. Ankara : Dost Yayınevi, Akt. M,Erdoğan. (2015). *Anayasal Demokrasi*, İstanbul :Siyasal Kitabevi
- Gallagher, E. M. (2005) China in 2004 : Stability Above All , *Asian Survey*, sayı: 45/1, 30-32.
- Goldstein, A. (1997). China in 1996: Achievement, Assertiveness, Anxiety. *Asian Survey*, sayı 1, 29-42.

- Gries, Peter Hays .(2004) *China's New Nationalism Pride, Politics and Diplomacy*. Berkeley and Los Angeles, University of California Press
- Harris, Stuart.(2014). *Çin Dış Politikası*.(Çev. Şir Y.A, Çev) Polity Press Ltd. Cambridge
- Holcombe, C. (2010). *Doğu Asya Tarihi Çin Japonya Kore Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla Kadar* (M. Özeren, Çev.). İstanbul: Dergah Yayınları
- Huang, Ray (2005). *Çin Tarihi Bir Makro Tarih Yaklaşımı*.(Sönmez, A. Çev), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Jian, Z. (2013). Chinese Nationalism and Its Foreign Policy Implications, <http://press-files.anu.edu.au/downloads/press/p239321/pdf/ch095.pdf> (Erişim Tarihi: 25.02.2019).
- Joseph, William A. (Ed.) (2010) *Politics in China: An Introduction*. New York, Oxford University Press
- Kırilen, G. (2012). Eski Çin Metinlerinde Yer-Gök ve Yabancılar. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 58-60.
- Leibold, James,(2007). *Reconfiguring Chinese Nationalism How the Qing Frontier and its Indigenes Became Chinese*. New York, Palgrave Macmillan
- Lum, T (2017) . Human Rights in China and U.S. Policy: Issues for the 15th Congress, <https://fas.org/sgp/crs/row/R44897.pdf> (Erişim Tarihi: 22.01.2019).
- MacFarquhar, R. ve Fairbank, J. K. (2008). *The Cambridge History of China Vol.14 The Peoples Republic, Part The Emergence of Revolutionary China, 1949-1965*, USA : Cambridge University Press
- Mogondal, S. (2016). Development of Nationalism in China, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/23311886.2016.1235749> (Erişim Tarihi: 26.07.2017).
- Oksenberg, M. (1986). China's Confident Nationalism, <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/1987-02-01/chinas-confident-nationalism>, (Erişim Tarihi: 31.07.018)

- Poh A ve Li M. (2017) A China in Transition: The Rhetoric and Substance of Chinese Foreign Policy Under Xi Jinping, *Asian Security*, sayı:13:2, 84-97.
- Polat, Y.C. (2011). *21. Yüzyılda Çin Halk Cumhuriyeti Japonya İlişkileri ve Milliyetçilik (Yüksek Lisans Tezi)* Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın
- Saich, T. (2006) China in 2005 : Hu's in Charge ,*Asian Survey*, sayı:46/1, 46-48
- Saich, T. (2007) China in 2006: Focus on Social Development, *Asian Survey*, sayı:47/1, 42-43
- Shambaugh, D. (1992). China in 1991: Living in Cautiously. *Asian Survey*, sayı: 1 ,19-31
- Shen, Simon,(2007).*Redifining Nationalism in Modern China Sino-American Relations and the Emergences of Chinese Public Opinion in the 21st Century.* New York, Palgrave Macmillan,
- Starr, B. J. (1996). China in 1995: Mounting Problems, Waning Capacity. *Asian Survey*, sayı: 1 ,13-24
- Şimşek, U. ve Ilgaz, S. (2010). Küreselleşme ve Ulusal Kimlik, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/32039> , (Erişim Tarihi: 20.03.2019.
- Tabak, H. (2008). Mao Devletinden Devlet Maosu'na: Çin Dış Politikasında Tarih ve Değişim. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, Sayı:2, 63-76
- The MLM Revolutionary Study Group in the U.S.(2007). *Chinese Foreign Policy During Maoist Era and Its Lessons for Today*, <https://www.marxists.org/history/erol/ncm-5/cpc-policy.pdf> . (Erişim Tarihi: 12.04.2018)
- Türker, N (2013). *Han Hanedanlığı Döneminde Hunlarla Yürütülen He Qin Politikası (Akrabalık ile Sağlanan Barış Politikası) ve Sonuçları, (Doktora Tezi)*, Ankara Üniversitesi, Ankara
- White L. ve Cheng L. (1998). The Fifteenth Central Committee of the Chinese Communist Party: Full-Fledged Technocratic Leadership with Partial Control by Jiang Zemin . *Asian Survey*, sayı:3, 231-264).

Wu, G. (2010) China in 2009: Muddling Through Crisis, *Asian Survey*, sayı :50, 36-38.

Wu, G. (2011) China in 2010: Dilemmas of “Scientific Development”, *Asian Survey*, sayı:51, 28-32.

Xiaosi, R. (2017). *Çin Rüyası Çin ve Dünya’nın Geri Kalanı İçin Ne Anlama Geliyor?* (Kassymov, D. Çev.) Yeni İnsan Yayınevi

Yang Lijun ve Lim Chee Kia (2010). Three Waves Of Nationalism In Comtemporary China: Sources, Presentations and Consequences, unutma bak, <http://www.eai.nus.edu.sg/publications/files/EWP155.pdf> . (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

Yang, L. D (2002) China in 2001: Economic Liberalization and Its Political Discontents. *Asian Survey*, sayı:1, 14-28.

Yiğitel, A. (2014). Spratly Adaları Uyuşmazlığının Çözümüne Yönelik Uygun Bir Model: Timor Gap Anlaşması, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-2702014062521asya_bol6.pdf . (Erişim Tarihi: 21.02.2019).

Zhao, S. (2005) Nationalism’s Double Edge ,*The Wilson Quarterly*, sayı:29:4, 76-82.

Zhao, S. (2008.) *Chinese Pragmatic Nationalism and its Foreign Policy Implications*. (Erişim Tarihi: 23.08.2017)

Zhu, T. (2001) Nationalism and Chinese Foreign Policy .*The China Review*, sayı:1, 1-27.

WEBSİTELER

BBC Çin-Japonya İlişkileri En Düşük Düzeyde,

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2005/04/050418_china_tokyo.shtml(Erişim Tarihi: 28.02.2019)

BBC Güney Çin Denizi'nde Çin-Vietnam Gerginliği,
.https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/05/140508_guney_cin_gerginlik (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

BİLGESAM Tibet Sorunu ve Uluslararası Sistem,
http://www.bilgesam.org/incele/872/-tibet-sorunu-ve-uluslararasi-sistem/#.W8udHs4zbIU, (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

BİLGESAM Doğu Çin Denizi'nde Gerginlik: Senkaku/ Diayu Adaları Sorunu,
http://www.bilgesam.org/incele/130/-dogu-cin-denizi%E2%80%99nde-gerginlik--senkaku-diaoyu-adalari-sorunu/#.XG8P71UzbIU (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

Carnegie-Tsinghua Center for Global Policy ; Guiding Principles of China's New Foreign Policy,.https://carnegietsinghua.org/2013/09/09/guiding-principles-of-china-s-new-foreign-policy-pub-52902 (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

Chinese Central Government's Official Web Portal Important Speech of Xi Jinping at Peripheral Diplomacy Work Conference,
http://www.cciced.net/cciceden/NEWSCENTER/LatestEnvironmentalandDevelopmentNews/201310/t20131030_82626.html(Erişim Tarihi:17.02.2019)

Counterpunch Xi Jinping: The Emergence of Chinese Ultra-Nationalism,
https://www.counterpunch.org/2018/05/11/xi-jinping-the-emergence-of-chinese-ultra-nationalism/ (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

CRI online Çin tarihindeki ilk hanedan Xia Hanedanı
http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter14/chapter140101.htm (Erişim Tarihi: 21.10.2018)

CRI Online Han Hanedanı
http://turkish.cri.cn/chinaabc/chapter14/chapter140105.htm , (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

CRI Online Xi'nin Düşüncesi, Yeni Dönemde Diplomasinin Rehberi,
<http://turkish.cri.cn/1781/2018/06/25/1s191534.htm> (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

GB Times The Golden Age of Chinese Bourgeoisie <https://gbtimes.com/the-golden-age-of-chinas-bourgeoisie> (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

Hürriyet, Çin'in 2045 hedefi: Uzak Liderliği,
<http://www.hurriyet.com.tr/teknoloji/cinin-2045-hedefi-uzak-liderligi-40977537> (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

IKV Dünya'nın En Önemli Ticari Anlaşması : Trans- Pasifik Ortaklığı, 21 Şubat 2019 <https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=1043>

Keefer, C. Ve Phillips, E. (2006). *Foreign Relations of United States, 1969-1976 Volume XVII, China, 1969-1972*,
<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v17/d60> (Erişim Tarihi: 25.10.2018)

Marxists The International Significance of Comrade Mao-Tse Tung's Theory of People's War https://www.marxists.org/reference/archive/lin-biao/1965/09/peoples_war/ch07.htm (Erişim Tarihi: 25.10.2017)

National Interest North Korea: The Axis of Evil's Last Man Standing .<https://nationalinterest.org/feature/north-korea-the-axis-evil%E2%80%99s-last-man-standing-11958> (Erişim Tarihi: 26.03.2019)

NYT Xi Jinping Thought Explained: A New Ideology For New Era, ,
<https://www.nytimes.com/2018/02/26/world/asia/xi-jinping-thought-explained-a-new-ideology-for-a-new-era.html> (Erişim Tarihi:21.02.2019)

Sputnik News ABD ile Çin Arasında Ticaret Savaşı resmen başladı,
<https://tr.sputniknews.com/ekonomi/201807061034165207-abd-cin-ticaret-savasi/> (Erişim Tarihi: 27.03.2019)

TASAM Çin'in Hava Savunma ve Tanımlama Bölgesi Hamlesi,
<http://www.bilgesam.org/incele/1701/-cin%E2%80%99in-hava-savunma->

ve-tanimlama-bolgesi-hamlesi/#.XG79RFUzbIU. (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

TASAM Milliyetçilik Algılamaları ve Ulus-Devlet Sorunu 2007. 18 Aralık 2018
,http://www.tasam.org/trTR/Icerik/516/milliyetcilik_algilamalari_ve_ulus_d
evlet_sorunu (Erişim Tarihi: 18.12.2018)

Tasam Güney Çin Denizi'nde ÇHC-ABD Rekabeti, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/50253/guney_cin_denizinde_chc-abd_rekabeti (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

The Diplomat ; Not Rising But Rejuvenating: The Chinese Dream
<https://thediplomat.com/2013/02/chinese-dream-draft/> (Erişim Tarihi: 21.02.2019)

TürkçeBilgi

LiberalMilliyetçilik..https://www.turkcebilgi.com/liberal_milliyet%C3%A7ilik
lik (Erişim Tarihi: 18.12.2019)

Viki-Zero Nurhaci <http://www.wiki-zero.com/index.php?q=aHR0cHM6Ly90ci53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvTnVyaGFjaQ> (Erişim Tarihi: 18.12.201)